Carol I accepta guvern conservator, dar e cu gîndul la Bratianu

Historia

AMINTIRI DE ALBUM

Regina Maria

REVISTA DE ISTORIE DIRECTOR ION CRISTOIU

23 august 1944

O tradare nationala?

DIN SUMAR

- Maria Obrenovici, curtezana care îl strivește pe marele Cuza
- Petrolul românesc, moneda de sacrificiu interbelica

Nu uitati! Revista HISTORIA pe Internet. Adresa: www.historia.ro

Anul 2, Nr. 33, august 2004 - Pret 30.000 lei e-mail: evenimentulromanesc@historia.ro

La 60 de ani de la 23 august 1944,
Regele Mihai încã mai crede cã:

“Actul pe care l-am condus nu a fost o capitulare fără condiţii”

Publicãm, în premierã, discursul Regelui Mihai I rostit la recepþia oferitã, luna trecutã, de preºedintele Ion Iliescu, la Palatul Cotroceni, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la memorabilele evenimente din 23 august 1944.
Invitat oficial, pentru prima datã din 1947 încoace, în palatul copilãriei sale, Majestatea Sa ºi-a expus punctul de vedere în legãturã cu Actul pe care l-a întreprins la 23 august 1944.
Cum , ºi la aceastã orã, existã multe controverse în legãturã cu acest eveniment, considerãm oportun sã publicãm ºi parte din noile cercetãri ºi concluzii ale unor istorici de marcã, prezentate la sesiunea specialã organizatã pentru marcarea acestui eveniment de Academia Românã.

(Amãnunte în pagina 8)

Ion Cristoiu

Autorul Lucreţiu Pătrăşcanu a putut muri mîndru

Între 1941 şi 1945, Lucreţiu Pătrăşcanu scrie patru cărţi: „**Sub trei dictaturi**” (aprilie-octombrie 1941), „**Un veac de frămîntări sociale. 1821-1907**” (1942, definitivată doar, deoarece fragmente din lucrare apar în 1937, sub pseudonimul Ion C. Ion, în „**Viaţa Românească**”), „**Problemele de bază ale României**” (1942-1943), „**Curente şi tendinţe în filozofia românească**” (1944-1945). Le putem pune la îndoială originalitatea creatoare. Analizele sînt afectate de clişeele de viziune comunistă. Nu le putem pune la îndoială efortul de documentare. În limitele impuse de domiciliul obligatoriu de la Poiana Ţapului, autorul se zbate pentru a consulta o bibliografie cît mai temeinică. Se înţelege, de exemplu, că un studiu precum „**Curente şi tendinţe în filozofia românească**” presupunea cunoaşterea cărţilor iscălite de gînditorii autohtoni. Nici o surpriză în faptul că **Lucrări consultate** face referiri la „**Trilogia cunoaşterii**” a lui Lucian Blaga, „**Pe culmile disperării**” a lui Emil Cioran, „**Teoria fatalismului. Teoria ondulaţiei universale**” a lui Vasile Conta, „**Personalismul energetic**” al lui Constantin Rădulescu-Motru. Bibliografia ne dezvăluie şi frecventarea autorilor străini. Unele cărţi precum „**Problemele Leninismului**” de I. V. Stalin nu ridică prea mari probleme (afară doar de dificultatea de a procura literatură interzisă), dat fiind că broşura Genialului învăţător al popoarelor e accesibilă şi ceferistului Gh. Dej sau lăcătuşului Vasile Luca. Alte cărţi, în schimb, cum ar fi, de exemplu, **„La pensée et le mouvant”** de Bergson sau **„Sein und Zeit”** de Heidegger, cer un anume efort. Pentru tovarăşii săi de partid era o dificultate insurmontabilă pînă şi pronunţarea titlurilor, d-apoi lectura cărţii cu creionul în mînă.

O bibliografie substanţială a fost consultată şi pentru scrierea volumului „**Un veac de frămîntări sociale. 1821-1907**”. Istorii ale României, radiografii ale stării economice şi social-politice din diferite momente, colecţii de ziare şi reviste, acte şi documente. Pentru accesul la bibliografie în condiţiile domiciliului obligatoriu, Pătrăşcanu apelează la neamuri şi prieteni să-l ajute cu materiale aduse la faţa locului sau cu consultaţii de specialitate: Petre Pandrea (cumnat), Elena Pătrăşcanu (nevastă), criticul D. I. Suchianu şi matematicianul Grigore Moisil (cunoştinţe), Bellu Zilber (amic), Edith Marcovici (tehnică, pe linie de partid).

Cînd scrii cărţi la ordinul spionajului englez

Un om trudeşte să scrie patru cărţi, mai ales în condiţiile domiciliului forţat, din numeroase motive. În cazul lui Lucreţiu Pătrăşcanu se presupune că a avut ambiţia de a avea succes pe o piaţă din hotarele căreia lipseau însuşirile teoretice sub unghi marxist. Ţinînd cont că-i plăceau femeile, nu-i exclus să se fi gîndit şi la contribuţia titlului de autor la cucerirea damelor.

Ancheta la care e supus după arestarea din 28 aprilie 1948 descoperă însă un alt motiv, original, poate, în istoria culturii, periculos, mai mult ca sigur, în istoria vieţii autorului. Sentinţa de condamnare la moarte, dată şi cititã în şedinţă publică la 14 aprilie 1954 şi executată la 17 aprilie 1964, ora 3 noaptea, face un cap de acuzare din faptul de a scrie cărţi:

„Urmărind să-şi pregătească o platformă politică proprie, străină intereselor clasei muncitoare, PĂTRĂŞCANU a scris şi publicat cîteva cărţi în scopul dezorientării maselor (…)”.

Rechizitoriul Parchetului Militar a fost redactat şi citit de Procuror colonel Aurel Ardeleanu în 12 aprilie 1954. Din cîte se vede, Aurel Ardeleanu e nu numai colonel, dar şi procuror. N-avem motive să ne îndoim că nu făcuse o facultate. Diploma, faptul că ştia să scrie şi să citească nu-l descurajează din teza că Lucreţiu Pătrăşcanu a scris patru cărţi la ordinele spionajului englez. 12 aprilie 1954 poate fi considerată astfel o dublă zi istorică pentru cultura universală, deoarece marchează un salt în istoria comenzilor editoriale. Pînă acum se cunoşteau cărţi scrise la comanda Bisericii, a împăraţilor, a conţilor şi prinţilor, dar mai ales la comanda inimii amorezate. Apar, pe 12 aprilie 1954, cărţile (patru la număr) scrise la comanda unui serviciu de spionaj. Zi de răscruce şi în istoria serviciilor secrete, deoarece aceste onorabile instituţii erau cunoscute ca ordonînd operaţiuni de spionaj, infiltrări, asasinate, acţiuni sub acoperire, chiar şi căsătorii. Iată acum şi o comandă de a scrie şi publica volume de istorie, filozofie şi sociologie.

Şi nu e vorba de o comandă pur şi simplu, ci de ceva mai mult. De verificarea procesului de creaţie în diferitele sale etape şi chiar de publicarea doar de aprobare. Din ceea ce s-a numit Lotul Pătrăşcanu face parte şi Alexandru Ştefănescu. Fost mare industriaş, acesta obţine pentru englezi, în timpul războiului, cîte un exemplar din Buletinul zilnic operativ al Siguranţei. După ce îl multiplica, dădea un exemplar, prin Emil Calmanovici, şi Parti-

dului Comunist, fără a se interesa de persoana în mîinile căreia ajungea. Deºi la Anchetă ºi la Proces Alexandru ªtefănescu a negat c-ar fi avut vreo legătură cu Lucreþiu Pătrăºcanu, regizorii afacerii îl distribuie în rolul celui care-l verifica pe liderul comunist dacă-ºi îndeplinea misiunile. Dat fiind că-n viziunea Rechizitoriului una din misiuni era cea de a scrie ºi tipări cărþi care să tulbure minþile sănătoase ale membrilor de partid, se înþelege că Alexandru ªtefănescu coordona ºi acþiunea lui Pătrăºcanu de a scrie. Unul dintre acuzaþi era Jack Berman, inginer constructor ºi antreprenor, finanþator, alături de Al. ªtefănescu ºi Emil Calmanovici, al PCRdR. După straºnice bătăi, el se vede constrîns să declare la ancheta din 22 ianuarie 1953 că în biroul său Pătrăºcanu se întîlnea cu Alexandru ªtefănescu pentru a primi instrucþiuni de la Intelligence Service. La una din aceste întîlniri (după 23 august 1944), ministrul Lucreþiu Pătrăºcanu ar fi vorbit cu ªtefănescu despre manuscrisele sale. Zice Rechizitoriul sub semnul celui mai pur agramatism:

„El avea 2 lucrări teoretice: Sub 3 dictaturi („Sub trei dictaturi”, **n.n**.) **ºi Bazele Economice ale României** („Problemele de bază ale României” **n.n**.) **ºi i-a spus lui ªTEFĂNESCU că vrea să le publice. ªTEFĂNESCU i-a cerut manuscrisele ºi după ce le-a văzut i-a spus că le poate publica”.**

Pătrășcanu și-ar fi tipărit cărțile ca să dezorienteze mesele

Deºi Alexandru ªtefănescu neagă categoric c-ar fi avut vreo întîlnire cu Lucreþiu Pătrăºcanu, chiar dacă acesta i-ar fi arătat manuscrisele spunîndu-i că vrea să le publice, asta nu înseamnă nimic. Autorii au mania de a se făli cu manuscrisele lor ºi mai ales cu intenþia de a le publica. Potrivit regiei, Jack Berman declară că Pătrăºcanu i-ar fi destăinuit lui ªtefănescu ºi de ce vrea să le publice:

„PĂTRĂªCANU a spus că prin aceste lucrări el urmărea să creeze o confuzie în capul comuniºtilor cu privire la þelurile revoluþionare ale Partidului Comunist, deoarece pe vremea aceea comuniºtii n’aveau încă o pregătire ideologică”.

Să zicem că, deºi mincinoasă, ba chiar absurdă (ditamai ministrul justiþiei, ditamai liderul comunist, omul care l-a văzut pe Lenin, să spună, aºa ceva despre lucrările sale!) domnul Procuror colonel, dînd de ea, ar fi trebuit să surîdă ironic. Dacă Pătrăºcanu ar fi zis aºa ceva, nu putea fi considerat decît un mitoman, dat fiind că presupunea o pasiune naþională de lecturare a cărþilor sale ºi, în plus, o putere de convingere supranaturală. Era o axiomă a vremii că tovarăºii nu erau uºor de clintit în crezurile lor revoluþionare. Cum ar fi putut produce „**confuzie în capul comuniºtilor cu privire la þelurile revoluþionare ale Partidului Comunist**” niºte cărþi ale acuzatului Lucreþiu Pătrăºcanu?!

Cu toate acestea, domnul Procuror, pe deasupra ºi colonel, ia în serios declaraþiile lui Berman. Drept pentru care se aventurează într-o interminabilă radiografie a raporturilor autor-cititor, făcînd, fără s-o ºtie, sociologia lecturii, disciplină în vogă mai tîrziu, prin anii ’70.

El începe prin a fi categoric pînă la apodictic:„Avînd aprobarea serviciului de spionaj englez dată prin rezidentul său ALEX. ªTEFĂNESCU, PĂTRĂªCANU, conform ordinelor primite, s-a grăbit ca imediat după 23 august 1944, să răspîndească ideologia contrarevoluþionară, oportunistă, troþchisto-buharinisto-anarhistă îngrămădită în lucrările lui”.

În cartea sa „**Crime în lupta pentru putere**”, apărută la Editura „**Evenimentul românesc**” în 1999, Gheorghe Răduică, unul dintre cei care a anchetat, în 1966-1968, moartea lui Pătrăºcanu, afirmă că dintre procurori a reuºit să stea de vorbă doar cu unul, Grigore Râpeanu. N-avem astfel nici o mărturie de la domnul Procuror colonel Aurel Ardeleanu. Asta nu ne opreºte să afirmăm că în Rechizitoriu el are o afirmaþie net mincinoasă. Cea referitoare la ideologia „troþchisto-buharinistă”. E imposibil de presupus nu numai că-i citise pe Trotsky ºi pe Buharin, dar ºi că avea habar cine sînt ăºtia. Deºi cu o cultură generală tipică unui colonel de la Ministerul Apărării Naþionale, Procurorul se avîntă curajos în analiza posibilelor intenþii ale autorului de cărþi Lucreþiu Pătrăºcanu:

„Publicînd una după alta imundele sale cărþi pregătite din timp, PĂTRĂªCANU ºi serviciul de spionaj englez, urmăreau prin aceasta să obþină două rezultate:

1) PĂTRĂªCANU să se autopopularizeze ca unicul teoretician al Partidului Comunist Român, care - chipurile - are în degetul cel mic întreaga ºtiinþă marxistă ºi

2) **Să fie contracarată acþiunea propagandistică a Partidului de răspîndire a teoriei marxist-leniniste ºi să deruteze masa largă a membrilor de partid, cărora li se oferea drept hrană ideologică otrava concepþiilor contrarevoluþionare din cărþile lui PĂTRĂªCANU”.**

Evident aceste rezultate nu sînt þintite de Lucreþiu Pătrăºcanu de capul lui. Cel din boxă se înscrie într-un plan mai vast, mondial:

„Aºa cum stăpînii săi, imperialiºtii yankei ºi britanici, rezervă în cadrul planului lor de agresiune îndreptată împotriva libertăþii popoarelor ºi păcii mondiale un loc deosebit de important ofensivei ideologice, prin care, pe de o parte, împrăºtie murdarele lor calomnii la adresa Uniunii Sovietice ºi a democraþiilor populare, pregătesc, prin apologia instinctelor primare, a desmăþului ºi crimei, viitorii ucigaºi de profesie pentru un nou război mondial - tot aºa ºi PĂTRĂªCANU, prea plecat ºi supus servitor al serviciilor de spionaj american ºi englez, a acordat o importanþă deosebită ofensivei «ideologice»”.

În eterna rîcă dintre scriitori ºi critici, nu de puþine ori aceºtia din urmă sînt acuzaþi că n-au citit cărþile despre care se pronunþă. Aurel Ardeleanu adînceºte analiza cărþilor lui Lucreþiu Pătrăºcanu, deºi la un moment dat mărturiseºte:

„N-am de gînd să mă ocup în mod special, aici în faþa instanþei de judecată, de activitatea publicistică a lui PĂTRĂªCANU. Aici pe noi ne preocupă mai cu seamă faptele lui de spionaj ºi sabotaj, acþiunile lui teroriste ºi complotiste săvîrºite împotriva intereselor de viaþă ale poporului român, în calitatea lui odioasă de mercenar al serviciilor de spionaj anglo-americane”.

Astfel, colonelul procuror purcede la o analiză de conþinut a cărþilor lui Lucreþiu Pătrăºcanu din perspectiva a ceea ce se va numi mai tîrziu teoria autorului care se disimulează:

„În toate cărþile sale, vulpoiul PĂTRĂªCANU încearcă să pozeze în comunist, tratînd problemele social-politice ºi teoretice – chipurile, - de pe poziþiile clasei muncitoare, dar în realitate, din fiecare paginã a cărþilor sale duhneºte putregaiul ideologiei burgheze”.

A citit cărþile lui Lucreþiu Pătrăºcanu? Am serioase îndoieli, o datã ce el însuºi recunoaºte:

„Frunzărindu-i cărþile, te împiedici la fiecare paginã de ploconelile lui la adresa burgheziei ºi a ideologilor burghezi”.

E un adevăr elementar: a frunzări nu-i totuna cu a citi.

Visul secret al oricărui autor e de a influenþa pe cititori prin cărþile sale. Din nefericire, aºa cum se plîng mulþi intelectuali, scrisul n-are nici o importanþă.

Unul dintre motivele invocate în condamnarea lui Pătrăºcanu la moarte a fost ºi cel de a fi scris ºi tipărit cărþi menite a influenþa negativ clasa muncitoare ºi pe membrii de partid.

E supremul elogiu pe care puteau să-l aducă comuniºtii autorului Pătrăºcanu. Liderul comunist avea toate motivele să moară mîndru. Mîndru de uriaºa importanþă a cărþilor sale.

La 60 de ani de la 23 august 1944,
Regele Mihai încã mai crede cã:

„Actul pe care l-am condus nu a fost o capitulare fără condiţii“

Discursul Majestãþii Sale Regele Mihai I la Palatul Cotroceni, la recepþia organizatã cu ocazia aniversãrii a 60 de ani de la actul de la 23 August 1944

Domnule Preºedinte, Excelenþele Voastre, Doamnelor ºi Domnilor,

Ca unul care am fost hãrãzit de Soartã sã conduc Naþiunea românã ºi Armata ei în timpul acela cumplit al anilor ‘40, am înþeles de mult cã orice miºcare aº fi fãcut, orice decizie aº fi luat, ea va fi interpretatã ºi reinterpretatã. Acest lucru este drept ºi potrivit. Pentru cã deciziile mele au influenþat vieþile tuturor românilor, atât cei contemporani cu evenimentele, cât ºi cei din generaþiile viitoare. Am înþeles, totodatã, cã interpretãrile istorice se schimbã, ºi ele, cu timpul. Ceea ce pãrea natural sau drept pentru o generaþie, poate pãrea de neînþeles pentru alta. Dar am respins întotdeauna, încercarea repetatã de a utiliza acest eveniment pentru legitimarea unui partid politic. Când am decis sã acþionez, acum 60 de ani, am fost cãlãuzit numai ºi numai de datoria pe care o am faþã de Naþiune ºi faþã de Armatã, ºi nu de interesele înguste ale unui partid politic. Actul de la 23 August nu este nici pe departe singurul eveniment istoric falsificat în România. Dar este, cu siguranþã, cel mai falsificat eveniment din Istoria noastrã. De aceea, susþin aniversarea de astãzi a acestui eveniment, la mai bine de un deceniu de la cãderea dictaturii comuniste, când România democratã este capabilã sã dezbatã semnificaþia evenimentului fãrã fricã ºi, poate, fãrã prejudecãþi.

S-a spus, în special de cãtre oameni care nu au cunoscut niciodatã personal pe nici unul din actorii acestei drame ºi care nu au citit nici unul din documente, cã decizia mea de la 23 August nu a fost necesarã. Mareºalul Antonescu era, se spune, pe punctul de a stabiliza frontul din Moldova ºi, în orice caz, negocia deja, cu Uniunea Sovieticã, ieºirea României din rãzboi. Complet fals. Am decis sã acþionez numai când a devenit clar cã încercãrile noastre de a negocia cu aliaþii nu dãdeau rezultate. Ideea cã, în vara lui 1944, aliaþii ar fi fost pregãtiþi sã accepte o pace negociatã cu Antonescu sau cã Antonescu ar fi fost capabil sã opreascã Armata Roºie la frontierele noastre, pentru totdeauna, sunt inepþii pe care numai oamenii care ignorã înadins realitatea acelei perioade le pot susþine.

Am fost, de asemenea, acuzat cã am greºit crezând cã acþiunea mea de la 23 August ar fi putut garanta României statutul de þarã victorioasã la sfârºitul rãzboiului sau cã ar fi putut salva România de ocupaþia sovieticã. Desigur nu ºtiam, la acea datã, cã toate democraþiile, la care românii se uitau ca la un model, deciseserã deja sã ne lase pe mâna sovieticilor. Acele documente ruºinoase, completate cu ridicolele lor “procentaje de influenþã”, au apãrut la luminã mult mai târziu. Dar ºtiam cã, dacã rãzboiul continuã în felul în care vroia Antonescu, România ar fi fost monstruos distrusã. Iar eu nu aveam de ales între ocupaþia sovieticã ºi independenþa completã. Eu am ºtiut cã o ocupaþie temporarã sovieticã era inevitabilã. Dar am crezut cã sancþionarea temporarã a Armatei Roºii pe pãmânt românesc, bazatã pe o înþelegere cu guvernul nostru, ne-ar da cel puþin speranþa cã ocupaþia ar lua sfârºit la finele rãzboiului. A fost acest gând o naivitate? Poate, vãzut cu ochii de astãzi. Dar a fost singura fãrâmã de speranþã, la vremea aceea, pentru a pãstra ceva din independenþa noastrã ºi ar fi fost o crimã sã nu fie încercatã.

Nu am avut iluzii în privinþa comportamentului Armatei Roºii pe teritoriile ocupate. Nici nu am avut idei false despre ceea ce vrea Stalin sã facã din Europa, în viitor. Totuºi, poate cineva sã spunã cã am fi avut o soartã mai bunã dacã luptam pe fiecare stradã ºi în fiecare sat ca sã sfârºim cu aceeaºi ocupaþie sovieticã luni mai târziu, dar cu câteva sute de mii de morþi în plus? La acel moment am încercat sã salvez cât mai multe vieþi posibil. Desigur, sovieticii nu ºi-au þinut promisiunile. ªi aliaþii nu ne-au tratat ca pe niºte egali, la sfârºitul celui de-al Doilea Rãzboi Mondial, aºa cum ni s-a dat de înþeles. Dar nu s-ar fi putut obþine ceva mai bun dacã rãzboiul continua ºi dacã ºi mai mulþi români mureau în bãtãliile inutile din 1944.

Dar poate cã cea mai ciudatã criticã despre 23 August este cã a adus comunismul în þara noastrã. Comuniºtii, care aveau puþinã legitimitate

naþionalã, au utilizat aceastã justificare multe decenii dupã eveniment. A fost o lungã perioadã în care au susþinut cã au fãcut actul de la 23 August ei singuri. Astãzi, cred cã astfel de aberaþii nici nu meritã vreo examinare, oricât de superficialã. Dar, pentru generaþiile noastre tinere, care nu au trãit acele zile, vreau sã spun cã, în ciuda intimidãrii ºi a ameninþãrii prezenþei trupelor sovietice, covârºitoarea majoritate a românilor de rând nu au votat pentru Partidul Comunist, în primele alegeri dupã sfârºitul rãzboiului. Soarta României nu a fost diferitã de cea a Poloniei ºi Cehoslovaciei, care au fost de partea aliaþilor, încã de la începutul celui de-al Doilea Rãzboi Mondial, ºi totuºi li s-a impus comunismul. Ungaria, de exemplu, care a luptat de partea naziºtilor pânã la urmã, a avut o soartã similarã. La fel ºi Bulgaria, vecinul nostru din sud, care a încercat sã rãmânã complet în afara rãzboiului. Comunismul nu a venit în România din cauza a ceea ce s-a întâmplat acum exact ºaizeci de ani. El a devenit inevitabil, în momentul în care cei doi dictatori ai Europei, Hitler ºi Stalin, au început sã sfâºie în bucãþi continentul ºi când democraþiile lumii au decis cã, în nobila bãtãlie pentru a învinge pe unul din monºtri, trebuie sã rãmânã în termeni prieteniºi cu celãlalt monstru. A fost o alegere pe care nici eu, nici oricare alt român nu a fãcut-o niciodatã; a fost o alegere fãcutã pentru noi, deasupra capetelor noastre.

Dacã actul de la 23 August nu a oprit ocupaþia ºi subjugarea noastrã într-o dictaturã care a durat decenii dupã aceea, atunci care este totuºi semnificaþia lui? ªi, dacã nu are semnificaþie, de ce îl celebrãm astãzi? Cred cã ziua de 23 August 1944 are nu numai o mare importanþã, dar ne poate servi de model, în viitor.

Actul pe care l-am condus nu a fost o capitulare fãrã condiþii. A fost o încercare a mea de a salva suveranitatea României, prin încercarea tuturor ºanselor, oricât de subþiri, care ne mai erau la îndemânã. Mai mult, a fost o încercare de a readuce democraþia în colþul acesta al Europei. Aº fi putut sã mã limitez la o schimbare de guvern. Dar primele mele acþiuni au fost sã anulez legislaþia rasistã pusã în funcþiune în timpul rãzboiului, sã restaurez Constituþia democraticã din 1923, sã garantez egalitatea tuturor cetãþenilor noºtri ºi sã garantez libertatea cuvântului ºi alegeri libere. În acest sens, a fost un act de eliberare pentru întregul popor. Perioada de libertate a fost scurtã, ºi decenii negre au urmat. Dar, faptul cã marea majoritate a poporului m-a sprijinit în timpul acela în acest efort, rãmâne cea mai mare satisfacþie din viaþa mea.

Continentul nostru s-a schimbat foarte mult, de atunci încoace. În ciuda tuturor dificultãþilor ºi slãbiciunilor, poporul nostru este astãzi liber. Suntem acum membri ai familiei Nord-Atlantice a naþiunilor, ºi curând, vom fi parte a Uniunii Europene. Vechii duºmani au devenit parteneri ºi prieteni. Dar rãnile acelor ani sunt încã prezente în noi. Am fost miºcat de imaginile recente ale Cancelarului german, care a vizitat mormântul tatãlui pe care nu l-a cunoscut niciodatã, care a murit ºi a fost îngropat în pãmânt românesc, nu mult dupã actul de la 23 August. A fost o amintire a costului pe care toate naþiunile l-au plãtit în acel teribil rãzboi, o amintire a suferinþei care încã mai doare, chiar personal, noua generaþie a liberalilor pe care Europa îi are astãzi. Dar a fost ºi un simbol al speranþei. Niciodatã de acum încolo, nici un lider român nu va mai trebui sã se gãseascã în faþa unor asemenea decizii, cum am fost eu în luna august, acum 60 de ani. Niciodatã de acum încolo nu va mai trebui ca vreun lider român sã înveþe ce înseamnã ca soarta þãrii noastre sã fie decisã în spatele scenei, în tratate secrete fãcute fãrã sã fim informaþi sau consultaþi. Mici sau mari, sãrace sau bogate, statele Europei trebuie sã înveþe sã se respecte unele pe altele.

Trebuie sã ne amintim astãzi de soldaþii care au plãtit cu cel mai înalt sacrificiu. Ei toþi purtau pe uniformã iniþiala numelui meu, ºi nici o onoare mai înaltã nu mi-a fost datã vreodatã decât sã-i comand, în acele timpuri grele. Trebuie sã ne amintim de civilii care au pierit în bombardamente, foametea ºi devastãrile din rãzboi. ªi, trebuie sã ne plecãm capetele în memoria evreilor uciºi, ca ºi ai membrilor altor minoritãþi etnice, care au suferit în rãzboi.

Dar, în cele din urmã, trebuie sã ne rãmânã speranþa. Încurajez pe toþi românii sã se uite la actul de la 23 August 1944, nu ca la un eveniment de care a profitat o persoanã sau un partid, nici ca la un act care ne-a adus prejudicii, ci ca la un episod fundamental din renaºterea noastrã moralã, începutul unui lung drum cãtre respect de sine ºi democraþie, momentul în care România a dovedit cã este parte din adevãrata Europã. Idealurile în care am crezut atunci, principiile care m-au condus toatã viaþa, încep sã se realizeze astãzi.

Sunt mândru de decizia mea ºi sunt sigur cã istoria va dovedi cã ceea ce eu ºi generaþia mea am fãcut, acum ºaizeci de ani, a fost drept.

Ion Antonescu n-a respins armistiţiul, ci planul complotiştilor

de prof. GH. BUZATU

Prizonieri români capturaţi în U.R.S.S.

S-a vorbit ºi se insistã asupra devansãrii loviturii de stat, de la 26 august la 23 august 1944, asupra implicãrii generalilor ºi diplomaþilor în complotul antiantonescian, dar, în chip miraculos, nimeni nu pronunþã cuvântul adecvat: trãdare! Pentru cã, probabil, nu-i elegant!
Ar fi culmea ca grupul de diplomaþi care l-a sfãtuit ºi l-a presat pe tânãrul Rege, la 23 august 1944, în majoritate tineri, crescuþi în Apus ºi filo-occidentali cu vânã ºi perspective, indivizi cu gusturi ºi aleasã educaþie, sã fi fost implicaþi în vreo… trãdare. La fel au stat lucrurile ºi în tabãra generalilor de „rezervã” care bãteau bulevardele Bucureºtilor ºi culoarele Palatului Regal, pregãtindu-se activ pentru „dupã”.

Să depistăm trădarea

Să fiu bine înþeles: pentru **după Antonescu**, nu **pentru comunism**, care i-a succedat ºi i-a lichidat ori rarefiat! ªi, totuºi, va trebui să încercăm a admite, cândva, că a fost **trădare**. Fie numai pentru că, de exemplu, la momentul 23 august 1944, Þara era încă, aºa cum a fost permanent, începând cu 22 iunie 1941, într-un război naþional, pentru apărarea suveranităþii ºi integrităþii teritoriale. Recunoaºtem că este CU TOTUL ALTCEVA faptul că, în acele clipe, războiul împotriva trupelor sovietice invadatoare era lipsit de orice ºansă… Dar era suficient singur acest argument, pentru comploteºti ca să acþioneze subversiv pentru a deschide Capitala Þării inamicului? ªi ce inamic? Care de ºase luni, după ce-ºi eliberase „teritoriul naþional", lupta pe pământuri străine, îºi alina durerile ºi-ºi degusta răzbunarea, revanºa, pentru 22 iunie 1941, provocate tot de el în sectorul românesc al frontului? ªi care, după asigurările ferme ale lui I. V. Stalin, trebuia, în fuga tancurilor, nu doar să „elibereze" Europa de fasciºti, ci **să o comunizeze**? Ajungeau asemenea „considerente" pentru a-i fi determinat pe comploteºti să apese pe butonul de comandă, prevalând răsturnarea dictatorului intern, faþă de pericolul imens extern? Iatã de ce se impune să nu mai renunþăm, ci să depistăm ºi să cântărim TRĂDAREA, **câtă** ºi **cum** a fost! Au căpătat comploteºtii anticipat iertarea în faþa Tribunalului Istoriei ori, pe un alt plan, au obþinut ei de undeva garanþia că, în caz de succes, pe care l-au avut (căci Cabinetul Antonescu a fost destituit), realizau un armistiþiu onorabil cu Aliaþii? ªi totul le-ar fi fost scuzat? Nicidecum! Întrucât se ºtie că, în clipa următoare arestării echipei mareºalului Antonescu ºi anunþării „Armistiþiului", s-a produs OCUPAÞIA BRUTALĂ A ARMATEI ROªII, de unde până atunci România fusese UN SATELIT al Germaniei, s-a declanºat, de asemenea, procesul comunizării forþate a þării, iar Armata Română a fost trimisă pe Frontul de Vest fără ca Bucureºtii să primească – cel puþin în compensaþie, precum Italia – statutul de cobeligeranþă.

Telegrama lui Knatchbull - Hugenssen demolează o minciună

În acelaºi context, nu-i admisibil nici ca evenimentele să fie preþuite prin prisma forþelor politice interesate în prezentarea ºi interpretarea derulărilor istorice în raport cu **variantele** convenabile ori nu. Ca să fiu mai bine înþeles, mă voi limita la un exemplu concret, pe care l-am expus într-un volum recent, rod al cercetărilor proprii în arhivele americane ºi britanice. Astfel, s-a afirmat ºi se susþine cum că guvernul Ion Antonescu nu ar fi admis, nici în faþa dezastrului profilat după declanºarea de către Armata Roºie a operaþiunii Iaºi-Chiºinău, la 20 august 1944, să facă vreun pas în direcþia armistiþiului cu Aliaþii. Declaraþia făcută de mareºal regelui Mihai I, în cursul ultimei sale audienþe, din după-amiaza lui 23 august 1944, când a respins îndemnul Suveranului de a se înþelege cu Naþiunile Unite, a fost ºi este de regulă luată în sensul ei negativ, discriminatoriu, doar ca argument pentru a-l incrimina, o datã în plus, tot pe cel învins! N-au contat defel stăruinþele ºi motivaþiile mareºalului sau ale lui Mihai Antonescu, care, în 22 ºi în dimineaþa lui 23 august 1944, avuseserã iniþiative în această direcþie (mă refer la ofertele prin intermediul Turciei ori la delegarea unor negociatori în capitalele neutre). Dar persistă întrebarea au existat asemenea demersuri? Iar răspunsurile oferite sunt, cel mai adesea, negative. Iatã însă cã documentele din volumul recent publicat infirmă asemenea aserþiuni.

Aºa, de exemplu, telegrama fulger nr. 1.386, expediatã de ambasadorul britanic la Ankara, Sir H. Knatchbull - Hugessen, la 23 august 1944, ora 3.26 p.m., deci aproximativ cu o orã înaintea audienþei decisive (ºi ultime) a Antoneºtilor la Regele Mihai, subliniazã cã diplomatul fusese convocat de premierul Turciei pentru ai fi transmis mesajul recepþionat de la reprezentantul turc la Bucureºti. Este bine să reþinem cã, deopotrivã cu ambasadorul

Regele Mihai împreună cu Mareşalul Ion Antonescu, în vizită pe front

britanic, premierul turc i-a informat pe ambasadorii SUA ºi URSS la Ankara. Care era conþinutul mesajului de la Bucureºti? Reprezentantul turc în România fusese convocat de Mihai Antonescu, vicepreºedintele cabinetului ºi ministrul de externe al României, care, þinând seama de situaþia "foarte gravã"! de pe Frontul din Moldova, decisese, "cu asentimentul Mareºalului, al Regelui ºi al ºefilor tuturor partidelor de opoziþie", sã semneze armistiþiul cu Naþiunile Unite. Se aºtepta, pentru urmãtoarele 24 de ore, rãspunsul guvernelor de la Londra ºi de la Washington în privinþa iniþiativei Bucureºtilor.

Sã vedem textul integral al mesajului lui Knatchbull - Hugessen ºi al notei ministrului turc la Bucureºti destinate Ankarei:

"(…) Am fost la Preºedintele Consiliului (în fapt, la vicepreºedintele guvernului român ºi ministrul afacerilor strãine, prof. Mihai Antonescu). *Situaþia este foarte gravã. În douã zile, ruºii vor fi ocupat Basarabia. Înaintează ºi în alte þãri. Poate Turcia media între noi ºi armatele anglo-americane beligerante? Am asentimentul Mareºalului, al Regelui ºi al ºefilor tuturor partidelor de opoziþie. Rog un rãspuns în 24 de ore din partea guvernelor britanic ºi al Statelor Unite la urmãtoarele probleme:* ***a****. Vom trimite un delegat român la Moscova pentru încheierea unui armistiþiu;* ***b****. Vom intra în contact cu ruºii ºi anglo-americanii, în acelaºi timp, pentru a fixa condiþiile armistiþiului;* ***c****. Vom discuta condiþiile la Cairo cu Aliaþii;* ***d****. Preºedintele Consiliului României doreºte sã ºtie care dintre aceste trei alternative ar fi preferatã de anglo-americani;* ***e****. Preºedintele Consiliului Turciei m-a informat pe mine, pe ambasadorul sovietic ºi îl informează pe reprezentantul Statelor Unite (…)"*. Telegrama lui Knatchbull - Hugessen a fost primitã la Londra tot în cursul zilei de 23 august, la ora 4.35 p.m., iar Foreign Office-ul s-a hotãrât, fãrã întârziere, sã dea curs mesajului.

Iatã recomandãrile memorandumului întocmit: *"Rog vedeþi această copie preliminarã a unei telegrame fulger de la Ankara conþinând o ofertã de pace din partea Mareºalului Antonescu* (prin Mihai Antonescu). *Formularea din telegramã este foarte obscurã ºi nu-mi pot da seama ce înseamnã sugestia ca Turcia să medieze între români ºi «armatele anglo-americane beligerante». Antonescu voia un rãspuns în 24 de ore de la guvernele britanic ºi american, nemenþionând însã guvernul sovietic, deºi este gata în aparenþã sã trimitã un delegat român la Moscova pentru încheierea unui Armistiþiu. Dacã noi ºi americanii rãspundem în sensul cã românii trebuie sã trimitã un delegat la Moscova pentru încheierea unui Armistiþiu, românii ar putea crede cã noi ºi americanii ne dezinteresãm de acea þarã ºi ar putea prefera sã continue lupta decât sã se predea ruºilor. Dar, din cele trei alternative, cel mai bine ar fi, evident, ca românii sã trimitã un delegat la Moscova, unde ambasadorii britanic ºi american sã poatã participa la negocieri. Am putea sã-i anunþãm pe români cã noi ºi americanii vom lua parte la negocieri. Proiecte de telegrame cãtre Moscova ºi Washington, 23 august 1944"*.

Pe atunci, la Londra încã nu se aflase de evenimentele de la Bucureºti, respectiv de arestarea Mareºalului ºi demiterea guvernului sãu. Dupã cum se vede, consilierii Foreign Office-ului care au examinat ºi comentat telegrama ambasadorului britanic din Turcia au trecut la fapte, astfel cã, la începutul zilei de 24 august 1944, între orele 12,30 ºi 12,40, au pornit spre Washington ºi Moscova telegramele nr. 7.479 ºi, respectiv, 2.646. Ambasadele Majestãþii Sale din SUA ºi URSS erau instruite sã acþioneze "imediat", pentru a se afla poziþia Administraþiei Roosevelt ºi a guvernului sovietic faþã de demersul lui Mihai Antonescu.

Sugerându-se cã în situaþia în care propunerea Bucureºtilor de a trimite un emisar la Moscova ar fi fost agreatã, la negocieri sã se ralieze ºi ambasadorii SUA ºi Marii Britanii din URSS, Foreign Office-ul insista sã se afle imediat poziþia Kremlinului la oferta românească, iar, în caz afirmativ, ambasadorul sovietic de la Ankara sã fie înºtiinþat, astfel ca Knatchbull-Hugessen sã-l abordeze fãrã amânare pe premierul Turciei, ca sã se poatã rãspunde grabnic iniþiativei Bucureºtilor.

Conformându-se, la 24 august 1944, Ambasada britanicã din Washington s-a adresat Departamentului de Stat, iar americanii au replicat cã, în urma rãsturnãrilor de la Bucureºti, "s-ar putea ca guvernul Antonescu sã nu mai fie în mãsurã a îndeplini termenii propuºi". Schimbul de telegrame pe traseul Ankara-Londra-Washington-Moscova pe tema demersului lui Mihai Antonescu va mai continua, pânã când s-a constatat cã, în urma loviturii de stat de la Bucureºti, problema nu mai era de actualitate.

SERIA III – ANUL XVI – Nr. 527 ★ Duminică 19 Mai 1918 4 PAG. 200 LEI

Scânteia

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Sentimentul naţional s'a născut cu un imens dor de nedespărţit al revendicărilor democratice ale poporului.

...Însuşi conceptul de naţiune s'a născut odată cu revendicările de libertate ale revoluţiei franceze din 1789.

Despărţirea patrioticismului de sentimentul lui democratic constituie o greşeală fatală... care întotdeauna în slujba intereselor reacţiunii

Noi suntem cu adevărat pe marea linie naţională a poporului român

TRIBUNALUL POPORULUI S'A PRONUNŢAT

ANTONEŞTII CONDAMNAŢI LA MOARTE

Încă 11 acuzaţi au primit aceeaşi pedeapsă

SENTINŢA

Ultima şedinţă a procesului

Două probe de excepție

Ajungem acum la episodul cardinal - arestarea Antoneºtilor. Dupã radiografia zilei de 23 august 1944 (din 1979) ºi dupã alte studii, bazate pe

investigarea ºi confruntarea memorialisticii ºi declaraþiilor, pe coroborarea documentelor, concluziile ce se desprind sunt urmãtoarele:

La 23 august 1944, în epicentrul evenimentului - arestarea Antoneºtilor (Palatul Regal din Calea Victoriei) - s-au aflat cel puþin 30 de persoane, care, ulterior, au depus mãrturii, verbal sau în scris. Calitatea surselor, în funcþie ºi de aceea a oamenilor, diferã ºi, se înþelege, valoarea probelor este **inegalã**. Un izvor (Ioan de Mocsonyi-Styrcea) este (asemenea personajului, care în 1947-1963 a rãvãºit închisorile comuniste) **execrabil**, deci inutilizabil; altele sunt **aproximative**, atestând clar dorinþa autorilor de a se situa într-un rol marcant în desfãºurarea faptelor (în ordine: D. Dãmãceanu, Emilian Ionescu, Emil Bodnãraº, C. Sãnãtescu, aºadar, toþi militari); nu lipsesc probele **dezinhibate** (Lucreþiu Pãtrãºcanu ºi Bellu Zilber), nici cele **dezlânate** (Emil Bodnãraº) ºi nici altele **fardate ºi voit studiate** (Regele Mihai, diplomaþii de la Curte). În categoria rarã a mãrturiilor **sistematice ºi precise** le includem pe cele datorate lui Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Gh. I. Brãtianu ºi Mihai Antonescu, iar în aceea de **excepþie**, cuprinzând relatãrile ºi declaraþii **prompte ºi exacte**, unele chiar **adnotate** (chiar dacã în închisoare), care rezistã tuturor confruntãrilor, se înscriu toate materialele ce poartã girul Mareºalului Antonescu. Faptul nu este întâmplãtor, de vreme ce, între 1944-1946, era cel dintâi interesat de aflarea adevãrului. Este un element remarcabil ºi recomandã **precis** izvoarele de la care trebuie sã pornim ºi sã revenim în analize.

Dintre sursele care poartã semnãtura Mareºalului, distingem trei de o valoare excepþionalã:

- Documentul intitulat ***Însemnãri din celulã***, aºternute într-o agendã din 1930 a Regelui Carol al II-lea, chiar în seara demiterii (aproximativ între orele 21 ºi 23), dupã ce Mareºalul ºi Mihai Antonescu au fost încuiaþi în aºa-zisa "camerã sigurã" a Casei Noi. Documentul, þinut ascuns vreme de decenii, a fost scos la luminã în 1980, de cãtre Gh. Teodorescu ºi se pãstreazã în original.

- Detaliile furnizate de I. Antonescu la interogatoriile conduse de Avram Bunaciu, în 15 ºi 20 aprilie 1946, în cadrul pregãtirii procesului "marii trãdãri naþionale" din 6-17 mai 1946. De reþinut cã ex-mareºalul **a revãzut ºi corectat** cu acribie toate filele dactilografiate ale interogatoriilor ºi, în unele cazuri, nemulþumit, a solicitat sã fie reaudiat!

Aºa s-a întâmplat cu textul primei audieri pe tema 23 august 1944, când, pe marginea interogatoriului din 15 aprilie 1946, a consemnat:

- "***Declaraþiile (mele) nu sunt înregistrate total ºi nici în propriile fraze (exact).***

- De aceea apar atât de incoerente. Mareºal Antonescu".

În consecinþã, Avram Bunaciu l-a chemat pe deþinut la un nou interogatoriu, la 20 aprilie 1946, din care extragem acest fragment care, juxtapus textului amintit al ***Însemnãrilor din celulã***, ne oferã descrierea **cea mai completã ºi veridicã, exactã** a desfãºurării audienþei istorice de la Palat, din 23 august 1944 (aproximativ între orele 15.15 ºi 17.30).

"(…) Mergând la Palat (în dupãamiaza de 23.08.1944), l-am gãsit pe culoare pe d-l Mihai Antonescu ºi am mers împreunã la Rege. Am vãzut în curte tancurile pe care mi le ceruse sã se apere de nemþi. Þevile erau îndreptate spre casã. Atunci, în faþa lui Mihai Antonescu ºi Sãnãtescu, i-am spus cã nu mai e nimic de fãcut ºi cã aºteptãm numai un rãspuns de la d-l Clodius ºi scrisoarea partidelor politice. Sãnãtescu se sculã ºi spuse: «Vi le aduc eu». Regele a ieºit din camerã ºi dupã o jumãtate de ceas s-a reîntors cu un pluton de soldaþi din garda Palatului cu revolverele în mânã. Surprins, am spus: «Ce înseamnã aceasta, Majestate?» În timpul acesta m-a luat de coate un maior (Anton Dumitrescu) pe care l-am fãcut «miºel». Lui Sãnãtescu i-am spus: «Nu þi-e ruºine, d-tale, om bãtrân, sã-l pui pe Rege, un copil, sã facã astfel de lucruri neuzitate?» Dupã ce Sãnãtescu mi-a spus: «Sunteþi arestat fiindcã nu aþi vrut sã faceþi armistiþiu» ºi i-am rãspuns «cum îndrãzneºti sã afirmi cã nu am vrut sã fac armistiþiu?», Regele a trecut în altã camerã. Dupã aceasta Sãnãtescu a fãcut semn soldaþilor sã ne scoatã (din "Salonul Galben"). Am fost bãgaþi într-o casã de fier în care-ºi þinea (presupun) d-na Lupescu bijuteriile. Era o încãpere micã, lipsitã de fereastrã, fãrã scaune. Am stat pânã la 4, când a venit d-l «Ceauºu» care ne-a dus într-o casã de la periferie unde am stat 8 zile (pânã 31 august 19441, când ruºii ne-au ridicat ºi dus la Moscova)".

Complotiștii cunoșteau demersurile Mareșalului pentru semnarea Armistițiului

Ce se desprinde, în mod sigur, din

textele examinate? Neputând cuprinde totul, vom proceda selectiv, reþinând esenþialul, surprinzând mobilul faptelor întâmplate:

a) În 22-23 august 1944, Antonescu luase **ferm** decizia de-a încheia armistiþiul cu Naþiunile Unite, lucru comunicat ºi, deci, prea bine **cunoscut complotiºtilor**.

b) I. Antonescu fusese rugat de fruntaºii partidelor istorice (Iuliu Maniu, Dinu Brãtianu, I. Mihalache, Gh. I. Brãtianu, C. Titel Petrescu) sã conducã **el** operaþiunea de semnare a armistiþiului.

c) Mareºalul fusese ferm convins pânã atunci cã retragerea României din *Axã* ºi semnarea armistiþiului trebuiau realizate **numai dupã** avertizarea lui Hitler (de altfel, în seara de 22 august, revenind de pe frontul din Moldova, el i-a solicitat precis lui Carl Clodius aceastã pretenþie, precizându-i cã va aºtepta rãspunsul încã 24 de ore, pânã la 24 august 1944, ora 18.00). Dar, în clipa în care, la Snagov, în 23 august 1944, aproximativ la ora 11.00, Ion Antonescu a cãzut la înþelegere cu Gh. I. Brãtianu, în prezenþa lui Mihai Antonescu, vicepreºedintele Consiliului de Miniºtri ºi titularul Externelor, ca istoricul sã-i aducã o "scrisoare de garanþie", semnatã de liderii istorici, în sensul cã ei erau de acord cu condiþiile dure ale armistiþiului (cedarea provinciilor istorice din Est, în folosul URSS), din acel moment, aºadar, Mareºalul s-a declarat dispus sã **nu mai aºtepte "acordul" lui Hitler**.

Mihai I şi Ion Antonescu, din nou împreună, dar nu pentru multă vreme

d) De "scrisoarea de garanþie", Antonescu avea nevoie pentru vizita anunþatã telefonic la Palatul Regal, pentru ora 15.00, chiar în prezenþa lui Gh. I. Brãtianu. La rândul sãu, Brãtianu se **angajase ferm** sã aducã documentul **pânã la ora 15,00**, dar, nefiind posibil, s-a deplasat la Preºedinþia Consiliului de Miniºtri din Bucureºti, în jurul orei 15.00, ºi i-a fãcut cunoscut lui Mihai Antonescu acordul deplin al liderilor politici, urmând sã prezinte "scrisoarea de garanþie" în cursul serii, pentru a fi difuzatã prin radio. Putem presupune cã Mihai Antonescu **nu l-a înºtiinþat imediat** pe Mareºal asupra acestei comunicãri, dat fiind probabil cã avea s-o facã la Palat, unde aveau sã se întâlneascã în minutele urmãtoare la rege, unul (Mihai Antonescu) ajungând mai devreme, iar celãlalt (Ion Antonescu) cu oarecare întârziere.

Mã ghidez dupã condica de audieri a Palatului, aflatã în pãstrare la Biblioteca Academiei Române, în care se menþioneazã "intrãrile" la Palat: Mihai Antonescu – ora 15.00, Ion Antonescu – ora 16.15.

e) Mihai Antonescu, care s-a întâlnit cu Regele ºi C. Sãnãtescu, preþ de 20 minute, le-a expus aceastã "desfãºurare de forþe", precum ºi intenþia de a zbura la Ankara pentru a negocia cu Aliaþii, mai ales cã în 22-23 august 1944 fãcuse patru intervenþii diplomatice oficiale ºi urgente prin Ankara.

f) Regele l-a rugat pe ministrul de externe sã rãmânã în Palat ºi sã revinã o datã cu Mareºalul, când acesta avea sã ajungã în Calea Victoriei.

g) Aceastã pauzã de circa 30 de minute care s-a ivit avea sã le fie **fatalã** Antoneºtilor, ºi iatã de ce:

Regele, întâlnindu-se, în rãstimpul ivit, cu colaboratorii sãi, în biroul sãu de lucru din Casa Nouã, situatã vizavi de Salonul Galben, unde aveau sã fie primiþi ºi arestaþi Antoneºtii, a fost sfãtuit de complotiºti **sã-l preseze pe Mareºal** sã semneze **imediat** (?!) armistiþiul;

Este posibil ca Mihai Antonescu sã nu-l fi înºtiinþat pe Ion Antonescu de acordul verbal adus de Gh. I. Brãtianu la Preºedinþie, înainte de ora 15.00, deºi nu credem. Admiþând cã l-a înºtiinþat, Mareºalul mai mult ca sigur a apreciat gestul ca insuficient ºi, de aceea, în cursul ultimei audienþe la Rege, nu l-a avut în consideraþie, dupã cum deducem din ***Însemnãrile din celulã***. Numai aºa se explicã cum, **venit pentru a discuta soluþia Armistiþiului**, Mareºalul **a respins** sugestiile ºi solicitãrile presante ale regelui în direcþia unui armistiþiu imediat. În plus, Antonescu venise la Rege ca **sã-l informeze**, iar **nu sã-i raporteze ori sã realizeze ceva** (armistiþiul!) **împreunã**! Înainte de orice, Mareºalul **nu era omul** - nici chiar în acele momente cruciale - care sã asculte recomandãrile Suveranului, un "copil", cum l-a calificat de altfel în cursul întrevederii, iar aceasta pentru cã, în problema armistiþiului, Conducãtorul avea deja **planul sãu** ºi n-a admis sugestiile venindu-i din partea "cuibului de vipere" de la Palat.

h) Din aceste contradicþii ºi neînþelegeri avea sã rezulte, puþin dupã ora 17.00, arestarea Antoneºtilor!

i) Care era deosebirea de soluþii între cele douã tabere – complotiºti ºi victimele posibile ale loviturii de stat? Era una **enormã**, ºi anume:

- Regele ºi echipa sa, complet ne-pregãtiþi, apreciau cã era suficient ca sã se anunþe arestarea Antoneºtilor ºi întoarcerea armelor, cã Aliaþii – iluzie deºartã – **s-ar fi grãbit sã-i ofere României armistiþiul în cele mai bune condiþii**! Or, se cunoaºte prea bine, nu avea sã fie aºa. N-a fost admis nici un armistiþiu, iar presa internaþionalã ("Times", "New York Times" º.a.) de a doua zi (din 24.08.1944) s-a limitat sã vorbeascã despre **capitularea României, care, efectiv, se produsese**.

- Ion Antonescu urmãrea, dimpotrivã, **sã se încheie efectiv un armistiþiu**, ale cãrui consecinþe, mult mai favorabile unei capitulãri de genul celei menþionate, ar fi fost incontestabil pozitive!

În aceasta a constat esenþa faptelor desfãºurate. Imediat, trupele sovietice au ocupat România, ele fiind literalmente "aduse", iar guvernul C. Sãnãtescu, tocmai instalat, surprins ºi dezamãgit, avea sã protesteze cel dintâi împotriva situaþiei intervenite. Efectele loviturii de stat, departe de-a fi fost "roze", începuserã sã se repercuteze chiar împotriva complotiºtilor ºi, în perioada imediat urmãtoare, deopotrivã cei victorioºi ºi cei învinºi, la 23 august 1944, în Bucureºti, aveau sã suporte din plin consecinþele de cataclism ale unui act istoric înfãptuit în pripã ºi prost conceput. Era, poate, **rãzbunarea istoriei**, la care aveau sã se refere Ion Antonescu, în detenþie la Moscova ori la Bucureºti (1944-1946)? ªi partizanii sãi au întrevãzut, în cuvintele sale, "blestemul Mareºalului"! Nu ºtim, cu toate cã legãtura era una realã.

Partidele politice au jucat pe două fronturi

de prof. Ioan SCURTU

Iuliu Maniu

Gheorghe Brătianu

Multã vreme, actul de la 23 august 1944 a fost interpretat ca o rupturã decisivã în cadrul societãþii româneºti: pe de o parte, gruparea antonescianã cu întreaga structurã de conducere a statului, iar de cealaltã parte, cei care au preluat conducerea þãrii dupã arestarea mareºalului. Este suficient sã urmãrim presa din acea perioadã ºi declaraþiile liderilor politici pentru a constata aceastã realitate.

ABDIC

Actul de abdicare al Regelui Mihai

Ion Mihalache

Septembrie 1944

Iuliu Maniu elogiază "acțiunea patriotică" a Regelui

Vestea înlăturării lui Antonescu a fost anunþatã prin *Proclamaþia* Regelui Mihai adresatã românilor în seara zilei de 23 august, care pãstra un ton ponderat: „În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplinã înþelegere cu poporul meu, cã nu este decât o singurã cale pentru salvarea þării de la o catastrofã totalã: ieºirea noastrã din alianþã cu Puterile Axei ºi imediata încetare a rãzboiului cu Naþiunile Unite (…) Dictatura a luat sfârºit ºi cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnã începutul unei ere noi, în care drepturile ºi libertãþile tuturor cetãþenilor þării sunt garantate ºi vor fi respectate".

Presa s-a lansat, chiar din 24 august, într-o avalanºã de epitete la adresa regimului înlãturat ºi a lui Antonescu: „Sluga lui Hitler", „regim fascist", „politicã criminalã", „trãdãtor de þarã" etc., etc. Pe de altã parte, cei care au înfãptuit actul de la 23 august erau elogiaþi pentru cã s-au opus regimului antonescian, drept care au suferit numeroase nedreptãþi ºi asupriri, dar nu s-au lãsat învinºi, reuºind pânã la urmã sã salveze România de la catastrofa în care o aruncase „clica trãdãtorilor de neam". Era elogiat Regele, care ºi-a asumat o mare rãspundere istoricã, dar ºi partidele care alcãtuiserã Blocul Naþional-Democrat la 20 iunie 1944. În septembrie 1944, Iuliu Maniu sublinia „rolul imens pe care l-a avut acþiunea patrioticã a M. S. regelui Mihai I", dar ºi faptul cã „Partidul Naþional-Þărãnesc a adus o contribuþie pe care istoria nu va întârzia sã o scoatã în evidenþã". Tot atunci, Partidul Comunist þinea sã se ºtie cã a fost singura organizaþie politicã angajatã de la început împotriva fascismului ºi hitlerismului, care a militat pentru realizarea Frontului Patriotic Naþional care sã scoatã România din rãzboi ºi sã încheie pacea cu Uniunea Sovieticã ºi Naþiunile Unite.

Pe mãsurã ce lupta politicã, vizând cucerirea puterii, se accentua, punctele de vedere ale celor care fãuriserã actul de la 23 august 1944 se diferenþiau. Liderii PCR treceau sub tãcere rolul lui Maniu ºi al lui Brãtianu, supralicitau rolul propriului lor partid, recunoscând cã regele a avut o contribuþie importantã, aflându-se „alãturi de popor". Avalanºa de critici la adresa regimului Antonescu a continuat, mai ales cã, prin Convenþia de armistiþiu din 12 septembrie 1944, România se angaja "sã colaboreze cu Înaltul Comandament Aliat (Sovietic) la arestarea ºi judecarea persoanelor acuzate de crime de rãzboi".

Mai 1946

Partidele istorice și Regele devin indezirabili

O situaþie oarecum ineditã a survenit în mai 1946, cu prilejul procesului intentat mareºalului Antonescu ºi principalilor sãi colaboratori. Chiar dacã presa (datoritã cenzurii) a redat trunchiat desfãºurarea procesului, s-au strecurat ºi unele fraze rostite de fostul conducãtor al statului ºi de Mihai Antonescu, în care aceºtia se refereau la implicarea lor în negocierile pentru încheierea armistiþiului cu Naþiunile Unite. Oarecum ºocantă a fost depoziþia lui Iuliu Maniu – prezent în calitate de martor la proces – fãcutã într-o atmosferã de extremã ostilitate faþã de Antonescu (în salã erau aduºi „cetãþeni" care vociferau ºi cereau pedeapsa capitalã pentru inculpaþi). Liderul naþional-þărãnist a afirmat cã Antonescu a fost un „bun patriot" ºi cã a dorit binele României; Maniu a declarat cã mareºalul a greºit, deoarece nu a þinut seama de opinia publicã.

Aceastã declaraþie a fost interpretatã de Partidul Comunist Român ºi de mass-media din acea vreme ca o dovadă a solidaritãþii liderului naþional-þărãnist cu politica regimului Antonescu, ca o expresie a simpatiei sale faþã de miºcarea fascistă (în acest sens, acuzatorul public a evocat pactul încheiat de Maniu cu Codreanu în 1937), astfel încât – rezulta din propaganda oficială – actul de la 23 august s-a fãcut peste capul acestuia ºi chiar împotriva lui. O asemenea opinie despre PNÞ ºi PNL avea sã fie cultivatã timp de 20 de ani.

Dupã abdicarea Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, propaganda oficială îl prezenta pe fostul suveran ca un reacþionar, care, la 23 august 1944, în loc sã încredinþeze puterea forþelor cu adevărat democratice (adicã PCR), a constituit „în mod fraudulos" guvernul Sănătescu, aflat sub influenþa lui Maniu ºi a lui Brătianu. De aceea, a fost nevoie de o

luptã grea, pentru înlãturarea guvernelor cu majoritate reacþionarã ºi formarea, la 6 martie 1945, a guvernului democrat-popular condus de Petru Groza.

După 1960, adevărul începe să iasă la lumină

Pe la mijlocul anilor ‘60, etichetele la adresa regimului Antonescu s-au mai diminuat, pe de o parte ca urmare a unei relaxãri interne, iar pe de altã parte, a apariþiei unei pleiade de istorici care-ºi bazau scrierile pe documente de arhivã. Au fost publicate mai multe lucrãri, care au fãcut o adevãratã „breºã” în frontul ideologic al vremii; dintre acestea se remarcã **Preliminarii politico-diplomatice ale insurecþiei române din august 1944,** publicatã de A. Simion în 1979, ºi **Actul de la 23 august 1944 în context internaþional,** apãrutã în 1984, sub coordonarea lui Gh. Buzatu. În acelaºi an, au apãrut 4 volume intitulate **23 August 1944. Documente,** la realizarea cãrora o contribuþie decisivã au adus-o specialiºtii de la Direcþia Generalã a Arhivelor Statului din România. În aceste lucrãri, s-au fãcut eforturi de echilibrare a aprecierilor, prezentându-se negocierile diplomatice purtate din iniþiativa lui Mihai Antonescu, de comun acord cu mareºalul Antonescu, de existenþa unor canale de comunicare între guvern ºi opoziþie, de implicarea cercurilor Palatului în elaborarea planurilor vizând scoaterea României din rãzboiul purtat alãturi de Germania ºi pentru încheierea armistiþiului cu Naþiunile Unite.

După 1989, deruta se instalează din nou

După 1989, pe fondul luptelor politice, a existat tendinþa de a-l contrapune pe mareºalul Antonescu Regelui Mihai ºi invers. Unii susþineau cã Antonescu a fost un mare patriot, care a cãutat sã salveze România de urgia bolºevismului, în timp ce Regele Mihai a aruncat þara în braþele comunismului. Alþii, din contrã, afirmau cã regele a realizat un act istoric fundamental, evitând transformarea þării în teatrul unui rãzboi nimicitor, aºa cum ar fi dorit Antonescu, rãmas fidel pânã la capãt lui Hitler. În această dispută, s-au amestecat ºi unii istorici, aproape toþi având preocupări ºtiinþifice în alte domenii decât cele ale istoriei contemporane.

O datã cu „reconcilierea istoricã” între Regele Mihai ºi preºedintele Iliescu, survenitã după anul 2000, cu normalizarea relaþiilor între Casa Regalã ºi oficialitãþile statului român, monarhiºtii de „ocazie” nu au ezitat să afirme cã suveranul a fost „anexat” de regim. Ei au reluat, în fapt, propaganda anilor ‘50, dar cu sensul invers: atunci se vorbea despre eliberarea României de cãtre glorioasa armatã „sovieticã”, acum aceºtia susþin cã prin actul de la 23 august s-a facilitat „bolºevizarea României”.

Se cuvine menþionat faptul cã, în acest interval de timp, istoricii care-ºi respectã statutul ºi meseria au publicat sute de volume de documente, monografii ºi sinteze privind participarea României la cel de-al doilea rãzboi mondial, tratativele politico-diplomatice din anii 1943-1944, evoluþia forþelor politice interne ºi înfãptuirea actului istoric de la 23 august, evoluþia regimului politic între anii 1940-1944 etc.

În fond, istoria este o ºtiinþã care se îmbogãþeºte continuu, pe baza unor noi documente scoase la ivealã, a conexiunilor ce apar între momente, evenimente ºi personalitãþi, a modernizării tehnicilor de cercetare ºi de acces la izvoare.

24 August 1944 Nr. 11

ROMÂNIA LIBERĂ

23 AUGUST 1944

RASTURNAREA REGIMULUI HITLERIST DIN ROMANIA

Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România

DECLARATIA GUVERNULUI

Proclamația Regelui către Țară

A treia debarcare in Franta

Ultimul moment

SCÎNTEIA

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

4 PAG. 200 LEI

Sentimentul național s'a născut cu un mulțime de nedespărțit al revendicărilor democratice ale poporului.

...Însuși conceptul de națiune s'a născut odată cu revendicările de libertate ale revoluției franceze din 1789.

Despărțirea patrioticismului de sentimentul lui democratic constituie o greșeală fatală care interesează în slujba intereselor reacțiunii

Noi suntem cu adevărat pe marea linie națională a poporului român

TRIBUNALUL POPORULUI S'A PRONUNȚAT

ANTONEȘTII CONDAMNAȚI LA MOARTE

Încă 11 acuzați au primit aceeași pedeapsă

SENTINȚA

Ultima ședință a procesului

septembrie 2004 • **Historia 17**

Constantin Sănătescu

Câteva concluzii

Cred că în stadiul actual al cercetării se pot desprinde următoarele concluzii esenţiale:

1. Antonescu intră în război pentru redobândirea Basarabiei şi Bucovinei

România a intrat în cel de-al doilea război mondial pentru a-şi reface graniţa de Răsărit, sfărâmată de Armata Roşie în urma notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940. Ion Antonescu în *Proclamaţia către ţară* din 22 iunie 1941 afirma:

„Pornim la luptă. În acest ceas de încercare, jur să vă duc la biruinţa sfinţirii drepturilor noastre asupra bătrânei Moldove, să fac din nou din pământul Basarabiei vatra morţilor şi leagănul copiilor voştri şi din codrii Bucovinei straja nepieritoare a gloriei româneşti".

Îndată ce a aflat de această decizie, regele Mihai i-a trimis conducătorului statului o telegramă în care spunea:

„În clipa când trupele noastre trec Prutul şi codrii Bucovinei pentru a reîntregi sfânta ţară a Moldovei lui Ştefan cel Mare, gândul se îndreaptă către domnia voastră domnule general şi către oştaşii pării".

La rândul său, Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Naţional-Ţărănesc, îi scria lui Antonescu, în ziua de 18 iulie 1941: „Opinia publică românească urmăreşte cu mare însufleţire acţiunea militară condusă de dumneavoastră pentru dezrobirea provinciilor cotropite de străini".

Singurul partid care a fost în mod hotărât împotriva războiului a fost Partidul Comunist. Într-un document din 8 iulie 1941, acest partid afirma:

„Războiul tâlhăresc al bandiţilor fascişti, dezlănţuit împotriva Uniunii Sovietice, nu este numai un război drept al poporului sovietic pentru existenţa şi libertatea sa. Este vorba despre libertatea sau sclavia tuturor popoarelor din Europa şi lumea întreagă. Este în joc şi viaţa sau soarta poporului român, cotropit de banda sângeroasă fascistă din Germania şi aruncat în acest măcel nimicitor".

2. De la sfârşitul lunii iulie 1941, când Basarabia şi nordul Bucovinei au fost reintegrate statului român, poziţiile guvernanţilor şi cele ale principalelor partide de opoziţie s-au despărţit.

Pe de o parte, Ion Antonescu (devenit, la 22 august 1941, mareşal) considera că războiului trebuia purtat până la capăt, că inamicul (Uniunea Sovietică) trebuia învins, astfel încât, la Conferinţa păcii, care în concepţia lui avea să fie dominată de Germania, România să-şi refacă graniţele din 1918, cuprinzând Basarabia, nordul Bucovinei, dar şi nord-estul Transilvaniei, pierdut prin dictatul de la Viena, din 30 august 1940. Animat de această idee, mareşalul Antonescu a angajat forţele militare române mult în interiorul Uniunii Sovietice, acestea ducând lupte grele în Crimeea, pe teritoriul Ucrainei şi ajungând până la Stalingrad.

În această etapă, liderii Partidului Naţional-Ţărănesc şi Partidului Naţional-Liberal au adoptat o politică opoziţionistă, în principal „epistolară", adică trimiterea de memorii şi scrisori către Conducătorul Statului, prin care-i cereau să retragă trupele de pe front şi să le conserve pentru a trece la eliberarea nord-estului Transilvaniei, la momentul oportun.

În răspunsul său, la mai multe memorii ce i-au fost adresate de Maniu şi Brătianu, mareşalul Antonescu aprecia că o asemenea acţiune era dezastruoasă pentru România. Într-o scrisoare adresată lui Constantin I. C. Brătianu la 29 octombrie 1942, Antonescu scria:

„Poftim, domnule Brătianu, vă ofer din nou conducerea statului şi guvernului. Retrageţi dumneavoastră armata şi aranjaţi-vă cu Anglia". Evident, invitaţia avea un caracter platonic, după cum, la rândul lor, Maniu şi Brătianu nu erau dispuşi să-şi asume responsabilitatea de a prelua conducerea ţării.

Partidul Comunist Român şi-a menţinut poziţia anunţată la începutul războiului şi chiar a propus, la 6 septembrie 1941, o *Platformă program* intitulată *„Lupta poporului român pentru libertate şi independenţă naţionalã"*, pe baza căreia să se coalizeze forţele democratice şi antihitleriste în vederea scoaterii ţării din război.

Regele nu-l mai susţine pe Antonescu

În ianuarie 1943, s-a înregistrat prima detaşare publică a regelui Mihai faţă de politica lui Antonescu. În discursul rostit în faţa corpului diplomatic cu prilejul Anului Nou 1943, răspunzând urării adresate de decanul de vârstă, Regele a spus:

„Ne-aţi împărtăşit, Excelenţă, speranţa într-un an mai bun, un an care ne-ar aduce sfârşitul acestui război fără precedent în istorie, care pustieşte omenirea şi ameninţă cu prăbuşirea valorilor sale materiale şi morale. Unesc urările mele celor exprimate de Excelenţa Voastră şi ţin să o asigur că niciodată o dorinţă nu a fost mai vie decât aceea ce o am de a vedea din nou pacea şi armonia revenind printre oameni". O asemenea declaraţie l-a iritat profund pe ambasadorul german Killinger, care s-a prezentat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, unde a protestat energic împotriva a ceea ce el afirma că reprezenta voinţa României de a ieşi din războiul alături de Germania.

2. Ion Antonescu dă mână liberă lui Mihai Antonescu să negocieze armistiţiul

Bătălia de la Stalingrad (noiembrie 1942-februarie 1943) s-a soldat cu distrugerea celei mai mari părţi a armatei române. Acest fapt a constituit un adevărat şoc pentru întreaga clasă politică din România. Mareşalul Antonescu îi scria lui Ilie Ştefea, şeful Marelui Stat Major: „În faţa istoriei răspunderea o port eu, pentru că nu am făcut mai mult pentru a împiedica masacrarea armatelor române, datorită uşurinţei cu care a procedat conducerea germană". Din acel moment, mareşalul a apreciat că Germania a pierdut războiul şi a dat mână liberă ministrului de externe Mihai Antonescu să negocieze încheierea armistiţiului cu Naţiunile Unite. Cancelarul Adolf Hitler a aflat de aceste acţiuni şi, la întâlnirea cu Ion Antonescu, din aprilie 1943, a prezentat „dosarul" ministrului de externe român pe care-l învinuia de lipsă de loialitate faţă de Germania. Mareşalul i-a luat apărarea, afirmând că era vorba de zvonuri, dar Hitler nu s-a lăsat convins.

După Stalingrad, liderii partidelor

politice au devenit mult mai activi: alături de memoriile adresate lui Antonescu, o pondere tot mai mare a început să o aibă negocierea armistiþiului cu Naþiunile Unite. Emisarii acestora, în special ai lui Maniu, considerat principalul lider al opoziþiei române, s-au interferat adesea cu cei împuterniciþi de Mihai Antonescu în acelaºi scop.

Partidul Comunist Român a continuat să pună accentul pe realizarea Frontului Unic Naþional în vederea înlăturării regimului antonescian ºi a scoaterii României din război. Treptat a început să se activizeze ºi Partidul Social-Democrat, după lunga criză de conducere începută în februarie 1938.

3. Partidele istorice colaborează cu Antonescu pentru tratativele de la Cairo

În martie 1944, trupele sovietice au atins graniþa de est a României, iar în declaraþia guvernului sovietic se menþiona că înaintarea Armatei Roºii era determinată de necesităþile frontului ºi că ea nu urmărea schimbare regimului politic din România. La 12 aprilie 1944, guvernul sovietic a transmis guvernului român condiþiile de armistiþiu, care aveau la bază ideea capitulării necondiþionate în faþa Naþiunilor Unite. Se cerea ruperea relaþiilor cu Germania ºi lupta comună a trupelor române cu cele Aliate împotriva Germaniei; recunoaºterea graniþei româno-sovietice din iunie 1940, despăgubiri de război etc.

Mareºalul Antonescu nu a acceptat aceste condiþii, apreciind că exista pericolul ca România să piardă avantajele pe care le putea obþine pe baza Chartei Atlanticului (prin care SUA ºi Marea Britanie se angajau să nu recunoască nici o modificare teritorială de după 1 septembrie 1939) ºi că þara ar putea fi ocupată de sovietici. El i-a declarat lui Maniu că era gata să se retragă, dacă liderul naþional-þărănist era de acord cu încheierea armistiþiului. Liderul naþional-þărănist nu ºi-a asumat o asemenea răspundere, în special pentru că România urma să capituleze în faþa Naþiunilor Unite (adică a Uniunii Sovietice), ºi să piardă Basarabia ºi nordul Bucovinei. Iuliu Maniu a susþinut că armistiþiul trebuia încheiat de Antonescu.

A existat, în această fază, o colaborare între regimul antonescian ºi liderii partidelor istorice. Aceºtia au decis să trimită un emisar la Cairo, care să trateze cu reprezentanþii SUA ºi ai Marii Britanii. Mareºalul Antonescu a apreciat că persoana cea mai potrivită pentru o asemenea misiune era Barbu ªtirbey, căruia i-a facilitat plecarea din þară. Barbu ªtirbey a ajuns la Cairo în ziua de 17 martie 1944. Dar, foarte curând, speranþele puse în misiunea acestuia s-au năruit, deoarece diplomaþii englezi ºi americani i-au spus că la orice negociere trebuie să participe ºi reprezentantul sovietic. În fond, liderii Naþiunilor Unite (SUA, Marea Britanie ºi URSS) conveniseră că, în negocierile cu România, rolul hotărâtor aparþinea guvernului sovietic.

Opoziþia studiază posibilitatea înlăturării lui Antonescu

După 6 iunie 1944, când forþele militare Aliate au debarcat în Normadia, canalul Cairo a „îngheþat”, astfel că, la repetatele demersuri făcute de Maniu, acesta nu a mai primit nici un răspuns. Mai realist s-a dovedit a fi mareºalul Antonescu; acesta a pus accentul pe negocierile purtate la Stockholm, cu sovieticii, reprezentanþii statului cu care România se afla efectiv în război.

Nereuºita misiunii lui Barbu ªtirbey i-a determinat pe Maniu ºi Brătianu, precum ºi pe Constantin Titel Petrescu (preºedintele Partidului Social-Democrat), să ia în calcul varianta înlăturării lui Antonescu ºi a încheierii armistiþiului de către un nou guvern. Pe această poziþie, ei s-au întâlnit cu cea a Partidului Comunist Român. Colaborând cu acest partid sprijinit de Moscova, liderii partidelor istorice sperau că vor obþine o ameliorare a condiþiilor de armistiþiu.

Astfel s-a ajuns la semnarea de către Iuliu Maniu, Constantin I. C. Brătianu, Constantin Titel Petrescu ºi Lucreþiu Pătrãºcanu a *Declaraþiei* de constituire a Blocului Naþional-Democrat în ziua de 20 iunie 1944. Documentul prevedea:

1) Încheierea, fără întârziere, a armistiþiului cu Naþiunile Unite;

2) Ieºirea României din Axă, eliberarea þării de sub ocupaþia germană ºi alăturarea ei la Naþiunile Unite;

3) Înlăturarea guvernului de dictatură ºi înlocuirea lui cu un guvern constituþional, democratic;

4) Menþinerea ordinii democratice ºi realizarea păcii, conform cu interesele statului ºi poporului român.

În continuare, evenimentele s-au derulat pe două planuri:

1) în exterior, unde atât opoziþia, cât ºi guvernul căutau să obþină ameliorarea condiþiilor de armistiþiu în vederea ieºirii României din război;

2) în interior unde opoziþia mergea pe două variante:

a) încheierea armistiþiului de către mareºalul Antonescu;

b) înlăturarea lui Antonescu ºi forma-

Ion Antonescu

rea unui nou guvern care să semneze armistiþiul cu Naþiunile Unite.

Mareºalul Antonescu a lãsat câmp liber de acþiune opoziþiei pentru a gãsi soluþii ºi chiar a colaborat, pânã la un punct cu ea. La rândul ei, opoziþia democraticã a colaborat cu Antonescu în privinþa scoaterii pe cale diplomaticã a României din rãzboi. Practic, exista un consens între guvern ºi opoziþie în privinþa încheierii armistiþiului cu Naþiunile Unite ºi ieºirii României din alianþa cu Germania. Punctul de despãrþire între cele douã forþe politice a vizat momentul încheierii armistiþiului ºi asumarea rãspunderii.

Negocierile din exterior nu s-au putut finaliza pânã la 20 august, când trupele sovietice au declanºat ofensiva pe linia Iaºi-Chiºinãu, rupând frontul ºi înaintând în interiorul României. Încercarea lui Antonescu de a stabiliza frontul nu a reuºit, astfel cã el a decis, în ziua de 22 august, retragerea pe aliniamentul Adjud-Oancea-Bolgrad, aflat în faþa liniei fortificate Focºani-Nãmoloasa- Brãila. Mareºalul spera cã astfel va opri ofensiva sovieticã ºi va obþine avizul lui Hitler pentru semnarea armistiþiului.

Scrisoarea aşteptată nu a fost semnată de liderii opoziţiei

În seara zilei de 22 august, Ion Antonescu i-a cerut lui Karl Clodius, ministrul german cu însãrcinãri speciale în România, sã ia legãtura cu Berlinul ºi *„sã roage sã înþeleagã poziþia þãrii noastre în faþa cataclismului care o ameninþã ºi a mea în faþa istoriei ºi a þãrii ºi sã-mi dea dezlegare de a trata un armistiþiu, dorind sã ieºim din aceastã situaþie ca oameni de onoare ºi nu prin acte care ar dezonora pentru vecie þara ºi pe conducãtorii ei”*. Mareºalul avea sã scrie cã *„D-l Clodius a promis cã va arãta exact dorinþa noastrã; i-am subliniat cã noi trebuie sã ne luãm libertatea de a ne apãra viaþa viitoare a neamului”*. Se pare cã diplomatul german nu a considerat cã o asemenea solicitare era serioasã ºi nu a transmis-o la Berlin.

În dimineaþa zilei de 23 august, Antonescu i-a declarat la Snagov lui Gheorghe Brãtianu cã el era hotãrât sã încheie armistiþiul, dar a cerut un document scris din partea lui Maniu ºi Brãtianu. Mareºalul avea sã scrie, imediat dupã arestarea sa, cã acest document trebuia sã fie un angajament al celor doi lideri politici, care sã fie publicat „pentru ca poporul sã vadã cã s-a înfãptuit unirea internã ºi pentru ca strãinãtatea, aliaþii ºi inamicii, sã nu mai poatã privi dezunirea noastrã”.

Cei doi lideri politici, din motive diverse (Constantin I. C. Brãtianu plecase din Bucureºti, iar Maniu a afirmat cã nu era nici o grabã) nu au semnat acea scrisoare.

La rândul sãu, Mihai Antonescu, venit în audienþa la Rege, în dupã-amiaza de 23 august, s-a declarat gata sã plece la Ankara pentru a negocia ºi semna armistiþiul. Suveranul i-a cerut sã rãmânã la audienþa acordatã mareºalului. În cadrul audienþei, Regele i-a cerut lui Ion Antonescu sã încheie imediat armistiþiul, ceea ce ar fi însemnat o declaraþie publicã prin care anunþa cã România a ieºit din rãzboiul purtat alãturi de Germania. Conducãtorul statului a apreciat cã, în acel moment, cu frontul rupt, nu putea încheia armistiþiul.

În acel context, orice orã pierdutã însemna amplificarea dezastrului care cuprinsese România, drept care regele a decis arestarea lui Antonescu. Prin acest act s-a pus capãt unui rãzboi care, din iulie 1941, pentru poporul român nu mai avea o justificare naþionalã. Cei mai mulþi români nu au înþeles de ce au fost nevoiþi sã lupte la Odessa, la Stalingrad, la Cotul Donului. În fond, România nu era o putere mondialã ºi nu puteau impune noua ordine internaþionalã. Ei aflaserã de la posturile de radio clandestine ºi chiar din articolele strecurate în presa românească despre faptul cã se constituise coaliþia Naþiunilor Unite în urma înþelegerilor între Stalin, Roosevelt ºi Churchill, cã România ajunsese în stare de rãzboi nu numai cu Uniunea Sovieticã, dar ºi cu Marea Britanie, SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandã, India, Africa de Sud º.a. Este un fapt cã, în acel moment, nici opoziþia, nici puterea nu reuºiserã sã obþinã acordul Naþiunilor Unite pentru încheierea armistiþiului.

Greşeala de a fi cavaler la vreme de urgie

Pânã în ultima zi a calitãþii sale de conducãtor al statului român, mareºalul Antonescu a mai avut în vedere ºi un alt factor: obþinerea acordului lui Hitler ca România sã iasã din rãzboi, pentru cã, aprecia el, era dezonorant sã înfigi baioneta în spatele inamicului. În vremuri normale, între oameni, inclusiv între liderii politici, cavalerismul este necesar. Dar atunci, în august 1944, nu erau vremuri normale; tãvãlugul rãzboiului se rostogolea deja peste trupul României. Pe frontul din Moldova se gãseau circa 3 milioane de militari, cu o uriaºã tehnicã, iar continuarea luptelor ar fi prefãcut þara literalmente în ruine.

Este cert cã la cavalerismul dorit de mareºalul Antonescu nu i se putea rãspunde în acelaºi mod din partea führerului Adolf Hitler. Germania ducea un rãzboi total, pe viaþã ºi pe moarte, astfel cã nu putea accepta nici o defecþiune în linia frontului. O dovedise în martie 1944, când, aflând de infidelitatea lui Horthy, nu a ezitat sã ocupe Ungaria, aliata Germaniei încã din 1933. Pe de altã parte, se cuvine menþionat faptul cã România nu semnase cu Germania un tratat sau o convenþie care sã prevadã participarea comunã la rãzboi ºi condiþiile concrete ale colaborãrii. România intrase în luptã pe baza înþelegerii verbale între Hitler ºi Antonescu, astfel cã nu putea fi vorba de încãlcarea vreunui tratat, care sã poatã duce la concluzia cã ieºirea României din rãzboi ar fi fost un act de trãdare naþionalã.

În mod cert, Hitler nu ar fi admis ieºirea României din rãzboi, fapt care atrãgea dupã sine – aºa cum s-a ºi întâmplat – prãbuºirea întregului front german din Carpaþi pânã în Balcani. De altfel, ordinul lui Hitler la aflarea ºtirii despre arestarea lui Antonescu a fost foarte ferm: „Lichidaþi puciul de la Bucureºti”.

Se poate conchide cã între forþele politice din România a existat, în iunie-iulie 1941, un anumit consens naþional în privinþa acþiunii militare vizând eliberarea Basarabiei ºi nordului Bucovinei, dupã care a urmat o disociere aproape totalã, pânã la începutul anului 1943; dupã Stalingrad, s-a înregistrat o tendinþã de apropiere, ajungându-se pânã la acþiuni comune vizând negocierea armistiþiului cu Naþiunile Unite ºi ieºirea României din alianþa cu Germania. Chiar ºi în dimineaþa zilei de 23 august exista un consens între putere ºi opoziþie, dar el nu s-a putut finaliza printr-o decizie comunã. De aceea a fost nevoie de un act decisiv: hotãrârea Regelui de arestare a lui Antonescu, punând astfel capãt stãrii de rãzboi în care se afla România cu Naþiunile Unite. În aceeaºi searã s-a difuzat la radio *Proclamaþia* regalã, prin care se anunþa: „În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplinã înþelegere cu guvernul meu, cã nu este decât o singurã cale pentru salvarea þãrii de la o catastrofã totalã: ieºirea noastrã din alianþa cu Puterile Axei ºi imediata încetare a rãzboiului cu Naþiunile Unite”.

Gheorghe Brătianu
răzvrătitul din neamul liberalilor

de Nicolae PEPENE

Gheorghe Brătianu, fiul lui Ionel Brătianu

Anul 1930 găseºte societatea românească într-o accentuată situaþie de criză politică. Regenþa, ce îºi intrase în atribuþii în 1927, după moartea regelui Ferdinand, se dovedise incapabilă să conducă þara. Pentru a-ºi atinge obiectivele politice, mulþi politicieni au întreþinut în persoana fostului principe moºtenitor Carol un mit al „salvatorului þării”. De acum, întoarcerea ex-principelui Carol în þară ºi ideea că el poate aduce ca regent sau rege o prefacere radicală în bine, că poate reprezenta „minunea” care să scoată þara din criză, devine o soluþie politică din ce în ce mai des pomenită de către opinia publică din România.

Familia Brătianu în 1886

Carol îºi pregãteºte revenirea în þarã

În primãvara anului 1930, cu excepþia P.N.L. - sau mai precis a grupãrii ,,bãtrânilor liberali", rãmasã credincioasã liniei politice ,,moºtenite" de la Ionel Brãtianu - toate partidele politice de guvernãmânt aveau o atitudine favorabilã revenirii lui Carol. Încurajat de numãrul tot mai mare de susþinãtori, dotat cu o realã abilitate politicã, ex-principele îºi urgenteazã reîntoarcerea în þarã pentru ocuparea tronului. El era conºtient cã revenirea sa se putea face profitând de neînþelegerile existente între partidele politice, fãrã sã apeleze la sprijinul direct al unei singure forþe politice. În aceste condiþii, principele nu era interesat de originea politicã a adepþilor sãi, ci de eficienþa acestora la momentul întoarcerii sale în þarã. Faptele au demonstrat cã ºi acum ºi în viitoarea domnie, Carol îºi creeazã o ierarhie a oamenilor politici în ordinea utilitãþii ºi nu a importanþei lor. În aceastã regulã a jocului politic carlist va intra spectaculos un tânãr om politic al cãrui nume avea o rezonanþã deosebitã: Gheorghe I. Brãtianu.

Familia Brãtianu ocupã un loc privilegiat în istoria României prin prezidarea celor mai mari acte ale fondãrii statului român modern. Această situaþie a fost pentru Gheorghe, unicul fiu al lui Ionel Brãtianu, moºtenitor al averii morale a familiei sale, atât un privilegiu, cât ºi o povarã. Fiind fiul omului politic liberal sub al cãrui ,,atent patronaj" se realizase actul deposedării principelui Carol de drepturile de moºtenitor al Coroanei României, Gheorghe Brãtianu a debutat în viaþa politicã sub semnul acestei moºteniri ,,pãrinteºti". ªi, cum era de aºteptat, acest debut are loc în cadrul Partidului Naþional Liberal.

Gheorghe Brătianu intră în PNL

La 12 mai 1926, moare George G. Mârzescu (7 iunie 1877–12 mai 1926), o personalitate marcantã a P.N.L. Membru al Parlamentului României, s-a distins în timpul primului rãzboi mondial în funcþia de primar al Iaºiului. Dupã rãzboi, a condus diverse ministere în guvernele Ion I. C. Brãtianu: ministru de interne - în perioada 29 noiembrie/12 decembrie 1918-27 septembrie 1919 -, ministru al muncii ºi ocrotirii sociale - în perioada 19 ianuarie 1922-26 aprilie 1922 -, ministru al sãnãtãþii publice - în perioada 26 aprilie 1922-29 octombrie 1923 - ºi ministru al justiþiei - în perioada 30 octombrie 1923-29 martie 1926. Astfel, George G. Mârzescu a fost ºeful de necontestat al organizaþiei liberale ieºene.

Moartea sa la doar 59 de ani i-a gãsit pe liberalii ieºeni nepregãtiþi pentru alegerea unui succesor la ºefia organizaþiei ºi, în nota obiºnuitã a vieþii politice româneºti, prestigiul ºi avantajele funcþiei vacante au provocat o luptã surdã pentru putere, limitatã ca efecte doar de autoritatea de temut a lui Ionel Brãtianu.

Numirea în fruntea organizaþiei P.N.L. Iaºi a lui Constantin Crupenschi nu a rezolvat criza. Liberalii au sesizat slãbirea organizaþiei ºi au trecut imediat la înnoirea acesteia. ªi nu oricum, ci prin înscrierea în P.N.L., la 12 ianuarie 1927, a lui Gheorghe Brãtianu, fiului preºedintelui P.N.L. Ionel Brãtianu, împreunã cu câteva personalitãþi ale lumii culturale ieºene: I. Simionescu, membru al Academiei Române, O. Tafrali, Ilie Minea ºi N. ªerban. O datã cu noii membri, la Iaºi îºi începe activitatea ,,Cercul de studii P.N.L.", prin constituirea secþiunii culturale, conduse de I. Simionescu - preºedinte, N. Popea - vicepreºedinte ºi Gheorghe Brãtianu - secretar raportor.

În discursul þinut cu acest prilej, Gheorghe Brătianu expune punctele principale din programul de activitate al secþiunii: „Nevoia de a studia legile care se propun cu privire la învăþământ, biserică, chestiuni propagandistice culturale la sate ºi chestiunea presei". Un pas spre afirmarea politică a tânărului Brătianu l-a reprezentat ºi alegerea sa, de către Consiliul Eparhial al Moldovei, la 22 mai 1927, în Consiliul Naþional Bisericesc, în detrimentul reprezentantului guvernului, I. Petrovici. Imediat după alegere, Gheorghe Brătianu se pronunþă împotriva politicianismului în Biserică, considerând că aceasta se poate dezvolta numai prin cultură.

În iunie 1927, Gheorghe Brătianu participă la prima sa campanie electorală pentru alegeri parlamentare. Acum, la Iaºi se strigă „Trăiască P.N.L.!", „Trăiască Crupenschi!", dar ºi „Trăiască Gheorghe Brătianu!" Prestigiul numelui ºi activitatea politică a proaspătului membru P.N.L. conduc la constituirea unei tabere de susþinători ai acestuia, cu implicaþii în stabilirea ierarhiei organizaþiei liberale ieºene. În lista celor opt candidaþi P.N.L. pentru Camera Deputaþilor, Gheorghe Brătianu se afla pe poziþia a doua, după preºedintele organizaþiei Iaºi, dar înaintea unui fost deputat, Victor Iamandi. Liberalii câºtigă alegerile la Iaºi cu rezultate zdrobitoare: ºapte locuri în Camera Deputaþilor (Constantin S. Crupenschi, Gheorghe Brătianu, Victor Iamandi, Dimitrie Dimitriu, Constantin N. Ifrim, Osvald Racoviþă ºi Gheorghe Vasiliu-Voina) ºi trei senatori (Constantin Toma, Xenofon Eraclide ºi Ioan Zippa). Era un act istoric? A treia generaþie a Brătienilor dădea þării un nou om politic.

După un an - președinte al organizației de la Iași

Însă succesul în alegeri nu a rezolvat criza liberalilor ieºeni. Crupenschi a rămas preºedinte până la congresul organizaþiei. Sabina Cantacuzino, mătuºa lui Gheorghe Brătianu, susþine în memoriile sale că tânărul Brătianu, impulsionat ºi de ambiþiile soþiei sale, Elena Sturdza, *„ceruse să fie numit ºeful organizaþiei liberale din Iaºi"*. Adversarii lui Gheorghe Brătianu considerau că tânărul Brătianu a fost influenþat *„de cei din jur, trezindu-i-se perspective ademenitoare"* ºi că *„a început să-ºi ia rolul în serios, crezând că, într-adevăr, are de îndeplinit «o misiune istorică». Apoi beneficiind de atenþiunea ºi de platitudinile ce i se arătau de membrii organizaþiei liberale ieºene* (…) *a ajuns ºef la Iaºi"*.

O influenþă foarte mare în promovarea lui Gheorghe Brătianu o avea Constantin Toma, vicepreºedinte al Senatului. La 12 octombrie 1927, sfatul parlamentar al organizaþiei PNL Iaºi hotărâºte, după *„examinarea situaþiei ce s-a creat în ultimul timp în conducerea P.N.L. din localitate"*, schimbarea ºefiei organizaþiei, prin proclamarea lui Gheorghe Brătianu ca preºedinte, secondat în continuare de aceiaºi vicepreºedinþi. La 1 noiembrie 1927, noul preºedinte se întoarce din Bucureºti la Iaºi. Conducerea liberală locală îi organizează pe peronul gării o primire festivă.

Însă în lupta pentru ºefia organizaþiei Iaºi, alegerea lui Gheorghe Brătianu nu întrunea toate adeziunile fruntaºilor locali. Tabăra contestatarilor era condusă de deputatul Victor Iamandi. Ei îl considerau pe tânărul Brătianu fără experienþă ºi ignorant „în toate chestiunile referitoare la politică ºi la acþiunile fireºti ale organizaþiei din care făcea parte".

Brătianu își sfătuiește fiul să revină la catedră

O justificare pentru cea mai sensibilă cauză a opoziþiei lor: nerespectarea ierarhiei ºi vechimii în partid ca principiu de bază în alegerea conducerii partidului. Deoarece criticile lor îl vizau pe fiul lui Ionel Brătianu, opoziþia contestatarilor a fost timidă, deºi în 1932, când Gheorghe Brătianu ajunsese ºi în mod oficial adversarul lor politic, Victor Iamandi susþine că, după alegerile din 1927, Ionel Brătianu l-a chemat în biroul preºedintelui Camerei Deputaþilor ºi i-a comunicat:

„Ceea ce aþi făcut la Iaºi este nu numai o neîngăduită greºeală, este o adevărată provocare faþă de mine: întâi ca ºef de partid care nu pot accepta asemenea procedee ºi apoi ca părinte care, cunoscându-l bine pe Gheorghe, nu-i voi permite niciodată să-ºi înceapă cariera politică în asemenea împrejurări necorecte ºi nedemne. Dumneavoastră nu-l cunoaºteþi pe Gheorghe. Eu l-am consiliat, încă din anul trecut, să nu se amestece în politică, ci să rămână la catedra care i s-a dat numai ca o obligaþie pentru dânsul de a dovedi că reprezintă ceva prin propriile lui străduinþe, când maturitatea îi va fi definit ºi personalitatea ºi capacitatea sa în această direcþie, iar ca o primă ucenicie l-am sfătuit să se înscrie în organizaþia de la Fălticeni ºi nu la Iaºi, unde situaþia e cu desăvârºire anevoioasă (…) Numele pe care-l poartă nu poate constitui, nici într-un caz, titlul necesar, pentru a obþine situaþii politice care se cuceresc treptat prin acþiuni, merite reale ºi sacrificii (…) Am fost împotriva intrării sale în organizaþia de la Iaºi, de aceea am considerat candidatura sa, în alegerile din urmă, numai după câteva luni de la înscrierea lui în partid, ca o greºeală ºi ca o încălcare a drepturilor altora, de aceea ºefia sa de astăzi, smulsă prin mijloace incalificabile, nu (o) voi admite niciodată. Îi voi interzice de a mai face politică, iar situaþia de la Iaºi va rămânea aºa precum am aranjat-o în anul trecut".

Informaþiile lui Iamandi, despre dezacordul exprimat de Ionel Brătianu faþă de ascensiunea politică rapidă a fiului său, sunt confirmate ºi de Sabina Cantacuzino: *„Tatăl său se opusese, îl găsea prea tânăr, prea nou intrat în luptă, pe lângă alþii mai vechi, ca să treacă înainte numai pe temeiul numelui cel purta"*.

Moartea lui Ionel Brătianu - drum liber pentru fiul său

Dar la 24 noiembrie 1927, Ion I. C. Brătianu moare ºi liberalii pierd un ºef, considerat încă de atunci de „neînlocuit". Adversarii politici ºi membrii familiei Brătianu l-au acuzat pe Gheorghe Brătianu că după moartea tatălui său, „fără a mai consulta pe noul ºef, se proclamă singur, împins de nevastă ºi de câþiva amici a căror situaþiune beneficia de această promoþiune".

Încă nu cunoaºtem culisele acþiunii liberalilor ieºeni, însă este cert că, la 4 decembrie 1927, congresul organizaþiei liberale din oraºul ºi judeþul Iaºi ratifică hotărârea parlamentarilor săi, cu o zi înainte, acelaºi lucru îl făcuse delegaþia permanentă, deºi se pare că noul preºedinte al partidului, Vintilă Brătianu, trimisese o telegramă „amănunþită" la Iaºi, prin care interzicea ratificarea alegerii lui Gheorghe Brătianu ca preºedinte al organizaþiei P.N.L. Iaºi. La acuzaþiile adversarilor, Constantin Toma a răspuns că prin alegerea fiului lui Ionel Brătianu *„organizaþia*

Ionel Brătianu (în imagine) se opune intrării fiului său, Gheorghe, în organizaţia P.N.L. de la Iaşi

Iaºi, răsturnând poate o anumită ordine în fixarea conducătorului, s-a gândit la vrednicia lui Gheorghe I. Brătianu, nu numai la numele ce-l poartă”.

Îndoliat, Gheorghe Brătianu nu a participat la congres, deoarece se afla alături de familia sa la Bucureºti. Deoarece nu ºtia care va fi reacþia noii conduceri centrale liberale, tânărul Brătianu ezită să accepte preºedinþia. Însă Vintilă Brătianu, aflat *„în primele greutăþi ale guvernului său, nu voi să înceapă lupta cu dânsul ºi îi cedă”*, trimiþându-i în 29 decembrie o telegramă nepotului său, în care confirmă hotărârile congresului ºi, referindu-se la împrejurările politice grele pentru liberali după moartea lui Ionel Brătianu, cere o *„solidaritate desăvârºită între toþi membrii organizaþiei”*. Mesajul lui Vintilă Brătianu îl determină pe Gheorghe Brătianu să renunþe la rezervele sale ºi să dea răspunsul aºteptat de partizanii săi, care s-au prezentat la locuinþa sa din Iaºi pentru a sărbători confirmarea primită de la preºedinte. Aceºtia considerau că noul lor ºef va reda *„o veche tradiþie de idealism ºi de prestigiu”*, alegerea sa impunându-se ca o necesitate pentru *„apărarea ºi salvgardarea intereselor generale ºi pentru fixarea definitivă a conducerii partidului”*.

În expectativă, până în iunie 1930

Măsura eficacităþii activităþii politice a noului lider liberal ieºean a fost dată de prima mare întrunire a liberalilor după alegerile din 1927. Organizată la Iaºi, la 13 februarie 1928, manifestaþia a fost un răspuns la campania începută de opoziþie cu două săptămâni în urmă. Cu excepþia lui Vintilă Brătianu, la întrunire participă întreaga conducere P.N.L.: I.G. Duca, Ion Inculeþ, Ion Nistor, dr. Nicolae Lupu, Al. Lapedatu, N. Săveanu, V.P. Sassu, Constantin Argetoianu, N. Chirculescu, gen. Traian Moºoiu, I. Pillat, Manolescu–Strunga, Constantin Banu. Adunarea a fost un mare succes, organizatorii strângând, potrivit oficiosului partidului, ziarul “Miºcarea”, peste 30.000 de participanþi. Impresionat, I.G. Duca îl felicită pe Gheorghe I. Brătianu care a avut *„inspiraþiunea ºi a organizat marele pelerinaj în cetatea Iaºiului”*.

Pe 14 martie 1928, Gheorghe I. Brătianu a debutat în dezbaterile Camerei Deputaþilor printr-un discurs la Legea învăþământului secundar.

După alegerea lui Gheorghe I. Brătianu ca membru corespondent al Academiei Române, la 2 iunie 1928 s-a comentat că voturile primite au fost dirijate de interese politice. Nicolae Iorga a intervenit în favoarea lui Brătianu, considerând că „nu pot lăsa această bănuială”, în condiþiile în care tânărul istoric a fost ales „dintre acei care fac onoare ºtiinþei româneºti”. Gestul său a fost cu atât mai important cu cât a venit din partea unui adversar politic ºi nu a unui aliat. Mai mult, la începutul anului 1929, Nicolae Iorga, aflat în conflict cu liberalii, a sugerat preluarea ºefiei Partidului Liberal de către Gheorghe Brătianu. Propunerea a primit imediat o replică în presă din partea lui Nae Ionescu, care a reproºat *“lipsa de substanþă a activităþii de până atunci a candidatului lui Iorga”*.

În general, până în iunie 1930, Gheorghe Brătianu adoptă o atitudine politică rezervată, îndeosebi preocupările ºtiinþifice þinându-l la o oarecare distanþă de lumea politică. Însă atât ca istoric, cât ºi ca om politic, trebuia să-ºi definească o opþiune politică faþă de viitorul statului român.

Sabina Cantacuzino susþine că nepotul său s-a alăturat principelui Carol, imediat după ce a primit preºedinþia organizaþiei P.N.L. Iaºi. Astfel, Vintilă Brătianu *„fu informat ºi se convinsese că, împotri-*

va hotărârilor partidului, George se afiliase cu cei care complotau aducerea Prinþului Carol, cã fusese în strãinãtate sã-l vadã. N-avea probe materiale, dar indicaþii destul de sigure”.

Începe să cocheteze cu ideea reîntoarcerii lui Carol

Întâlnirea dintre Gheorghe Brătianu ºi viitorul rege nu a fost confirmată până în prezent de nici o altă sursă documentară, însă există un episod care poate fi relevant pentru opþiunile politice viitoare ale lui Gheorghe Brătianu, menþionat de Mihail Manoilescu în memoriile sale. Astfel, în octombrie 1927, când liderul liberal cãlãtorea întâmplător cu Mihail Manoilescu în acelaºi vagon, la revenirea frunta ºului carlist în þarã, la graniþã, la apariþia agenþilor Siguranþei, *„George Brătianu extrem de amabil, dar tot atât de timid, s-a scuzat cã nu se poate amesteca”*.

Însă la 9 mai 1930, în ciuda atitudinii anticarliste a P.N.L., Gheorghe Brătianu răspunde mesajelor Principelui Carol prin promisiunea cã atunci când s-ar pune problema întoarcerii sale *„el nu s-ar ralia la punctul de vedere al Partidului Liberal”*. În preajma pregătirilor finale ale întoarcerii Principelui Carol, la ideea acestuia, Mihail Manoilescu îi trimite lui Gheorghe Brătianu un mesaj la Iaºi, printr-un prieten comun (avocatul Nedelescu), anunþându-l cã „la reîntoarcerea prinþului, acesta va face evocarea trecutului în legãturã cu alungarea prinþului sã nu apese în mod nedelicat asupra memoriei lui Ion Brătianu ºi vor dirija concentrarea vinovãþiilor mai mult asupra lui ªtirbey”. Gheorghe Brătianu răspunde principelui prin aceeaºi persoanã, declarându-ºi simpatia pentru principe, dar socotindu-se *„prea legat de Partidul Liberal pentru a face singur vreo miºcare în favoarea prinþului”*. Manoilescu recunoaºte cã *„acest lucru era perfect de înþeles, cãci nu s-ar fi putut cere fiului lui Ionel Brătianu sã pornească el însuºi direct împotriva politicii tatălui sãu”*. În þarã, Gheorghe Brătianu se pare cã era capacitat pentru planurile lui Carol ºi de colonelul Paul Teodorescu, unul din pionii viitoarei aºa-zise Restauraþii.

Interesul deosebit pe care-l poartă principele ºi apropiaþii acestuia lui Gheorghe Brătianu putem presupune cã se datorează mai multor cauze. Mai întâi ar fi intenþia de a lovi, prin participarea tânărului Brătianu la actul „Restauraþiei”, în principalul opozant al taberei procarliste: Partidul Naþional Liberal. Astfel, se aºtepta spargerea unitãþii de vederi a liberalilor ºi dezbinarea acestora prin racolarea a cât mai multor simpatizanþi liberali în jurul disidenþei ce urma a fi afirmatã de Gheorghe Brătianu. Principele Carol cãuta sã ia contact în primul rând cu generaþia „tânărã” liberalã. El miza pe disponibilitatea acestora pentru afirmare politicã, pentru o primenire a conducerii ºi a orientãrii politice a partidului, pe voinþa lor de înlocuire a ,,bătrânilor“ liberali atât de devotaþi „actului de la 4 ianuarie 1926”. Apoi, prin promisiunea creării acelui guvern de coaliþie naþionalã ºi a participării lui Gheorghe Brătianu la guvernare, se spera cã mirajul puterii va atrage alþi aderenþi liberali. O altă cauzã, deloc de neglijat, era puternica impresie ce o fãcea, atât în þarã cât ºi în strãinãtate, alãturarea numelui de „Brătianu” actului „Restauraþiei” ºi aderarea de partea lui Carol a însuºi fiului celui care rezolvase în 1926 „criza dinasticã” atât de drastic pentru principe.

Carol îl cheamă la Palat

Pe 4 iunie 1930, contele Saint Aulaire se afla în vizitã la Iaºi. După o vizitã la mormântul eroilor francezi morþi în primul rãzboi mondial, contele merge la vechiul cimitir catolic din Copou, la mormântul lui Victor Place, consulul Franþei la Iaºi în timpul Unirii din 1859. Gheorghe Brătianu depune ºi el o jerbă ºi þine un discurs în care mulþumeºte contelui Saint Aulaire, deoarece *“are meritul nepieritor de a fi arãtat marilor noºtri aliaþi cã România încercuitã pierduse totul, afarã de onoare, ºi cã depunând armele, după Brest-Litovsk, ea nu fãcea decât sã-ºi rezerve viitorul”*. Gheorghe Brătianu a evocat memoria tatălui sãu “susþinut cu sprijinul ºi sfatul” de consulul francez, Ionel Brătianu spunându-i fiului sãu “adesea cu o adâncã emoþiune tot ce România Mare datora spiritului cavaleresc de lealitate ºi dreptate” al contelui Saint Aulaire. După o vizitã la conservatorul de muzicã, unde fusese Ambasada Franþei în timpul rãzboiului ºi după banchetul de la palatul adminis-

Gh. Brătianu, cu familia, la Sinaia

rativ, oaspetele a servit ceaiul la locuinþa profesorului Gheorghe Brãtianu, preºedintele organizaþiei locale liberale, alãturi de toþi fruntaºii vieþii politice ºi culturale ieºene. Seara, contele pleacã spre Cernãuþi.

După vizita ilustrului prieten al României, Gheorghe Brãtianu se pregãtea, împreunã cu Ilie Minea, sã fie gazda celui de-al IV-lea congres al profesorilor de istorie. Însã pe 6 iunie 1930, fostul Principe moºtenitor Carol soseºte prin surprindere în þarã. În dimineaþa zilei de 7 iunie, necunoscând situaþia din Bucureºti, Gheorghe Brãtianu se pregãtea sã deschidã lucrãrile congresului, moment în care este anunþat prin telefon, de cãtre principele Nicolae, de revenirea lui Carol ºi de faptul cã acesta doreºte sã-l vadã imediat. Deºi a fost surprins, ºtirea sosind, după cum va declara mai târziu, ca un „trãsnet", Gheorghe Brãtianu, deja câºtigat de partea taberei carliste, se va grãbi sã ajungã la Bucureºti în întâmpinarea principelui. De acum, tânãrul Brãtianu fãcuse pasul decisiv pentru viitoarea sa carierã politicã.

Înainte de a pleca de la Iaºi, Gheorghe I. Brãtianu a anunþat intenþia sa conducerii P.N.L. prin Ion Inculeþ. El îºi motiveazã hotãrârea prin faptul cã un refuz ar fi reprezentat o „necuviinþã" ce ar provoca evidente prejudicii politice Partidului Liberal.

Întoarcerea principelui în þarã provocase în tabãra liberalã o mare emoþie ºi o deosebitã agitaþie. Întrunit în dimineaþa zilei de 7 iunie, Comitetul Executiv al P.N.L., credincios actului politic de la 4 ianuarie 1926, recomanda membrilor partidului o „intransigenþã absolutã" faþã de Carol ºi califica revenirea principelui ca o „primejdioasã aventurã". Deºi I. G. Duca a declarat cã *„nu e vorba sã se forþeze conºtiinþa nimãnui, fiecare sã judece ºi fiecare sã se lase hotãrât numai de interese superioare ºi permanente ale þãrii pe care o slujim"*, orice deviere de la poziþia anticarlistã era vãzutã ca o „trãdare". Astfel, atitudinea lui George Brãtianu, fiul lui Ionel Brãtianu ºi ºeful organizaþiei P.N.L. Iaºi, nu putea decât sã trezeascã reacþii negative din partea conducerii liberale.

Vintilă Brătianu se înfurie

Imediat după ce a sosit în Bucureºti, Gheorghe Brãtianu se pare cã s-a întâlnit cu Gabriel Marinescu, un personaj carlist important. Însã înainte de a se întâlni cu principele Carol, preºedintele organizaþiei liberale ieºene l-a vizitat pe Vintilã Brãtianu, ºeful Partidului Naþional-Liberal, pentru a-l convinge de oportunitatea întrevederii de la Palat. Nepotul îºi gãseºte unchiul, care deja fusese anunþat de intenþiile sale, foarte agitat ºi nervos, deloc dispus sã fie contrazis în privinþa atitudinii anticarliste. Totuºi, tânãrul Brãtianu a încercat sã-l convingã de necesitatea întrevederii cu Carol, de faptul cã nu putea refuza o asemenea invitaþie ºi cã este în interesul partidului sã vadã „care este rostul acestei chemãri". ªeful partidului s-a opus în continuare categoric ºi „îl povãþui sã se înapoieze la Iaºi ºi sã aºtepte". El l-a ameninþat pe nepot: „Cu mine nu mai ai a face de nu eºti membru disciplinat". ªi a încheiat discuþia spunând: „Te voi vedea mâine ºi te voi judeca după faptele tale".

Prin sosirea sa neaºteptatã în þarã, Carol se pare cã a pus autoritãþile române în faþa unui fapt împlinit. Deºi putea sã-i impunã principelui respectarea angajamentului luat în decembrie 1925, guvernul Maniu, nerespectând el însuºi jurãmântul de credinþã faþã de regele Mihai I ºi faþã de Regenþã, începe negocieri cu Carol pentru gãsirea unei soluþii politice convenabile ambelor pãrþi. Încercând cu abilitate sã profite de concurenþa partidelor pentru puterea politicã, încã din noaptea de 6/7 iunie, Carol a invitat la Cotroceni ºi alþi fruntaºi politici decât cei naþional-pãrãniºti. Încã de la început, viitorul rege a ºtiut sã aplice în jocul politic principiul *„divide et impera"*, prin întreþinerea neînþelegerilor din interiorul partidelor sau chiar prin provocarea altora noi. Din acest punct de vedere, putem considera cã invitaþia fãcutã lui Gheorghe Brãtianu în dimineaþa de 7 iunie 1930 era o primã manevrã carlistã ce îºi propunea sã lovească în unitatea principalului opozant al Restauraþiei, Partidul Naþional Liberal.

Gheorghe Brătianu are argumente

Încrezãtor în Principele Carol ºi în menirea sa pe lângã acesta, Gheorghe Brãtianu a acceptat invitaþia viitorului suveran, fãrã a bãnui intenþiile acestuia. Prezenþa liderului liberal la Cotroceni nu pare dictatã de oportunism, ci un gest impus de noile necesitãþi politice, deoarece, dincolo de simpatia faþã de Carol, Gheorghe Brãtianu considera cã interesul partidului sãu nu era perseverenþa în susþinerea actului de la 4 ianuarie 1926, atitudine promovatã de primele declaraþii ale conducerii centrale liberale, ci ieºirea din izolarea politicã prin gãsirea unei cãi de împãcare cu principele.

La câteva zile după audienþã, în expunerea de motive de la salonul Clubului naþional-liberal din Piaþa Unirii, Gheorghe Brãtianu a descris astfel prima sa întrevedere cu viitorul suveran: *„… prinþul Carol mi-a spus cã doreºte un guvern de concentrare fãcând apel la mine sã fac parte din el. Am rãspuns cã o asemenea adeziune nu putea avea valoare decât numai când reprezintã punctul de vedere al P.N.L. Atunci Regele de astãzi ºi-a exprimat dorinþa ca toate partidele sã se strângã în jurul Coroanei ºi cã îºi dãdea seama de valoarea ºi puterea partidului nostru. Venit în þarã fãrã nici un resentiment, Regele ºi-a exprimat dorinþa de a conlucra cu Partidul Liberal. Acesta a fost scopul chemãrii mele"*. Mesajul regal trebuia transmis de Gheorghe Brãtianu „ºefului partidului ºi principalilor colaboratori".

În memoriile sale, principele Nicolae susþine cã Gheorghe Brãtianu s-a grãbit „sã-ºi punã serviciile în slujba lui Carol, cu condiþia ca Lupeasca sã rãmânã unde este", uitând sã menþioneze cã el a fost cel care l-a anunþat de sosirea fratelui sãu ºi l-a chemat „de urgenþã" la Bucureºti. Memoriile principelui Nicolae, scrise sub impulsul resentimentelor faþã de Regele Carol al II-lea ºi Elena Lupescu, după excluderea din familia regalã din cauza cãsãtoriei morganatice cu Ioana Dolette Sãveanu, pot fi luate în considerare numai cu rezervã, autorul deformând intenþionat imaginea momentului revenirii fratelui sãu în þarã. Astfel, considerãm cã este puþin probabil ca Gheorghe Brãtianu sã fi pus condiþii Principelui Carol, postura sa politicã nepermiþându-i o astfel de atitudine.

În după-amiaza zilei de 7 iunie 1930, guvernul Maniu ºi-a prezentat demisia. Viitorul guvern avea o misiune clarã: organizarea actului proclamãrii lui Carol ca rege. În acest sens, a fost propus un guvern naþional compus din membrii majoritãþii naþional-pãrãniste, la care sã participe ºi Nicolae Iorga, dr. Nicolae Lupu, Octavian Goga ºi Gheorghe Brãtianu. Aceastã formulã a fost abandonatã, deoarece negocierile între liderii amintiþi necesitau timp, iar la acel moment Carol era puþin dispus sã aºtepte.

În dimineaþa zilei de 8 iunie, Gheorghe Brãtianu a încercat sã contacteze pe ºeful P.N.L. pentru a-i expune mesajul viitorului rege. Vintilã Brãtianu a refuzat sã-l asculte. Mai mult, lui Gheorghe Brã-

tianu i s-a arătat că audienţa sa la Principele Carol ,,provoacă discuţiuni" asupra atitudinii sale în partid ºi că situaţia trebuia clarificată printr-o declaraţie pe care trebuia să o citească la întrunirea Comitetului Executiv care urma să aibă loc a doua zi. Conform lui Gheorghe Brătianu, textul declaraţiei impuse avea următorul conţinut:

„Fiindcă văd că atitudinea mea a fost pusă în discuţie în ultimele zile, declar în modul cel mai categoric că mă solidarizez în totul cu atitudinea luată de Partidul Naţional-Liberal în chestia distrugerii actului de la 4 ianuarie ºi soluţiei ce a dat chestiunii constituţionale.

De altminteri, ca fiu al lui Ion Brătianu, socotesc mai mult ca oricare altul că o asemenea atitudine se impune conºtiinţei ºi numelui pe care îl port".

După ce a înfruntat reacţia lui Vintilă Brătianu, Gheorghe Brătianu s-a prezentat în vizită la Nicolae Iorga pentru a-i cere ,,sfatul". Între Iorga ºi Brătianu exista de mult timp o preţuire deosebită, datã în primul rând de recunoaºterea reciprocă a valorii ºtiinţifice. Nicolae Iorga a susţinut acţiunea procarlistă a lui Gheorghe Brătianu, aceasta fiind în concordanţă cu opţiunea sa politică de sprijinitor al noului rege.

„Craca putredă din PNL"

La 9 iunie, a doua zi după ce Carol a fost proclamat rege, a avut loc ºedinţa Comitetului Central al P.N.L. S-a hotărât lansarea *Manifestului P.N.L. către Ţară*, în care s-a definit poziţia publică a P.N.L. faţă de actul „Restauraţiei", socotit ca o ,,lovitură de stat care a răsturnat ordinea constituţională" ºi faţă de care liberalii ,,nu se solidarizează", denunţând-o ca o „aventură". „Motive de ordin etic ºi de ordin politic ºi naţional" îi împiedicau pe „bătrânii liberali", rămaºi credincioºi deciziilor politice luate de Ionel Brătianu, să primească noua soluţie politică. Atitudinea lor a fost exprimată foarte clar de I.G. Duca: *„Aº consideră că mă dezonorez făcând altfel ºi deci să sfârºesc cariera mea politică cu un act de dezonoare. Aº trece totuºi peste dezonoarea mea, dacă aº avea conºtiinţa că slujesc un mare interes politic ºi naţional. Am însă absolut convingerea contrarie"*.

Trei ani mai târziu, I. G. Duca îºi sacrifica ,,onoarea" pentru un interes naţional discutabil, dar pentru un interes politic esenţial: Regele Carol al II-lea dorea un guvern liberal.

În cadrul aceleiaºi ºedinţe a fost discutat ,,cazul George Brătianu". „Pentru a evita discuţiuni ºi incidente" pe care avea ,,motive întemeiate" să le bănuiască, preºedintele P.N.L. Iaºi a refuzat să participe la întâlnire ºi a trimis o scrisoare în care a arătat că rămâne ,,credincios tradiţiei ºi spiritului" Partidului Liberal, convingerea sa fiind că ,,atitudinea prezentă a Partidului Naţional-Liberal nu trebuie să conducă la o acţiune de învrăjbire naţională, (…) la lupte lăuntrice, de natură a tulbura liniºtea ºi siguranţa ţării".

Comitetul Central al P.N.L. a luat o măsură imprudentă punându-l pe Gheorghe Brătianu în faţa unei situaţii fără ieºire. Tonul a fost dat de Vintilă Brătianu, hotărât să ,,taie craca putredă". Astfel, s-a cerut din partea lui Gheorghe Brătianu o declaraţie cu titlu personal, prin care să-ºi afirme solidaritatea cu ,,actul de la 4 ianuarie 1926". Tânărului Brătianu nu i se permitea *,,atitudinea de prudentă expectativă"*, pe care acesta susţinea că o are la acel moment, cerându-i-se *,,intrarea în plin conflict cu Coroana"*. El avea de ales între a citi declaraţia ce i se dictase sau a formula o declaraţie contrară (mai mult sau mai puţin voalată), deci între a fi în continuare membru al P.N.L. (însă era de prevăzut că ar fi rămas ostracizat de către ceilalţi lideri liberali ºi mai cu seamă de către rege pentru inconsecvenţă) ºi a fi exclus din P.N.L. (provocând din nou reacţii violente împotriva sa, fără a avea un viitor politic cert, dar demonstrându-ºi loialitatea faţă de Regele Carol al II-lea).

Pentru că nu urmărea să provoace o disidenţă în cadrul P.N.L., Gheorghe Brătianu nu putea fi radical în afirmaţii. El încearcă o ultimă evitare a rupturii de vechii liberali *„printr-o declaraţie ce urmărea să împace poziţia sa cu statutul său de lider naţional-liberal"*, afirmând *,,solidaritatea cu P.N.L., fiind însă împotriva unei acţiuni de învrăjbire naţională"*. Poziţia conducerii P.N.L. rămâne însă categorică, hotărându-se excluderea lui Gheorghe I. Brătianu din partid.

Însă Gheorghe Brătianu consideră că decizia conducerii centrale liberale *,,nu mă poate despărţi de partidul cu care am luptat atât de loial, după cum nu mă poate lipsi nici de sângele ce-l am în mine, nici de numele pe care-l port cu toată mândria ºi cu toată conºtiinţa marilor îndatoriri ce mi le impune"*.

Hotărârea de excludere nu putea decât să-l îndârjească pe Gheorghe Brătianu. El avea convingerea că poziţia sa procarlistă n-a fost decât un pretext demult aºteptat de către unii din membrii conducerii liberale, în special I. G. Duca, de a-l îndepărta de vârful ierarhiei liberale. Adversarii tânărului Brătianu profitau ºi de antipatia pe care o aveau faţă de el

Aflat în străinătate, principele Carol începe să-i trimită mesaje lui Gheorghe Brătianu

unchii sãi. Ruptura devenise de neînlãturat. În seara zilei de 10 iunie, fostul ºef al organizaþiei P.N.L. Iaºi anunþa conducerea partidului cã ºi-a fixat definitiv atitudinea, în sensul cã Partidul Naþional-Liberal trebuie sã ia contact imediat cu Coroana ºi sã recunoascã legalitatea actelor politice sãvârºite în zilele de 7 ºi 8 iunie 1930.

Se naște mișcarea georgistă

Motivaþiile disidenþei lui Gheorghe Brãtianu nu puteau rãmâne fãrã ecou. Regele, deosebit de interesat de atitudinea lui Gheorghe Brãtianu, îl invitã din nou în audienþã în seara zilei de 10 iunie. Deoarece Gheorghe Brãtianu declarã cã ,,este dispus sã lupte pânã la capãt", suveranul îl încurajeazã, þinând sã facã publicã simpatia sa pentru disident, prezentându-l drept viitorul lider principal al liberalilor.

Încã din 9 iunie, avocatul D. I. Vasilescu Valjean, preºedintele ,,organizaþiei de culoare albastru" a P.N.L. Bucureºti ºi ,,prietenii sãi politici" trec de partea lui Gheorghe Brãtianu. Decizia a fost rezultatul unei acþiuni organizate de Valjean, în noaptea de 8 iunie, când, vorbindu-se de ,,lupta între fraþi, de baricade, de rãzboiul civil" (conform mãrturiei lui I. Costinescu) *„… s-a încercat o trãdare. În acea noapte, acela care fusese rugat de noi sã se ocupe de această culoare, în credinþa cã talentul sãu îi supline*ºte *ºi caracterul, fãrã sã anunþe scopul convocãrii, fãrã ca membrii sã ºtie de ce sunt convocaþi la miezul nopþii, a cãutat sã-i scoatã din calea cea bunã ºi sã-i arunce într-o aventurã. Chiar în noaptea aceea, eu am cãzut acolo, bãnuind despre ce este vorba. La sosirea mea, am gãsit pe d. Valjean tulburat ºi la observaþiunile mele ºi-a recunoscut vina. S-a scuzat cã a fãcut această acþiune, crezând cã aºa trebuia sã facã"*.

La 15 iunie 1930, Gheorghe Brãtianu ºi-a convocat susþinãtorii în sala cinematografului Frascati din Bucureºti. Cuvântãrile adepþilor sãi s-au concentrat pe criticarea atitudinii politice a ,,unui comitet de conducere vremelnic" care ,,n-are dreptul sã angajeze partidul (liberal, **n.a.**) într-o acþiune negativã pentru câteva decenii". Principalele adeziuni publice la miºcarea pro-carlistã iniþiatã de Gheorghe Brãtianu au fost aduse de: I. Al. Vasilescu–Valjean, prof. C. C. Giurescu, ªtefan Tãtãrãscu, I. Sân-Giorgiu, V. G. Ispir, Horia Furtunã, C. N. Ifrim, din partea susþinãtorilor din Iaºi ºi preot Nae Vasilescu, din partea unui grup de tineri din Prahova. Gheorghe Brãtianu a þinut un discurs în care dupã ce a reamintit cã ,,de la moartea regelui Ferdinand ºi a lui Ionel Brãtianu, o atmosferã grea de nesiguranþã exterioarã ºi de învrãjbire lãuntricã a înãbuºit dezvoltarea României Mari", a rãspuns atacurilor venite dinspre Partidul Liberal ,,matcã" faþã de atitudinea sa politicã. El a declarat cã prin decizia sa politicã *„are credinþa nestrãmutatã cã rãmâne în tradiþia profund monarhicã a tatãlui meu, nu apãrând litera unui act al trecutului, pe care împrejurãrile de astãzi l-au înlãturat, ci menþinând spiritul care l-a cãlãuzit în marile sale înfãptuiri, ce l-au legat atât de strâns de întemeietorul regatului ºi de Regele întregitor de neam"*. Gheorghe Brãtianu susþinea cã prin acþiunea sa nu a apãrat cauza unui om, ci regimul monarhic constituþional: ,,Acum 13 ani am stat în ºanþurile Oituzului, luptând pentru þarã ºi rege, nu pot astãzi nici sã reneg această credinþã, nici sã despart în mintea mea ceea ce trebuie sã rãmâie de-a pururea unit, pentru binele ºi propãºirea þãrii".

Considerând cã acþiunea sa ºi a adepþilor sãi ,,nu poate fi o disidenþã", Gheorghe Brãtianu cerea o ,,înnoire" a Partidului Liberal, ,,restaurarea integralã a valorilor morale ºi a libertãþii de gândire". Pentru tânãrul Brãtianu *„criza de stat prin care am trecut, deschide astfel în Partidul Naþional Liberal o crizã de conducere"*. Soluþia a fost cuprinsã într-o moþiune citită de cãtre I.Al. Vasilescu–Valjean: proclamarea lui Gheorghe Brãtianu ca ºef al Partidului Liberal.

Pe 25 iunie, când tabãra georgistã era deja conturatã, avocatul Vasilescu-Valjean a fost acuzat de liberalii lui Vintilã Brãtianu cã a stat în spatele adunãrii de la

Carol al II-lea, la Paris, în 1936

sala Frascati, manipulându-l pe Gheorghe Brătianu, considerat de dr. Costinescu „tânăr lipsit de experienþă ºi voinþă". La o lunã dupã despãrþirea politicã de nepotul sãu, încercând sã caricaturizeze acþiunea politicã a acestuia, Vintilã Brătianu îl "proclama" pe Gheorghe Brătianu "Împăratul Saharei". Liderul "noului Partid Liberal" ripostează pe acelaºi ton întrebându-l pe adversarul sãu dacã "fostul ministru de finanþe al revalorizării ºi stabilizării «prin noi înºine» este atât de conºtient de roadele activitãþii sale încât ºtie cã viitorii conducători ai Þării vor avea de desþelenit… un pustiu?"

Noul Partid Liberal

Miºcarea politicã de schimbare a conducerii centrale a Partidului Naþional Liberal proclamatã de susþinătorii lui Gheorghe Brătianu nu a avut succesul dorit de aceºtia, însã nici nu a rămas la nivelul unei simple disidenþe, ci a evoluat rapid în constituirea unui nou partid politic liberal, denumit în uzul public interbelic „Partidul Liberal georgist" pentru a marca individualitatea noii grupări politice faþă de vechiul P.N.L. Nucleul de început al noului partid a fost constituit din susþinătorii ieºeni (C. Toma, D. Dimitriu), membri ai vechiului Partid Liberal care se retrăseserã din politicã (cazul Artur Vãitoianu), personalitãþi universitare (C.C. Giurescu, P.P. Panaitescu, Radu Vulpe, Victor Papacostea, Scarlat Lambrino, G. Potra, G. M. Cantacuzino, Constant Grecescu, Radu Perianu, preotul Vasile Radu, O. Tafrali, I. Bontaº etc.), nemulþumiþii organizaþiilor locale (N. Zigre, M.G. Orleanu, I.Al. Vasilescu-Valjean, Vasile G. Ispir, Iuliu Coste etc.) ºi, inerent, poate ºi dintre cei deja amintiþi, cei care vedeau o oportunitate de a obþine avantaje politice ºi economice rapide de pe urma a ceea ce părea, la acel moment, postura de favorit a lui Gheorghe Brătianu în preferinþele politice ale noului rege.

În ºedinþa extraordinarã, þinutã în prezenþa preºedintelui local, gen. Traian Moºoiu, organizaþia PNL Bihor, „luând act de atitudinea dãunătoare disciplinei partidului, luatã de dr. Nicolae Zigre, care a declarat public cã se desolidarizează de hotărârile centrului în chestia constituþionalã decide excluderea lui din partid". O decizie identicã s-a luat ºi la Galaþi pentru fostul preºedinte al Camerei Deputaþilor, Mihail G. Orleanu.

Mulþi au venit alături de Gheorghe Brătianu atraºi ºi de profesionalismul ºi seriozitatea de care acesta dãduse dovadã pe plan ºtiinþific, cu credinþa cã aceleaºi calitãþi vor forma din tânărul lider liberal un politician cu un alt tip de conduitã ºi vor oferi perspective politice frumoase. Într-o scrisoare cãtre Gheorghe Brătianu, gen. Artur Vãitoianu mărturisea cã a intrat în noul Partid Liberal datoritã „crezului" sãu politic, care l-a condus „în mijlocul acelor ce vãd în partidul pe care îl conduceþi ºi în persoana dumneavoastrã chezãºia unei aºezări spre binele acestei þări atât de încercate".

Gheorghe Brătianu promite să nu se abată de la linia familiei

Noul lider naþional liberal exploatează mitul politic al Brătienilor - personaje providenþiale - integrându-l în propaganda miºcării sale. Mitul conferã noului Partid Liberal, prin descendenþa preºedintelui, tradiþie ºi prestigiu. Georgiºtii folosesc propagandistic actul „Restauraþiei", proclamându-l pe Gheorghe Brătianu omul destinului istoric. De altfel, tânărul Brătianu considera cã pentru istoria Partidului Liberal *„bunicul meu ºi generaþia sa au creat Partidul Liberal. Tatãl meu ºi colaboratorii sãi i-au dat întreaga sa strălucire. Generaþia mea, împreunã cu mine, vom urma drumul ce ni l-au deschis ºi vom ºti sã ne îndeplinim datoria noastrã. În clipa de faþã, greutãþile economice ºi financiare ce ne apasã cer înainte de toate siguranþã ºi liniºte înlãuntru, încredere ºi prestigiu în afarã"*.

O situaþie aparte în aceste evenimente o are organizaþia P.N.L. Iaºi. Aici susþinerea lui Gheorghe Brătianu nu avea doar interese politice obiºnuite. Organizaþia liberalã din capitala Moldovei a reacþionat ºi sub impulsul unui sentiment de revanºã faþă de realitatea centralizării marilor decizii politice la Bucureºti ºi a periferizării liderilor din capitala temporarã ºi tragicã a războiului pentru România Mare. Pentru liberalul ieºean, proclamarea lui Gheorghe Brătianu ca lider liberal la nivel naþional reprezenta o victorie istoricã personalã ºi era de fapt efectul unei miºcări politice începute încã din noiembrie 1927. Dovezi în acest sens sunt ºi adeziunile numeroaselor personalitãþi universitare ieºene la miºcarea georgistã, convinse cei drept ºi de calitãþile profesorului Gheorghe Brătianu.

Pe 18 iunie, Gheorghe Brătianu a fost întâmpinat la reîntoarcerea din Bucureºti, în gara Iaºi, de „o mare mulþime de oameni, în frunte cu I. Borcea, preºedintele organizaþiei Partidului Þărănesc, dr. Nicolae Lupu, C. Toma ºi D. Dimitriu, vicepreºedinþi ai organizaþiei liberale, Petre Dragomirescu, decanul Facultãþii de Drept, profesorii universitari Valeriu Bulgaru, ªerban, Tafrali, I. Bontaº, Ifrim, d-nii Xenofon Eraclide, Mircea Bădărău, Huianu, asistent universitar, Teodorescu, directorul Conservatorului, Celkovski etc." Manifestaþia a continuat cu un marº pentru Regele Carol al II-lea, „pe bulev. Ferdinand ºi strada Arcului, până în piaþa Unirii". La final, Gheorghe Brătianu s-a suit în balconul clubului liberal, „de unde a mulþumit din nou, spunând cã nu sluješte decât crezul Partidului Liberal".

Întors la Bucureºti, Gheorghe Brătianu a inaugurat pe 22 iunie clubul (sediul) grupării din „culoarea de albastru" (Calea Rahovei 120). ªeful acestei organizaþii era acelaºi foarte activ politician I. Al. Vasilescu-Valjean. După inaugurare, preºedintele noului Partid Liberal a venit la sediul central (vizavi de sediul Poliþiei), unde a primit delegaþiile din Transilvania:

În 1944, Gheorghe Tătărăscu (în imagine) îl acuza pe Gh. Brătianu că a făcut „prima spărtură în unitatea P.N.L."

Oradea (dr. Zigre, dr. Jercan, Mocanu), Braºov (dr. Al. Sulicã, dr. Mateescu, dr. Octav Tãtulea, dr. C. Sassu, Ion Cârstea, Petru Tenghea ºi Al. Tisescu), Trei–Scaune (Ranca Rãceanu, preotul Bumuº, Ernei Arpad, fost deputat Leon Daviciu, preotul Iosif Popovici, dr. Ion Rossin, dr. Stanciu ºi Moldovan), Cluj (dr. A. Fabius, dr. Petru Meteº, deputat, dr. Aurel Blaga, C. Xantopol, Paul Niþescu, dr. Nicodim, Cristea, fost prefect, dr. Ion Boeriu, dr. Ion Muicã, dr. Victor Tatulea, dr. Leontin Mureºan, dr. Gh. Darbu, Gh. Culic ºi farmacist Mih. ªumlea), Someº (dr. Aurel Milea, fost deputat, dr. Ion Petruþ, protopop N. Gherman, Octav Popescu, N. Perhaiþa, dr. Gavril Butnar, ªerban Oniga, Ion Bogdan, Ion Chercheº, Vasile Dit), Sãlaj (Gh. Pop, fost deputat, preotul Victor Cristea, preotul Ion Ghiþu, Ion Gude, primar, Mih. Flonta, primar, P. Flonta, dr. Nicodim Cristea, fost prefect, Gh. Culie, Vasile Flonta, Ion Smunca, Gh. Pop, Ion Lasloffy, T. Cosma), Târnava Micã (prof. D. Scurtu, dr. Cornel Th. Ghimbãºanu), Sibiu (preot asesor Petriºor, Miron Bibu, Cornel Lucaci, Vasile Spârlea, Matei, N. Borcea), Ciuc (dr. Olteanu ºi Virgil Popescu), Târnava Mare (avocat Gheorghe Maurer, Fleºaru ºi Neagu), Târgu Mureº (Iosif Bãnuþ ºi dr. Lupu).

Pe 26 iunie, a fost ,,reînnoitã" ºi „organizaþia de galben" a P.N.L. Bucureºti prin formarea de cãtre disidenþi georgiºti a unei noi organizaþii.

Vintilă Brătianu tună, dar va schimba tonul curând

Conducerea centralã a vechiului Partid Naþional Liberal a considerat, ºi dupã adunarea de la Frascati, acþiunea lui Gheorghe Brãtianu ca o disidenþã fãrã succes ºi, în 23 iunie, ziarul ,,Universul", într-un articol de evidentã inspiraþie a ,,vechilor liberali", criticând erijarea lui Gheorghe Brãtianu ºi a partizanilor sãi în ºefii Partidului Liberal considera cã ,,rãzvrãtiþii, care pânã azi n-au putut capta decât prea puþini nemulþumiþi, se vor întoarce la matcã, cãci rãzvrãtirea n-are cauze adânci, iar în fond toþi sunt de acord sã primeascã faptul împlinit". Aceastã lipsã de încredere în tenacitatea lui Gheorghe Brãtianu, considerat ,,instrument în mâna vânãtorilor de situaþiuni", surprinde în condiþiile în care aºa-zisul disident declara cã în raporturile sale cu vechiul Partid Liberal: *„Am hotãrât sã ducem acþiunea noastrã pânã la capãt, pânã la izbânda definitivã a principiului monarhic. Nu poate deci fi vorba de nici un compromis ºi de nici o capitulare"*.

Siguranþa vechiului Partid Liberal venea ºi din faptul cã încercarea de înlocuire a conducerii centrale a Partidului Liberal nu a avut succesul aºteptat de Gheorghe Brãtianu, toate cele 71 de organizaþii liberale judeþene - afarã de cea mai mare parte a organizaþiei din Iaºi - urmând fãrã mari ,,defecþiuni" pe Vintilã Brãtianu, fiindcã: *„Putea partidul nostru, pentru care, atât la guvern, cât ºi în opoziþie, apãrarea actului de la 4 ianuarie constituia unul din temeiurile fundamentale ale politicii sale ºi care ºi cu prilejul ultimului congres afirma hotãrârea sa neºovãitoare de a apãra ordinea dinasticã instituitã de acest act; putea partidul, legat de aºa grele rãspunderi, sã-ºi schimbe, într-o noapte, credinþele ºi sã abjure trecutul?"*

Pentru liberalii conduºi de Vintilã Brãtianu, sprijinirea lui Carol *„ar fi oferit Þãrii cea mai monstruoasã schimbare la faþã înregistratã de analele politice"*, *un act politic pentru care „contemporanii ne-ar fi dispreþuit ºi posteritatea ne-ar fi înfierat"*.

Însã, nu se împlinea o lunã de la revenirea lui Carol ºi liberalii lui Vintilã Brãtianu lansau, cu prilejul întrunirii comitetului judeþean al Partidului Naþional Liberal din judeþul Hunedoara, care a avut loc la Deva, la 24 iunie, prin discursul lui Gh. Tãtãrãscu, *Atitudinea de mâine*, în condiþiile în care „de la fixarea primei noastre atitudini s-au petrecut, însã, fapte noi: declaraþia M.S. Regelui precizând voinþa de a guverna constituþional ºi formarea noului guvern Maniu, constituit pe temei parlamentar, acte care confirmã hotãrârea Suveranului de a se conforma practicei regimului parlamentar". Sub lozinca ,,Suntem dinastici", liberalii sperau cã regele va apela la ei în condiþiile în care ,,nu se poate rezima nici pe partide cu popularitatea dispãrutã, nici pe partide cu popularitatea în declin ºi nici pe grupuleþele sau individualitãþile izolate care, mânate de vântul oportunismului, se întrec, azi, într-o cursã nebunã sã ajungã la treptele Tronului".

1938 - marea unificare liberală

Conducerea centralã a Partidului Liberal reducea toate problemele sale interne la cauze recente provocate de atitudinea sa anticarlistã. ªi, în 1944, Gheorghe Tãtãrãscu îl acuza pe Gheorghe Brãtianu cã a fãcut ,,prima spãrturã în unitatea Partidului Liberal", constituind P.N.L.-Gh. Brãtianu, care avea o singura deosebire de program faþã de vechiul P.N.L.: ,,Recunoaºterea Regelui Carol al II-lea ºi sprijin neprecupeþit Coroanei". Or, succesul miºcãrii conduse de Gheorghe Brãtianu a demonstrat cã problemele partidului condus de Vintilã Brãtianu erau mult mai complexe. Transformarea rapidã a disidenþei lui Gheorghe Brãtianu într-un partid politic demonstreazã cã atât din interiorul, cât ºi din afara organizaþiilor liberale, se dorea o miºcare liberalã înnoitã, adaptatã la realitãþile societãþii româneºti a anilor 1930. Reorientarea politicã a P.N.L. ,,matcã" la sfârºitul lunii iunie 1930 ar fi trebuit sã conducã la pierderea individualitãþii politice în cadrul miºcãrii liberale din România a partidului organizat în jurul lui Gheorghe Brãtianu. Însã partidul georgist a rezistat pe scena politicã pânã la unificarea liberalã din 1938, demonstrând cã apariþia sa nu s-a datorat numai unei conjuncturi politice, ci necesitãþii revigorãrii miºcãrii liberale ºi a vieþii politice româneºti în care partidul condus de Gheorghe Brãtianu dacã nu se impune ca numãr de membri, va ieºi în evidenþã prin valoarea aderenþilor sãi, iar activitatea politicã a preºedintelui sãu, istoricul Gheorghe Brãtianu, a demonstrat cã gestul din iunie 1930 nu a fost dictat de oportunism politic, ci de o convingere, de altminteri repede înºelatã, într-o nouã viaþã politicã ce presupunea "restaurarea integralã a valorilor morale ºi promovarea în toate situaþiile a unei activitãþi aliniate principiilor etice".

Corpul ofiţeresc îmbracă haina comunistă

de dr. Teofil OROIAN

Potrivit noii Legi electorale, din 1946, ostaşii au dreptul să participe la alegeri

Preluarea integralã de cãtre Partidul Muncitoresc Român (PMR) a controlului asupra organismului militar al României, prin numirea, la 24 decembrie 1947, a lui Emil Bodnãraº (membru al Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român), ca minstru al apãrãrii naþionale, a reprezentat un moment „cheie” în complexul de mãsuri adoptate de comuniºti pentru adâncirea procesului de „democratizare” ºi de „transformare revoluþionarã” a armatei române. „Evenimentul” respectiv a fãcut posibilã derularea, în profunzime, a transformãrilor „revoluþionare” în Oºtirea românã, vizând formarea armatei de tip nou, loialã regimului comunist ºi bine înregimentatã ideologic, prin copierea modelului sovietic de organizare, instruire ºi educare militarã.

Prima mãsurã - aruncarea peste bord a vechilor cadre

O laturã importantã a acestui proces l-a constituit schimbarea radicalã a compoziþiei sociale ºi politice a corpului ofiþeresc, prin eliminarea vechilor cadre – considerate în mare mãsurã „reacþionare", „duºmane ale poporului", impregnate de „spirit naþionalist" etc. – ºi infuzia de cadre noi, recrutate din rândul oamenilor muncii, pe baza unor criterii de selecþionare, formare ºi promovare radical modificate, pe prim-plan situându-se devotamentul faþã de regim, în detrimentul pregãtirii profesionale, nivelului de culturã, competenþei.

La 26 iulie 1948, ministrul apãrãrii naþionale, generalul-colonel Emil Bodnãraº, referindu-se la compoziþia socialã a corpului ofiþeresc, arãta cã aceasta era nesatisfãcãtoare, întrucât majoritatea ofiþerilor proveneau din „mica burghezie ºi chiaburime, cu educaþie ºi mentalitate veche". În consecinþã, cerea ca armata „sã fie urgent îmbunãtãþitã prin: reînnoirea cadrelor active prin elemente provenite din sânul clasei muncitoare, a þãrãnimii ºi intelectualitãþii progresiste, care vor primi o pregãtire specialã".

După mai puþin de un an, la 21 mai 1949, acelaºi ministru al apãrãrii naþionale atrãgea, din nou, atenþia cã în „compunerea armatei nu pot intra decât elemente credincioase cauzei poporului: muncitori, þãrani muncitori ºi intelectuali progresiºti".

Secretariatul CC al PMR, în ºedinþa din 9 ianuarie 1950, analizând, între altele, stadiul „renovãrii" corpului ofiþeresc, aprecia cã, deºi Ministerul Apãrãrii Naþionale aplica „în general just linia politicã de înlocuire a cadrelor vechi ºi de creºtere ºi promovare a cadrelor noi", se manifestã o serie de lipsuri, astfel:

„a) încã mai au loc atitudini neîmpãciuitoriste faþã de specialiºtii vechi, fãrã a þine cont de calitatea lor politicã. Din aceastã cauzã, cadrele noi încã nu sunt promovate cu destulã hotãrâre ºi îndrãznealã;

b) încã mai sunt în funcþiuni de rãspundere, în diferite eºaloane ale armatei, elemente în care nu se poate avea încredere, ca urmare a acestui fapt nu sunt rare cazurile de sabotaj, spionaj ºi activitate subversivã".

Totul se face sub supravegherea Moscovei

Politica de cadre în armatã promovatã de comuniºti, sub controlul ºi supravegherea Moscovei, a fost puternic marcatã de ºedinþa Secretariatului CC al PMR din 27 aprilie 1951 care, pe baza raportului prezentat de ministrul apãrãrii naþionale, generalul-colonel Emil Bodnãraº, a adoptat *„Hotãrârea cu privire la munca de cadre ºi planul de dezvoltare a cadrelor de ofiþeri din Forþele Armate ale Republicii Populare Române (1951-1953)"*. În document, pe care îl publicãm în premierã (**Anexa nr. 1**), sunt evidenþiate „realizãrile" obþinute de Ministerul Forþelor Armate în aplicarea liniei Partidului privind politica de cadre în armatã, lipsurile ºi greºelile manifestate ºi, mai ales, sarcinile pentru lichidarea neajunsurilor ºi realizarea acoperirii necesarului de ofiþeri pentru efectivul de pace ºi mobilizare. Între mãsurile incluse în hotãrârea sus-menþionatã – cu impact deosebit asupra orientãrii ºi impulsionãrii procesului de „renovare" a corpului ofiþeresc din armata românã -, amintim, cu titlu de exemplu: continuarea, „mai sistematic ºi cu toatã perseverenþa", a acþiunii de curãþire (epurare) a cadrelor de ofiþeri de elementele „dubioase" ºi „necorespunzãtoare" ºi de promovare „cu mai multã hotãrâre" în funcþii de rãspundere (de la comanda de regiment în sus ºi similare) a elementelor „verificate, muncitoreºti ºi îndeosebi membri de patrid" (până la sfârºitul anului 1952 astfel de funcþii, în numãr total de 2.963, urmau sã fie ocupate, în marea lor majoritate, cu membri de partid); realizarea, până la finele anului 1952, la totalul existentului la acea datã (43.057 ofiþeri), a unei compoziþii sociale ºi politice de cel puþin 30% muncitori, 35% þãrani sãraci, 17% þãrani mijlocaºi, 20% intelectuali, funcþionari ºi meseriaºi, 30-35% membri ºi candidaþi de partid ºi 40% UTM; implicarea, cu sarcini concrete, a unor secþii ale CC al PMR (Administrativ-Politicã, Organe Conducãtoare de Partid, Propagandã ºi Agitaþie, Industrie Grea, Agrarã, Plan-Finanþe-Comerþ), a unor Ministere (Metalurgiei, Agriculturii, Industriei Chimice, Comunicaþiilor, Sãnãtãþii, Justiþiei) ºi Uniunii Tineretului Muncitor în selecþionarea ºi recrutarea cadrelor de ofiþeri pentru Ministerul Forþelor Armate; verificarea, curãþirea ºi completarea, de cãtre Ministerul Forþelor Armate, Secþia Administrativ-Politicã, Secþia Organelor Conducãtoare de Partid ºi Secþia Propagandã ºi Agitaþie, a cadrelor de profesori din academiile militare.

Un alt document extrem de concludent pentru conþinutul politicii de cadre în armatã ºi efectele sale, pe care îl publicãm tot în premierã, este *„Referatul cu privire la munca de cadre în Ministerul Forþelor Armate"* (**Anexa nr. 2**), întocmit la 28 mai 1957 de Secþia Administrativã a CC al PMR în urma unui control asupra muncii de cadre în forþele armate ºi prezentat în ºedinþa Biroului Politic al CC al PMR din 30 septembrie 1957. El reprezintã o radiografie detaliatã ºi deosebit de relevantã privind fizionomia ºi schimbãrile petrecute în structura corpului ofiþeresc, ºi nu numai, potrivit cu orientãrile ºi sarcinile stabilite de Partid, cu parametrii ºi cerinþele modelului sovietic.

Referatul – aprobat de Biroul Politic al CC al PMR – cuprinde ºi o serie de mãsuri pentru „perfecþionarea" muncii în domeniu. Spre exemplu, pentru îmbunãtãþirea compoziþiei sociale a ofiþerilor, se prevedea ca „selecþionarea elevilor pentru ºcolile militare sã se facã sub controlul Direcþiei Cadrelor Forþelor Armate (DCFA) ºi Direcþiei Învãþãmântului Militar (DIM), selecþionându-se un procent de cel puþin 60% tineri cu origine socialã muncitoreascã". De asemenea, Ministerului Forþelor Armate i se cerea sã verifice toþi elevii din licee, ºcoli ºi academii militare; cei gãsiþi „necorespunzãtori" trebuiau sã fie înlãturaþi.

Exigențe sporite după plecarea trupelor sovietice

Doi ani mai târziu, prin raportul nr. 02240, din 24 aprilie 1959, înaintat Secretariatului CC al PMR, Ministerul Forþelor Armate propunea ca *„pentru îmbunãtãþirea compoziþiei sociale a ofiþerilor, selecþionarea candidaþilor pentru concursul de admitere în licee ºi ºcolile militare sã se facã cu ajutorul nemijlocit al comitetelor regionale de partid ºi comitetelor regionale UTM dupã urmãtoarele criterii:* ***a)*** *pentru liceele militare sã se selecþioneze candidaþi pentru clasa VIII-a din actualii elevi ai clasei a VII-a elementare, iar pentru clasa IX-a din actualii elevi ai clasei a VIII-a medii într-un procent de 80% muncitori, iar 20% dintre fiii de þãrani din sectorul socialist al agriculturii ºi al intelectualilor legaþi de popor;*

b) *pentru ºcolile militare sã se selecþioneze tineri care terminã cursul mediu (liceul) în acest an sau au absolvit cursul mediu în anul 1957 ºi în prezent se gãsesc în producþie. De asemenea urmeazã a se selecþiona ºi dintre militarii în termen absolvenþi ai cursului mediu. Toþi candidaþii pentru ºcolile militare sã fie fii de muncitori ºi pe cât posibil ei înºiºi muncitori. Candidaþii selecþionaþi pentru ºcolile militare vor completa efectivele ce nu se pot realiza numai cu absolvenþi ai liceelor militare”*.

De remarcat cã, dupã mai bine de un deceniu de renunþare la obligativitatea studiilor secundare ºi a bacalaureatului la admiterea în ºcolile militare de ofiþeri, se revenea asupra acestei importante cerinþe, fapt ce a contribuit la ridicarea nivelului de pregãtire a viitorilor ofiþeri. Un an mai târziu, obligativitatea studiilor liceale, cu diplomã de maturitate, pentru admiterea în ºcolile militare de ofiþeri a fost inclusã în noul Statut al Corpului ofiþeresc, adoptat de cãtre Biroul Politic al CC al PMR, în ºedinþa din 20 aprilie 1960.

Potrivit Raportului respectiv – aprobat de Secretariatul CC al PMR în ºedinþa sa din 30 aprilie 1959 – selecþionarea candidaþilor pentru liceele ºi ºcolile militare urma sã se efectueze de cãtre comisii compuse din delegaþi ai direcþiilor centrale din Ministerul Forþelor Armate (DSPA, DCFA, DIM), reprezentanþi ai comitetelor regionale de partid ºi UTM, delegaþi ai liceelor (ºcolilor) militare ºi comisariatelor militare, prin deplasarea în principalele centre muncitoreºti din þarã.

Documentul prevedea ºi efectivul de selecþionat, în perioada 4 mai-30 iunie 1959: 1.000 candidaþi pentru clasa a VIII-a; 150 elevi pentru clasa a IX-a ºi 1.000 candidaþi pentru ºcolile militare.

Cifrele de mai sus au fost socotite astfel ca la concursurile de admitere ce urmau a se þine pentru clasa a VIII-a a liceelor militare ºi ºcolilor militare sã se realizeze cel puþin doi candidaþi pe un loc.

Pentru clasa a IX-a, cifra respectivã reprezenta necesarul, deoarece aceºti candidaþi nu trebuiau sã susþinã concurs de admitere, fiind primiþi pe baza notelor obþinute în clasa a VIII-a a ºcolilor medii respective.

Se observã cã spre sfârºitul deceniului ºase al secolului trecut, mai ales dupã plecarea trupelor sovietice din România (1958), în politica de cadre a PMR, ca de altfel în toate celelalte componente ale sistemului militar al þãrii, se produce o oarecare schimbare, vizând depãrtarea, într-o anumitã mãsurã, de modelul sovietic. Acest curs a continuat în anii următori, fãrã ca PMR sã-ºi diminueze controlul asupra forþelor armate.

Operaţiunea de înlăturare a elementelor dubioase

Inedit

27 aprilie 1951

Hotãrârea CC al PMR cu privire la munca de cadre ºi planul de dezvoltare a cadrelor de ofiþeri din Forþele Armate ale RPR

Analizând raportul ministrului forþelor armate – tovarãºul Emil Bodnãraº – asupra politicii de cadre ºi asupra planului de formare ºi pregãtire a cadrelor de ofiþeri pe anii 1951-1953, Secretariatul CC al PMR constatã:

Pe baza sarcinilor trasate de Secretariatul CC al PMR în ianuarie ºi august 1950, MFA a aplicat în general just linia partidului cu privire la politica de cadre în armatã ºi a obþinut o îmbunãtãþire în compoziþia socialã ºi politicã a corpului ofiþerilor, atât prin promovarea la gradul de ofiþer a absolvenþilor ºcolilor militare ºi a absolvenþilor de cursuri militare recrutaþi din câmpul muncii, cât ºi prin îndepãrtarea din armatã a unui numãr însemnat de elemente duºmãnoase ºi necorespunzãtoare din punct de vedere politic.

Cu toate acestea, în aplicarea politicii de cadre mai există un ºir de lipsuri ºi greºeli serioase, datoritã cãrora MFA nu a realizat în întregime toate sarcinile ce i-au fost trasate de Secretariat.

Nu s-a aplicat sistematic ºi cu perseverenþã politica de curãþire a armatei de elementele dubioase ºi necorespunzãtoare, îndeosebi din funcþiuni de rãspundere ºi de înlocuirea lor cu elemente bine verificate ºi devotate.

Cunoaºterea ºi promovarea cadrelor nu s-a fãcut de cãtre conducerea armatei în mod organizat ºi sistematic. S-a mers pe linia acoperirii birocratice a nevoilor curente. Îndeosebi DSPA ºi Direcþia Cadrelor Armatei nu au avut ca preocupare permanentã în promovarea cadrelor grija de cunoaºterea lor personalã ºi a rezultatelor obþinute de ele în muncã. Aprecierile se fãceau de regulã după dosare ºi aveau un caracter ºablon.

Selecþionarea elevilor pentru ºcolile militare ºi militaropolitice ºi a ofiþerilor-elevi pentru academii ºi cursuri militare a fost fãcutã superficial ºi din cauza aceasta defectuos. Lipsa de vigilenþã faþã de pericolul pãtrunderii în corpul ofiþerilor ºi în funcþiuni de rãspundere a elementelor duºmãnoase ºi dubioase a permis ca, în repetate cazuri, sã pãtrundã în academii ºi ºcoli elemente necorespunzãtoare.

DSPA nu s-a ocupat îndeaproape ºi permanent de problema cadrelor de ofiþeri-membri nemembri de partid - de ridicarea nivelului lor politic, a conºtiinþei ºi a simþului lor de rãspundere faþã de îndatoririle ce le au ca apãrãtori ai cauzei clasei muncitoare ºi a poporului. Nu a existat o muncã planificatã de ajutor în muncã ºi de creºtere a cadrelor, îndeosebi a cadrelor tinere. Organele politice ºi organizaþiile de partid n-au avut ca sarcinã de bazã în munca lor cunoaºterea, creºterea, promovarea ºi repartizarea cadrelor.

Deºi încã din august 1950 Secretariatul a atras atenþia asupra inadmisibilitãþii menþinerii în aparatul politic a nemem-

Tînărul Nicolae Ceauşescu, o speranţă a noii armate

brilor de partid, DSPA nu a rezolvat complet nici până astăzi această problemă.

O lipsă importantă este faptul că între Direcþia Cadrelor Armatei, Direcþia Cadre din DSPA ºi Secþia Administrativ-Politică a Comitetului Central n-au existat relaþii corespunzătoare de colaborare, în conformitate cu regulamentul aparatului Comitetului Central al Partidului. Aceasta a făcut ca Secþia Administrativ-Politică să nu poată ajuta suficient în munca de cunoaºtere ºi promovare a cadrelor prevăzute în nomenclatura Comitetului Central, iar Direcþia Cadrelor Armatei ºi Direcþia Cadre din DSPA să nu caute ajutorul Secþiei Administrativ-Politice.

Pentru a realiza planul acoperirii necesarului de ofiþeri pentru efectivul de pace ºi mobilizare ºi pentru lichidarea lipsurilor constatate în munca de cadre la MFA, Secretariatul CC al PMR hotărãºte:

1. Ministerul Forþelor Armate va continua mai sistematic ºi cu toată perseverenþa curãþirea cadrelor de ofiþeri de elementele dubioase ºi necorespunzătoare, promovând cu mai multă hotărâre în funcþiuni de răspundere elemente verificate, muncitoreºti ºi îndeosebi membri de partid.

Până cel mai târziu la sfârºitul anului 1952, toate funcþiunile de răspundere de la comanda de regiment în sus ºi similare, în număr total de 2.963, conform situaþiei Nr. 5 anexate la raport, vor fi ocupate, în marea lor majoritate, cu membri de partid. Aceasta se va realiza prin promovarea în funcþiile de comandă respective:

- a cadrelor de comandă existente ºi care satisfac din toate punctele de vedere condiþiunile sub raport social, politic ºi al pregătirii profesionale;
- prin trecerea la comandă a circa 600 de ofiþeri din aparatul politic cât ºi
- prin numirea în funcþiuni de comandă a membrilor de partid recrutaþi pentru aceasta pe linie de partid ºi care întrunesc toate condiþiunile pentru a putea deveni buni comandanþi.

În vederea realizării acestui plan, cei prevăzuþi la acest punct vor urma în cursul anului 1951/1952, în trei serii, cursuri de pregătire ºi perfecþionare de minimum 6 luni.

2. MFA va acoperi până la sfârºitul anului 1952 deficitul de 28.697 ofiþeri, realizând astfel întregul necesar de ofiþeri pentru efectivul de pace de 43.057 ºi anume:

a) din elevii existenþi în ºcolile militare, militaro-politice ºi divizionare, 14.931 ofiþeri;

b) prin înfiinþarea de noi ºcoli militare, 10.967 ofiþeri. Aceste ºcoli vor lua fiinþă, conform planului de detaliu, în perioada iulie-august 1951;

c) prin recrutarea din câmpul muncii a 3.165 tovarãºi, dintre care 350 activiºti de partid pentru aparatul politic, 1.565 ingineri de diferite specialităþi, 618 medici, 472 pentru diferite funcþii de spate ºi 160 pentru încadrarea justiþiei militare.

3. MFA va lua toate măsurile ca până la sfârºitul anului 1952 să realizeze la totalul existentului la acea dată următoarea compoziþie socială ºi politică:

a) După originea socială: nu mai puþin de 30% muncitori, 35% þărani săraci, 15% þărani mijlocaºi, 20% intelectuali, funcþionari ºi meseriaºi;

b) După compoziþia politică: nu mai puþin de 30-35% membri ºi candidaþi de partid ºi 40% UTM.

4. Până la sfârºitul anului 1953, se va realiza necesarul de ofiþeri de rezervă în număr de 32.500 ºi anume:

a) Selecþionarea a circa 5.000 ofiþeri din actualii ofiþeri de rezervă (disponibili la mobilizare);

b) Promovarea în gradul de ofiþer în cursul anilor 1951-1953 a 14.500 elevi ai ºcolilor divizionare;

c) Concentrarea unui număr de 13.000 tovarãºi (disponibili la mobilizare) pentru aparatul politic, din activiºti de partid, cât ºi ingineri, tehnicieni, medici etc., care vor deveni ofiþeri de rezervă.

5. Selecþionarea ºi recrutarea cadrelor de ofiþeri pentru MFA se va face de către:

- Secþia Administrativ-Politică ºi Secþia Industriei Grele a CC al PMR împreună cu Ministerul Metalurgiei ºi Industriei Chimice, 567 ingineri necesari pentru diferite arme tehnice ºi chimice; dintre aceºtia: 280 în anul 1951 ºi 287 în anul 1952.
- Secþia Administrativ-Politică ºi Secþia Industriei Grele împreună cu Ministerul Comunicaþiilor, 150 ingineri de căi ferate ºi transmisioniºti, dintre care: 75 în anul 1951 ºi 75 în anul 1952.
- Secþia Administrativ-Politică ºi Secþia Industrii Grele cu Ministerul Comunicaþiilor, 269 ingineri de geniu ºi construcþii; dintre aceºtia: 130 în anul 1951 ºi 139 în anul 1952.

- Secþia Administrativ-Politicã ºi Secþia Agrarã împreunã cu Ministerul Agriculturii, 579 ingineri topografi, dintre care: 285 în anul 1951 ºi 294 în anul 1952.

- Secþia Administrativ-Politicã împreunã cu Ministerul Sãnãtãþii: 618 medici, dintre care: 310 în cursul anului 1951 ºi 308 în cursul anului 1952.

- Secþia Administrativ-Politicã ºi Secþia Agrarã împreunã cu Ministerul Agriculturii, 59 medici veterinari, dintre care 30 în cursul anului 1951 ºi 29 în cursul anului 1952.

- Secþia Administrativ-Politicã împreunã cu Ministerul Justiþiei, 160 absolvenþi ai cursurilor juridice, toþi în cursul anului 1951.

- Secþia Administrativ-Politicã împreunã cu Secþia Plan-Finanþe-Comerþ ºi ministerele interesate, 472 contabili ºi specialiºti pentru diferite funcþii de intendenþã, dupã cum urmeazã: 236 în anul 1951 ºi 236 în anul 1952.

- Secþia Organelor Conducãtoare de Partid, Secþia de Propagandã ºi Agitaþie ºi Secþia Administrativ-Politicã, 350 activiºti de partid pentru funcþii de rãspundere în aparatul politic, dintre care: 200 pânã la 1 iunie 1951 ºi 150 pânã la 1 august 1951.

- În cursul lunii mai 1951 se vor selecþiona de cãtre Secþia Organelor Conducãtoare de Partid ºi Secþia Administrativ-Politicã un numãr de membri de partid pentru funcþii de rãspundere ºi anume:

- ªeful Direcþiei Planificare-Mobilizare din M.St.M.;
- ªeful Direcþiei Financiare;
- Locþiitorul ªefului Direcþiei Cadrelor Armatei;
- Procurorul General Adjunct Militar;
- Preºedintele Colegiului Militar al Tribunalului Suprem;
- ªeful Academiei Militaro-Politice;
- Locþiitorul ªefului DSPA;
- Locþiitorul ªefului Direcþiei Informaþii din M.St.M.;
- Locþiitorul Politic al M.St.M.;
- ªeful Direcþiei Controlului MFA;
- Locþiitorul ªefului Spatelui Armatei;
- 3 ataºaþi militari.

- Comitetul Central al Uniunii Tineretului Muncitor va recruta, pânã la 15 iunie 1951, 7.000 tineri care sã aibã minimum 7 clase absolvite, dintre care: 3.000 tineri muncitori dintre cei mai buni UTM-iºti care vor urma ºcolile militare, în special pentru ºcolile de aviaþie, marinã, tancuri ºi transmisiuni.

- Secþia Administrativ-Politicã ºi Secþia Organelor Conducãtoare de Partid vor recruta, pânã la 1 august 1951, 1.000 membri de partid, pânã la 27 de ani, care vor urma ºcolile militaro-politice.

- Secþia Administrativ-Politicã ºi Secþia Organelor Conducãtoare de Partid vor selecþiona în cursul anului 1951 activiºtii de partid care urmeazã a deveni ofiþeri politici de rezervã, precum ºi ingineri, medici ºi diferiþi tehnicieni ce urmeazã a deveni ofiþeri de rezervã.

- MFA, Secþia Propagandã ºi Agitaþie, Secþia Organelor Conducãtoare de Partid ºi Secþia Administrativ-Politicã vor asigura pânã la sfârºitul anului 1951 verificarea, curãþirea ºi completarea cadrelor de profesori din Academiile militare.

7. MFA va lua toate mãsurile pentru a se asigura deschiderea cursurilor ºi a ºcolilor la datele stabilite.

8. MFA rãspunde de executarea întregului plan ºi va raporta în scris Secretariatului CC al PMR la sfârºitul fiecãrui trimestru asupra îndeplinirii prezentei hotãrâri.

27 aprilie 1951
(ss) Gheorghe Gheorghiu-Dej
(ss) Alexandru Moghioroº
(ss) Iosif Chiºinevschi
(ss) Ana Pauker

(Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola AS1-2390, c. 370-377)

Modelul URSS - literă de lege

Inedit

28 mai 1957

Referat cu privire la munca de cadre în MFA

Secþia Administrativã a CC al PMR în trimestrul I al anului 1957 a organizat un control asupra muncii de cadre în forþele armate.

Cu ocazia acestui control a reieºit cã MFA se preocupã de îmbunãtãþirea muncii de cadre.

În scopul îmbunãtãþirii muncii de cadre, în anul 1956 a trimis o delegaþie în URSS din DCFA care a studiat formele ºi metodele muncii de cadre în armata sovieticã, iar pentru extinderea experienþei, tot în 1956, a organizat o consfãtuire pe armatã cu toþi lucrãtorii de cadre. Ca urmare a acestei mãsuri, munca de cadre în forþele armate se desfãºoarã la un nivel mai corespunzãtor faþã de anul 1955. Comandanþii, organele politice ºi lucrãtorii de cadre depun mai mult interes în ceea ce priveºte cunoaºterea, selecþionarea ºi promovarea cadrelor.

S-a reuºit ca planul de încadrare pe anul 1956 sã fie întocmit ºi executat în mai bune condiþiuni faþã de anul 1955, cerându-se ºi comandanþilor pãrerea asupra încadrãrii cu ofiþeri a diferitelor funcþii.

Cu ocazia reducerilor efectivelor forþelor armate, organele de cadre au sprijinit mai mult pe comandanþi pentru a asigura o compoziþie social-politicã corespunzãtoare în încadrarea unitãþilor ºi marilor unitãþi. De asemenea, în întocmirea planurilor de mutãri, promovãri, trimiteri la academiile militare sau retrogradãri în funcþii a început sã se respecte notãrile de serviciu.

Cu toate cã s-au obþinut o serie de rezultate pozitive în munca de cadre în forþele armate continuã sã mai existe lipsuri.

Situaþia în prezent a ofiþerilor din forþele armate, din punct de vedere al încadrării, necesar ºi existent; al compoziþiei social-politice, se prezintă în felul următor:

Încadrarea	**Necesar**	**Existent**	**Deficit**
- Comandã ºi lucrãtori politici	**35.263**	**31.263**	**3.223**
- Academii ºi cursuri în þarã	**4.371**	**3.469**	
- Academii ºi cursuri în URSS		**408**	
- Ofiþeri la dispoziþie		**286**	
- Evidenþã separatã (AVSAP, gãrzi muncitoreºti, instructori, studenþi, detaºaþi la instituþii de stat)		**1.721**	
Total:	**40.370**	**37.147**	**3.223**

Din situaþia de mai sus reiese cã deficitul actual poate fi acoperit, þinând seama de capacitatea ºcolilor militare, dacã se urmãreºte cu perseverenþã planul de perspectivã al MFA de acoperire a necesarului prin absolvenþi ai ºcolilor militare, avându-se în vedere pierderile anuale care sunt în procent de 3%.

Privind compoziþia pe naþionalitãþi a ofiþerilor forþelor armate dupã ultima situaþie de la DCFA, se prezintă astfel:

Din cifrele alãturate, se poate trage concluzia cã, din punct de vedere al compoziþiei naþionale a ofiþerilor din forþele armate, situaþia este bunã.

- Români	35.621
- Unguri	1.198
- Evrei	151
- Ruºi	42
- Ucraineni	22
- Germani	21
- Bulgari	14
- Armeni	11
- Polonezi	9
- Turci	5
- Alte naþionalitãþi	53
Total:	37.147

Analizând situaþia social-demograficã a ofiþerilor forþelor noastre armate se prezintă astfel:

Originea socială :	
- Muncitori	**8.621 = 23,20%**
- Þărani săraci	**11.854 = 31,91%**
- Þărani mijlocaºi	**10.684 = 28,76%**
- Funcþionari	**4.841 =13,03%**
- Mici meseriaºi	**337 = 0,90%**
- Comercianþi	**188 = 0,50%**
- Chiaburi	**227 = 0,61%**
- Moºieri, industriaºi	**18 = 0,04%**
- Alte categorii sociale	**377 = 1,04%**
Total:	**37.147**

Apartenenþă politică:	
- Membri de partid	**10.508=28,27%**
- Candid. de partid	**5.256=14,15%**
- UTM-iºti	**10.674=28,27%**
- Fãrã de partid	**10.709=29,31%**
Total:	**37.147**

Din situaþia prezentatã mai sus reiese cã compoziþia socialã a cadrelor forþelor armate se prezintă la un nivel satisfãcãtor.

În ce priveºte numãrul membrilor de partid, situaþia se prezintă nesatisfãcãtor. Astfel, din totalul de 37.147 de cadre (ofiþeri), numai 4.969 ofiþeri de la comandã sunt membri de partid, reprezentând un procent de 16%. Această situaþie aratã cã organele politice s-au ocupat insuficient de îndrumarea organizaþiilor de partid pentru a atrage în rândurile partidului cele mai bune elemente dintre comandanþii de unitãþi ºi subunitãþi, care participă direct în procesul de instruire ºi educare a militarilor.

Din situaþiile statistice existente la DCFA privind starea socială a ofiþerilor forþelor armate, se prezintă astfel:

- Muncitori	**15.592**
- Þărani colectiviºti	**196**
- Þărani cu gospodărie micã	**5.971**
- Þărani cu gospodărie mijlocie	**6.154**
- Funcþionari	**8.551**
- Mici meseriaºi	**165**
- Mici comercianþi	**111**
- Chiaburi	**171**
- Moºieri, industriaºi, mari comercianþi	**17**
- Alte categorii sociale	**219**
Total	**37.147**

În această situaþie prezentată de DCFA, Ministerului Forþelor Armate persistă de ani îndelungaþi un sistem defectuos de definire a stării sociale a ofiþerilor. Astfel instrucþiunile de evidenþă a ofiþerilor ºi generalilor prevăd ca ofiþerii care înainte de a intra în armată ºi nu au fost în câmpul muncii, fiind elevi sau studenþi, să fie trecuþi ca stare socială după ocupaþia părinþilor (muncitori, funcþionari, þărani colectiviºti, chiaburi etc.) ceea ce reiese, din situaþia de mai sus, că în armată există în prezent un procent de 42% ofiþeri cu stare socială muncitorească, ceea ce nu corespunde realităþii. În prezent, DCFA nu are o situaþie precisă cu ofiþeri proveniþi din muncitori, þărani săraci etc.

Sărbătorirea zilei de 1 mai 1949

În ceea ce priveºte situaþia pregãtirii militare ºi de culturã generalã din existentul total de 37.147 ofiþeri, situaþia se prezintã astfel:

Studii militare:	
- Acad. Milit. „I. V. Stalin”	1.110
- Acad. Milit. „Gh. Gh. Dej”	560
- Acad. Tehnicã Militarã	539
- Acad. Militarã Spate	239
- Acad. Militarã URSS	213
- ªc. militare în þarã	22.022
- ªc. ofiþeri rezervã	266
- ªc. militare în URSS	235
- Cursuri de calificare	2.179
- Cursuri de recalificare	193
- Cursuri de perfecþ. comandanþi companie, batalion	1.977
- Curs. perfecþ. comandanþi reg.	441
- Cursuri în URSS	214
- Curs academic superior	328
- ªcoli divizionare	1.880
- Curs scurt 3-6 luni	3.258
- Fãrã cursuri	1.493
Total:	**37.147**
Studii generale:	
- Superioare terminate	2.266
- Superioare neterminate	704
- Medii terminate	9.466
- Medii neterminate	8.213
- 7 clase elementare ºi echivalentul acestora	10.067
- Elementare neterminate	431
Total:	**37.147**

Din analiza capitolului studii militare, rezultã cã absolvenþi ai academiilor militare sunt în procent de 7,3%, ai cursurilor de perfecþionare 9%, iar majoritatea ofiþerilor, în procent de 84%, sunt absolvenþi de ºcoli militare, cursuri de calificare sau fãrã calificare militarã.

Comparând aceste cifre cu necesarul pe grade ºi ºtatul de funcþii, începând cu gradul de cãpitan în sus, cer ca un numãr de 22.326 de funcþii sã fie încadrate cu ofiþeri care sã aibã calificare superioarã, ºcoli militare.

Aceasta aratã cã actualul sistem de perfecþionare este necorespunzãtor, marea majoritate a ofiþerilor rãmân cu cunoºtinþele însuºite în ºcolile militare de ofiþeri.

În ce priveºte nivelul pregãtirii de culturã generalã al ofiþerilor din forþele armate, aºa cum reiese din situaþia de mai sus (16.067 ofiþeri au ºcoli echivalente cu 7 clase elementare), se poate trage concluzia cã nivelul pregãtirii de culturã generalã a ofiþerilor este încã nesatisfãcãtor faþã de actualele cerinþe ale cunoaºterii ºi folosirii tehnicii militare actuale.

Încadrarea funcþiilor de comandanþi de mari unitãþi, regimente, batalioane ºi divizioane înregimentate ºi batalioane, divizioane independente situaþia se prezintã astfel:

Comandanþi de mari unitãþi

Originea socialã		Apartenenþa politicã	
- Muncitoreascã	6	- Membri de partid	17
- Þãrani cu gospodãrie micã	5	- Candidaþi de partid	6
- Þãrani mijlocaºi	8	- Fãrã partid	1
- Funcþionari	3	Total:	24
- Mici comercianþi	1		
- Chiaburi	1		
Total:	24		

Comandanþi de regimente

- Muncitoreascã	26	- Membri de partid	69
- Þãrani cu gospodãrie micã	17	- Candidaþi de partid	19
- Þãrani mijlocaºi	35	- Fãrã partid	28
- Funcþionari	28	Total:	116
- Mici meseriaºi	4		
- Mici comercianþi	1		
- Chiaburi	2		
- Alte categorii	3		
Total:	116		

Comandanþi de batalion (divizion, escadrilã)

- Muncitoreascã	92	- Membri de partid	117
- Þãrani cu gospodãrie micã	116	- Candidaþi de partid	74
- Þãrani mijlocaºi	127	- Membri UTM	63
- Funcþionari	56	- Fãrã partid	147
- Mici meseriaºi	3	- Excluºi din partid	2
- Mici comercianþi	2	Total:	403
- Chiaburi	6		
- Alte categorii	1		
Total:	403		

Din analiza situaþiilor statistice de mai sus se poate desprinde cã încadrarea comenzilor de mari unitãþi, regimente, batalioane din punct de vedere al originii sociale ºi al apartenenþei politice este nesatisfãcãtoare. Mai mult la comanda unor mari unitãþi ºi regimente ofiþeri cu origine socialã chiaburi, iar 28 de comandanþi de regimente nu sunt membri de partid.

(Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola AS1-421, c. 70-80)

Regina Maria, o aventurieră privită cu simpatie

de prof. Mircea DUŢU

Prima ºi singura reginã a României Mari, Maria Alexandra Victoria (29 octombrie 1875-18 iulie 1938) coborâtoare din marile familii regale britanicã ºi rusã, a marcat viaþa publicã românească din prima jumãtate a veacului al XX-lea prin firea sa voluntarã, înrâurirea asupra politicii statului român ºi, mai ales, prin aventurile sale amoroase. Personalitate pasionalã debordantã, cu haruri de femeie fatalã, Maria a acceptat din raþiuni politice alianþa maritalã cu un soþ de sânge regal insipid, complexat sexual, considerându-se un fel de „exilatã” pe malurile Dâmboviþei. În revanºã, ea a fãcut din latura amoroasã a vieþii sale un refugiu, o compensaþie care i-a oferit clipe de fericire.

Principesa Maria şi Prinţul Ferdinand

Toți mai-marii țării știu și închid ochii

Adusă la Palat, din multiplu calcul, de Carol I, ca un exemplar de rasă aleasă, menită să asigure naºterea principelui moºtenitor (nãvalnicul ºi pasionalul rege Carol al II-lea de mai târziu), să sporească prestigiul ºi să întărească legãturile României cu marile familii domnitoare ale timpului, Maria (Missy, cum o alintau cunoscuþii), încã din primii ani ai cãsniciei sale, s-a simþit frustratã din punctul de vedere al vieþii sexuale. Neputându-se împlini în acest plan în cadrul strâmt al mariajului, din motive aproape obiective, a trebuit sã caute satisfacþia în altã parte, dând naºtere la o listã destul de lungã de amanþi mai mult sau mai puþin oficiali, întâmplãtori sau planificaþi. Înþelegând ºi acceptând situaþia, marii oameni ai þãrii - Regele Carol I, primii miniºtri D.A. Sturdza ºi Ion I.C. Brãtianu ºi chiar soþul încornorat, Regele Ferdinand (Nando pentru apropiaþi) au mers pânã într-acolo încât au fãcut din liniºtirea instinctelor ºi hormonilor primei femei a þãrii o „politicã de stat", supraveghindu-i escapadele de alcov ºi gãsindu-i chiar ºi un amant oficial în persoana prinþului Barbu ªtirbey, transformat de facto în prinþ consort, cumnatul primului ministru Ionel Brãtianu.

Cu toate convulsiile ºi neplãcerile produse la nivelul casei regale ºi în lumea politicã, aventurile ºi faptele Reginei Maria au fost privite cu înþelegere ºi simpatie de românii de rând. Ea a rãmas în memoria colectivã nu numai ca nãbãdãioasa englezoaicã, cu sânge fierbinte de Romanov, dar ºi „mama rãniþilor" din primul rãzboi mondial sau Regina semeaþã ºi mãreaþã care, alãturi de Ferdinand cel Leal, a fãcut România Mare. De aceea, ca în mai toate cazurile marilor figuri ale istoriei, faptele personale se estompează, trec în penumbra actelor publice. Dar să răsfoim împreună câteva file din viaþa amoroasã a acestei originale regine a României, întrunind condiþiile pentru titlul de „prinþesã fatalã".

Epoca prințeselor nefericite

Cãsãtoria din interes a prinþeselor era o practicã larg uzitatã la sfârºitul secolului al XIX-lea ºi începutul secolului al XX-lea. Prinþesele unor case regale erau sacrificate la masa tratativelor pentru încheierea unor alianþe politice între þãri, desconsiderându-se uneori total dreptul la dragoste ºi fericire. Dar tot atât de frecvente erau ºi cazurile în care captivele îºi refulau insatisfacþia ºi nefericirea prin adulter, care mergea până la fuga din domiciliul conjugal ºi încercarea de a trãi fericirea adevãratã cu altcineva decât prinþul hãrãzit de familie. Aºa, de exemplu, în decembrie 1902, Luisa, tânãra soþie a moºtenitorului tronului Saxoniei, a fugit cu profesorul copiilor sãi, belgianul Giron, de 24 de ani, fost mai întâi cãlugãr ºi convertit apoi la dãscãlie.

„Aceia care mã condamnã - declara presei fugara – nu ºtiu cât am suferit. Am fost maltratatã, þinutã prizonierã ºi persecutatã. Copilul pe care-l port la sân este al lui V. Giron ºi va rãmâne cu noi". Deºi casa regalã rãspândise zvonul cã principesa suferea de o boalã mintalã ºi s-au fãcut numeroase ºi felurite încercãri de a o readuce la palat, aceasta a refuzat, urmând fãrã întoarcere calea dragostei.

La începutul anului 1903, un alt eveniment de acest gen scandaliza presa internaþionalã: în Portugalia, tânãra marchizã Santanna, în vârstã de 23 de ani, mãritatã de curând cu un bãrbat de rangul ei, fugea cu un servitor de la grajdurile sale. „Foarte frumoasã ºi foarte bogatã", nobila lusitanã a provocat o adevaratã dramã familialã, soþul sãu, sub impulsul ºocului, încercând să se sinucidă, fiind împiedicat numai de intervenþia inspiratã a rudelor sale.

La Sinaia, domnișoarele de onoare petrec cu adjutanții

În acea vreme, familia regalã românã îºi petrecea timpul între Bucureºti ºi Sinaia. Dupã Paºte ºi sãrbãtorirea Zilei de 10 Mai, regele ºi regina, prinþii ºi prinþesele, însoþiþi de alaiul lor, urcau pe Valea Prahovei spre Sinaia, iar în toamnã, spre sfârºit de septembrie, coborau la vale, spre tihna Palatului Cotroceni. În sihãstria de la Peleº, între societatea mãnãstirii Sinaia ºi ºipotele Peliºorului, severul Rege Carol I se ocupa de treburile þãrii, Regina Elisabeta (Carmen Sylva) cocheta cu muzele, iar damele de onoare ºi militarii pentru ceremonial ºi pazã îºi omorau timpul liber în întâlniri clandestine ºi pãcãtoase. Care erau moravurile ºi pãþaniile picante de la Curte, aflãm surprin-

Alfred de Edinburgh, tatăl Reginei Maria, era un prieten al whiskyului scoţian şi un înfocat practicant al turismului sexual. În imaginea de jos, Alfred nu se sfieşte să se fotografieze în compania unor tahitiene găsite în timpul peregrinărilor sale pe mări

Kaiserul Wilhelm al II-lea trage toate sforile să-l însoare pe Ferdinand (foto jos) cu zburdalnica Maria

zător, dar semnificativ, ºi dintr-o scrisoare a lui Mihai Eminescu, din septembrie 1882, adresată Veronicăi Micle: „Să-þi povestesc ceva neauzit - ca semn de demoralizaþie adâncă, care a pătruns în societatea noastră greco-bulgară. Curtea regală e un adevărat... hotel. Toată lumea se întreabă ce s-a întâmplat la Sinaia. Garda de acolo a prins pe secretarul legaþiunii belgice ieºind noaptea pe fereastră de la domniºoarele de... onoare. În sfârºit... Regele ºi Regina... n-au aflat nimic. Radu Mihai (ministrul de externe, **n.n.**) depeºează însă regelui o telegramă cifratã prin care-l anunþă tot ce se petrece la Curte. Adjutanþii M. Sale, împreună cu domniºoarele, trăiau toþi în concubinaj. Regele are însă obicei de-a pune tocmai pe aceste domniºoare să-i descifreze depeºele. Din nefericire pentru ele – toate plecaserã în pădure cu galanþii lor - nimeni nu era acasă decât Regina. Regina se pune de descifrează ea însăºi depeºa ºi-ºi pune mâinile-n cap. În sfârºit, Regele ºi Regina pleacă în pădure, la pavilionul de vânătoare ºi ce găsesc?... Întreaga companie de domniºoare de onoare lucratã ca dupã comandã de întreaga companie de adjutanþi. Scandal! Se zice ca toþi adjutanþii ºi toate domniºoarele de onoare vor fi daþi afarã... dar...”

Iatã un scandal aproape fãrã pereche în analele curþilor europene, dar simptomatic pentru moravurile în care avea să trăiască ºi regina Maria în palatele regale ale României sfârºitului de secol al XIX-lea ºi începutului de veac XX.

O zvăpăiată cu rădăcini adânci prin familiile regale europene

Ca ºi la alte case nobiliare, poate ºi mai mari, căsătoria din decembrie 1891 dintre Ferdinand ºi Maria Alexandra Victoria de Edinburgh-Saxa-Coburg-Gotha a fost determinată mai ales de raþiuni politice ºi circumstanþe personale. Născută la 29 octombrie 1875, principesa se trăgea aºadar din familia regală a Marii Britanii, având ca bunică pe regina Victoria, iar prin mama sa, Maria Alexandra Romanova de Rusia, avea strânse legături cu þarii de la Moscova. Năravurile înaintaºilor, mai ales ale celor pe linie paternă, explică, într-o anumită măsură, apucăturile pasionale ºi spiritul aventurier al tinerei Missy, de numai 17 ani. Tatăl său, ducele Alfred de Edinburgh, mare prieten al whiskyului scoþian, era un înfocat practicant al turismului sexual. Fusese ajutat la aceasta ºi de calitatea lui de ofiþer superior în marina regală britanică, adeseori călătorind în interes de serviciu în marile porturi ale lumii, cunoscute îndeobºte ca adevărate locuri de pierzanie. Legăturile amoroase frecvente ºi de notorietate, precum ºi consumul de alcool dublu rafinat îi atrăgeau furia ºi sancþiunile din partea austerei soþii, care intra adesea în adevărate crize de nervi, făcându-l de râs în faþa servitorilor. Micuþa Maria asista desigur la asemenea scene destul de des, dar era crescută cu grijă ºi în spirit puritan de mama sa. Dupã cum se spune (ºi se nimereºte adesea!) cã fetele seamănă mai ales cu taþii ºi Missy a moºtenit destule de la tatăl său. Mai întâi, înclinaþia spre plimbare ºi călătorii călare, viitoarei regine plăcându-i la nebunie echitaþia. Missy a moºtenit, totodată, spiritul aventuros ºi gustul pentru escapadele amoroase.

La o vârstă încă fragedă, familia s-a mutat la Coburg, în Germania, ºi a început să se preocupe de măritiºul fetei. Aceasta creºtea frumoasă, cultivată, cu un temperament zburdalnic, fugindu-i ochii după orice bărbat care apărea în jurul său. Pe la 14 ani, a făcut o pasiune pentru vărul său George, care va deveni mai târziu rege al Angliei (dar, la acel moment, în afara jocului, moºtenitoare a tronului fiind o altă rudă a sa, ducele de Clarence). Analiza la rece a situaþiei ºi anormalitatea unei împreunări între rude de gradul doi au făcut însă ca povestea să eºueze. O uriaºă ºansă, aceea de a deveni regina primei puteri a lumii de atunci era astfel ratată. Soarta îºi urma implacabilul drum.

Wilhelm al II-lea îi ordonă lui Ferdinand să se însoare cu Maria

Între timp, la curtea Kaiserului Wilhelm al II-lea se aciuiază prinþul Ferdinand, din casa Hohenzollern Sigmaringen, trimis de unchiul său, Regele Carol al României, pentru ca moºtenitorul tronului să deprindă o educaþie corespunzătoare ºi, de ce nu, să „vâneze” eventual o partidă adecvată. Cum locuri vacante de soþii de prinþi moºtenitori nu prea erau, gândul împăratului german de a-ºi întări dominaþia într-un stat în coasta Rusiei ºi în fruntea Balcanilor l-a încântat. Nu conta faptul că tânărul era mai vârstnic cu zece ani decât tânăra ºi mai ales că era slăbănog, cu un trup disproporþional (pi-

cioare lungi ºi un bust scurt ºi îndesat); nu conta cã era clãpãug ºi cã, dupã unii, avea aerul de imbecil, deºi se pare cã nu era. Într-adevãr, Ferdinand era o persoanã liniºtitã, citise mult ºi se pricepea la botanicã. Marele lui defect era timiditatea ºi nu reuºea decât cu mare greutate sã vorbeascã coerent în faþa a mai mult de douã persoane. Se bâlbâia ºi cu un accentuat tic verbal rãspundea mecanic la toate prin „da, da, da", fapt pentru care îºi atrãsese porecla de "Triolet". ªi el avusese o aventurã amoroasã cu principesa Elena Vãcãrescu, o durdulie ºi brunetã poetã care, dupã curmarea brusc ºi definitiv, din raþiuni de stat, a relaþiei, avea sã plece în Franþa, unde se va afirma ca o mare scriitoare.

Carol I o ține în frâu pe Maria, dar nu multă vreme

Nando, cum îi spuneau apropiaþii, era supus ºi era dirijat ca un robot de unchiul sãu, regele, care îl alesese sã-i urmeze pe tronul de la Bucureºti. Interesele celor douã case regale interferându-se, proiectul de cãsãtorie a fost gata ºi de aducerea lui la îndeplinire s-a ocupat Kaiserul Wilhelm al II-lea. Astfel, în toamna anului 1891, acesta a aranjat prima întâlnire dintre cei doi tineri la un bal organizat dupã niºte manevre militare. Timp de vreo ºase luni aveau sã se organizeze întâlniri „întâmplãtoare" între Nando ºi Missy, dar niciunul dintre ei nu dãdea semne evidente de atracþie fatalã ºi dorinþã de împreunare sub o casã de piatrã. Exasperat de situaþie, Wilhelm a trecut la acþiune, conform mandatului, ºi l-a chemat pe Ferdinand, ordonându-i s-o ceará de soþie pe Maria. Supus, prinþul moºtenitor s-a conformat ºi s-a prezentat la castel solicitându-i, cu puþine cuvinte, mâna zvãpãiatei prinþese. La presiunile ºi poveþele mamei sale („dragostea vine pe urmã, important este ca prinþul consort sã fie viitor rege"), Maria a acceptat oferta ºi, astfel, logodna s-a celebrat în mai 1892, iar nunta s-a fãcut cu mare fast la castelul Sigmaringen în 10 ianuarie 1893. La 17 ani, Maria era foarte dornicã sã se înfrupte din toate plãcerile vieþii, dar, în noaptea nunþii, timiditatea lui Nando ºi-a spus iarãºi cuvântul: dupã jurnalul lui Missy „nu a fast prea performant". Dupã o lunã de zile, tinerii cãsãtoriþi o luau pe lungul drum spre România, unde îi aºteptau coroana ºi gloria. Mai puþin fericirea împreunã.

Adusã pe malurile Dâmboviþei, tânãra a suferit mai întâi un „ºoc al civilizaþiilor": ea venea dintr-un mediu anglo-saxon într-o atmosferã publicã balcanicã, de la o curte de tip franco-german într-o austeritate prusacã, impusã de severul rege Carol I. Într-adevãr, cu spiritul misogin care îl caracteriza, acesta a vãzut în Maria mai mult o femeie de rasã, sãnãtoasã ºi arãtând bine fizic, numai bunã pentru a asigura perpetuarea dinastiei. Nu-l interesau aspiraþiile ºi visurile unei prinþese romantice, hotãrâte sã-ºi trãiascã din plin viaþa, nãvalnicã ºi pasionalã, aºa cã a stabilit reguli ferme pentru a curma orice tentativã de a „evada" din austera „închisoare" regalã. Monarhul avea pretenþia sã controleze ºi sã planifice viaþa tinerei familii moºtenitoare, dar uita ceva: cu cât laþul este mai strâns, cu atât mai mare este dorinþa de libertate. Maria ºi-a îndeplinit repede funcþia de procreare, nãscând, pentru început, pe Carol (viitorul Rege Carol al II-lea), în 1893, ºi pe Elisabeta în 1894.

Primul amant, pajul Cherkessow

O primã evadare din „colivia" regalã a avut loc în 1896, când, împreuna cu Ferdinand, a plecat la Moscova, pentru a participa la ceremoniile de încoronare a vãrului sãu þarul Nicolae al II-lea. Prima victimã a fost, dupã propriile-i amintiri, pajul care îi purta trena, Cherkessow, elev în ºcoala militarã care „se îndrãgosti, dupã cum se cuvine, de prinþesa pe care o servea". Apoi, timp de mulþi ani, cum va scrie Regina în **Povestea vieþii mele** „pãstrã obiceiul de a-mi scrie, iar eu îi rãspundeam sau îi trimiteam ultima mea fotografie". Ce putea sã o determine pe o prinþesã moºtenitoare sã facã asemenea gesturi faþã de un chipeº servitor?

Cu vărul Boris Romanov se iubește vreo cinci ani

Dar tot atunci s-a întâmplat ºi o altã escapadã amoroasã adulterinã a Mariei: când cheful era în toi ºi timidul Nando moþãia la o masã cu venerabile personaje nobiliare, Missy a dispãrut tiptil într-una dintre încãperi cu vãrul sãu primar, marele duce Boris Vladimirovici Romanov, un bãrbat matur, om de lume ºi mare con-

Zizi Lambrino (foto jos), profesorul de gimnastică al Mariei, ajunge într-o relaţie atît de intimă cu viitoarea regină (foto sus), încît Carol I se vede nevoit să-l surghiunească tocmai în fundul Moldovei

Sufocată de restricţiile de la curte, Maria îl cheamă la ea pe Dimitrie Sturdza (în imagine), pe atunci prim-ministru şi bun prieten al lui Carol I. După o discuţie furtunoasă, regele şi premierul decid: alegerea unui amant statornic şi serios pentru Maria

sumator de vodcă. Atunci, tânăra de 21 de ani a făcut o partidă de sex adevărată, spre mulţumirea ambilor parteneri, ceea ce a determinat-o să persevereze în păcat. Relaţia astfel începută a durat, cu intermitenţe, patru-cinci ani. Întâlnirile pasionale, deºi cunoscute evident de serviciile secrete ºi implicit ºi de Regele Carol, aveau loc, fie prin deplasarea ducelui, sub diferite pretexte, la Bucureºti, la scumpa sa veriºoară, fie cu ocazia tot mai deselor drumuri europene ale prinţesei. Odată nărăvită la plăcerile sexului devorator, Missy nu se sfia ca, între întâlnirile cu Boris, să recurgă la serviciile diverºilor tinerei care se perindau pe la Palat, în dorinţa de a capta atenţia ºi bunăvoinţa membrilor familiei regale. Printre „victime" s-a numărat, de pildă, Zizi Cantacuzino, viitorul general Cantacuzino Grănicerul ºi lider al formaţiunii legionare „Totul pentru Ţară". Formal, acesta îi preda prinţesei lecţii de gimnastică ºi în particular partide de amor. Ioan Andrei, un tânăr cadet de marină, un trubadur ce cânta balade la chitară, a fost protagonistul unei alte aventuri a tinerei prinţese.

Missy îºi vâna amanţii, mai mult sau mai puţin de ocazie, dar în orice caz mai tineri, după acelaºi tipic: când îi cădea cu tronc un tânăr, făcea să fie angajat în personalul Palatului regal ºi apoi îl ataca direct ºi fără drept de refuz. Când lucrurile deveneau prea bătătoare la ochi, intervenea biciul Regelui Carol ºi nevinovatul tânăr era surghiunit într-un uitat colţ de ţară, cum s-a întâmplat cu Zizi Cantacuzino ºi Ioan Andrei, trimiºi la unităţi militare din fundul Moldovei.

Ferdinand rămâne indiferent

Următorul amant mai important, oarecum oficial, după Boris, a fost Waldorf Astor, fiul celebrului om de afaceri american William Astor. Pentru a masca relaţia, Maria a cultivat prietenia cu Paulina, sora lui Waldorf, pe care a încercat să o încurce cu Ionel Brătianu, sperând astfel să-ºi ţină pentru cât mai mult timp amantul aproape de ea.

Relaţiile extraconjugale ale Mariei deveniseră ºi mai de înţeles după 1897, când Ferdinand s-a îmbolnăvit de febră tifoidă, fiind la un pas de moarte. S-a recuperat cu dificultate, însă chipul său a căpătat pentru totdeauna înfăţiºarea unui bătrân gârbovit, cu o paloare nefirească a feţei. Asta l-a făcut să se interiorizeze ºi mai mult ºi să devină practic indiferent la aventurile soţiei sale.

Turnătoriile bonei Miss Winter o irită rău pe Maria

La Palat, viaţa năbădăioasei prinţese devenea tot mai greu de suportat. Regina Elisabeta (sobra Carmen Sylva) nu a văzut-o de la început cu ochi buni, întrucât luptase mult ca Nando să se căsătorească cu dama sa de onoare, foarte intima Elena Văcărescu. La împotrivirea lui Carol, regina a încercat să-l ºantajeze pe rege, amenin ţându-l chiar cu divorţul. Pentru a controla miºcările Mariei, Elisabeta adusese drept bonă a copiilor o englezoaică de încredere Miss Winter, care îi raporta totul, inclusiv escapadele amoroase princiare. La rândul său, Regele Carol îi urmărea atent miºcările, accepta compromisul, dar nu se sfia să intervină energic când era necesar.

În această atmosferă tensionată, în primii ani ai secolului al XX-lea, între prinţesa moºtenitoare ºi monarhul stăpânitor s-a declanºat un război psihologic crâncen. Neîndrăznind să-l înfrunte direct pe capul Statului, Maria a răbufnit totuºi la un moment dat, cu ocazia unui reproº minor venit din partea regelui privind un incident cu o doamnă de onoare ºi a chemat la ea pe primul ministru D. A. Sturdza (prieten devotat al lui Carol). De ce Sturza? „Pentru că m-am săturat, pentru că e prim-ministru ºi unul dintre acuzatorii de căpetenie; dar am ajuns la capătul răbdării, vreau să descurc odată toate ºi să spun tot ce am de spus", a argumentat ea mai târziu.

Apoi i-a reproºat cu glasul tremurând de mânie: *„Aţi fost mândri să importaţi o prinţesă de neam mare, v-a plăcut să aveţi o prinţesă moºtenitoare frumoasă, v-aţi bucurat că eram sănătoasă ºi că nenumăratele mele rude stau pe cele mai de seamă tronuri ale Europei. Dar prea puţin v-a păsat de fiinţa mea sufletească, de idealurile, de nădejdile mele, de marea ºi neºtirbita încredere ce aveam în voi toţi, de fata sfioasă venită din depărtări, aducându-vă darul tinereţii ºi al bunăvoinţei ei... Răbdarea mea a ajuns la capăt, aºadar am trimis după dumneata, primul ministru, ca să-ţi spun că m-am săturat de toate, că nu mai pot răbda nimic, m-am hotărât să părăsesc ţara, dacă lucrurile au de gând să meargă tot aºa... Vă spun*

dinainte cã în acest ceas sunt gata sã smulg totul din temelii, nu-mi pasã ce zgomot se va face, de vâlva ce se va isca; vei putea lãmuri dezertarea mea cum vei vrea, nu-mi pasã de nimic, totul s-a sfârºit între noi. Nu mai am decât o singurã dorinþã covârºitoare: aceea de a fi liberã, liberã, liberã! De a putea sã-mi întind braþele spre cer ºi de a scoate un strigat de triumfalã dezrobire”.

Mic, cărunt, tremurând pe picioare, cu nelipsita-i lacrimă prelingându-i-se din ochiul drept ºi cu degetele uscãþive împreunate de încordare, D. A. Sturza a rãmas înmãrmurit ºi fãrã glas; a ascultat totul, a bânguit ceva încercând sã o liniºteascã ºi precipitat a pãrãsit încãperea.

Probabil cã regele ºi premierul s-au speriat întrucâtva de ameninþările tinerei prinþese, i-au înþeles tulburãrile ºi nevoile aºa cã au optat pentru o soluþie mai înþeleaptã: alegerea unui amant statornic ºi serios prin care Maria sã fie condusã ºi dominatã.

... Aºa va intra pe fãgaºul istoriei ºi în patul senzualei Missy prinþul Barbu ªtirbey. Dar pânã atunci, mai trebuie evocat un episod deosebit de interesant prin ambiguitãþile ºi zonele sale de umbra: relaþia cu Ion I. C. Brãtianu.

O vacanță cu Ionel Brătianu, la Gherghița

Istoricii sunt de acord cã între Regina Maria ºi Ion I. C. Brãtianu a fost o legãturã personalã specialã, speculatã politic de puternicul prim-ministru. Ea a început pentru reginã ca o nãvalnicã pasiune ºi s-a transformat pe termen lung, date fiind împrejurãrile, într-o simpatie ºi încredere reciprocã. Astfel, în primii ani ai secolului al XX-lea, când Ionel nu devenise încã temutul ºef de partid, supranumit de contemporani drept „Ion Vodã cel Cumplit”, cum ne informeazã în amintirile sale Constantin Argetoianu, prinþesa Maria „prinsese gust“ de el. „Seducãtorul de prinþese - ne poveesteºte cu ironie celebrul memorialist - care în viaþa sentimentalã trecuse demult graniþele Partidului Liberal ºi opera numai pe terenurile rezervate ale Partidului Conservator (deºi pe vremea aceea ideea de partid se amesteca în toate) - se pomenise cu aceastã potârniche grasã cãzutã în mrejele pe care le întinsese altora”. Incidentul a fost imediat speculat de ºeful Domeniilor regale, Ion Kalinderu, care se îngrijea de situaþia prinþesei. Pentru a o distra, acesta îi propune o minivacanþã de câteva zile în localitatea Gherghiþa de lângã Snagov ºi „îi dete ca tovarãº de vilegiaturã pe Ionel Brãtianu, desemnat bãtrânului codoº prin manevrele de apropiere pe care prinþesa, cu inima vacantã între douã aventuri ºi înainte de întronarea lui ªtirbey, abia le disimula”. Ce s-a petrecut în zilele de cãlãtorie împreunã a celor doi nu e greu de bãnuit; prinsã tot timpul în mrejele lui Cupidon, viitoarea reginã le-a tratat ca pe o nouã posibilã escapadã amoroasã; destul de coptul Ionel însã le-a tratat ca pe un episod de calcul politic, care trebuie exploatat ºi nu ratat, dar cu limitele aferente. Cert este cã Regina Maria în memoriile sale reaminteºte acele zile plãcute ºi poveesteºte cã Ionel Brãtianu era plin de duh ºi veselie.

Astfel, fiind „singurul bãrbat sub patruzeci de ani” pe care avea voie sã-l întâlneascã „datoritã situaþiei lui”, dupã descrierile Mariei, Ionel, „deºi împovãrat de gloria tatãlui sãu ºi o personalitate prin el însuºi... era un tovarãº cât se poate de plãcut; trebuie chiar sã adaug aici cã avea slãbiciune pentru femei... Brãtianu simþind cã în mine era viitorul, nu fãcu niciodatã greºeala de a mã privi ca pe o fiinþã fãrã însemnãtate; mã fãcu sã înþeleg de la început cã, pentru el cel puþin, eu existam ºi nu numai într-un singur înþeles al cuvântului”. ªi, descriind cãlãtoria de plãcere de la Gherghiþa, se grãbeºte sã precizeze, încercând parcã sã ascundã evidenþele „pe timpul când o însoþea la cãlãrie”. Sã nu-ºi închipuiascã totuºi cineva cã Ion Brãtianu ºi cu mine cãlãtoream „en tête á tête” (în intimitate), vai de mine nu! Kalinderu mã însoþea peste tot...”

Cum bãrbatul nu ºi-a scris amintirile ºi oricum acestea fiind destinate memoriei postume, ele ascund aspectele care ar putea deranja, nu avem altceva de fãcut decât sã apelãm iarãºi la **Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri** ale aceluiaºi C. Argetoianu. „Ionel Brãtianu, pornind într-o zi pe confidenþe - scrie el - mi-a mãrturisit însã cã a fost cât pe aci sã fie violat ºi cã n-a rezistat decât mulþumitã fermei lui hotãrâri de a nu se încurca într-o aventurã care i-ar fi zãdãrnicit cariera politicã”. Ionel a rezistat, probabil, tentaþiilor prinþesei, dar i-a oferit, în schimb, mai târziu, „serviciile” atât de durabile ale cumnatului sãu, Barbu ªtirbey, care l-a suplinit cu deplin succes.

Un mister rãmâne totuºi nedezlegat: este ºtiut cã femeile refuzate trec rapid ºi inevitabil de la dragoste la urã împotriva bãrbatului care le-a umilit, refuzându-le avansurile ºi propunerile indecente. Or, în cazul nostru, un asemenea lucru nu s-a în-

Cu Waldorf Astor (foto sus), Maria a avut o relaţie lungă pe care a întrerupt-o sora acestuia, Paulina Astor, însurîndu-l cu forţa

Este bine ştiut că Mariei îi plăcea să pozeze

Barbu Ştirbey, amantul de o viaţă al Mariei. Se spune că Ionel Brătianu, cumnatul lui Barbu, este cel care l-a introdus la curte, ca să scape de avansurile Mariei

tâmplat. Dimpotriva, Maria a fost convertită la liberalism ºi ºi-a abandonat simpatiile pentru conservatori. Să fi fost Ionel atât de abil, încât să fi reuºit să astâmpere pornirile erotice ale tinerei prinţese prin simplul apel la simţul datoriei amândurora către ţară ºi la nevoia atât de dureroasă de a sacrifica amorul lor pe altarul dragostei de Patrie? Greu de formulat un răspuns clar. Oricum, ceea ce s-a întâmplat în acele zile de toamnă aurie între viitoarea regina ºi viitorul prim-ministru a zădărnicit o pasiune (poate imposibilă!), dar a născut o prietenie politică pe viaţă.

Pribegie la Iași sau orgie?

Ofensiva armatei germane ºi ocuparea Bucureºtiului de către trupele fiorosului Makensen au obligat autorităţile ţării, în frunte cu Regele Ferdinand ºi Regina Maria, să se retragă în Moldova, în zona neocupată de inamic. Străzile ºi localurile Iaºiului ºi ale altor oraºele moldave nu ofereau însă, dată fiind ºi situaţia creată, condiţiile unui trai monden ºi spectaculos precum Capitala. Asta nu înseamnă însă că doamnele ºi domnii de lume, inclusiv vârfurile politice ºi militare au îmbrăcat haine cernite ºi au luat cu asalt bisericile spre smeritã pocăinţă. Dimpotrivă, într-o atmosferă descrisă ºi surprinsă atât de bine de Camil Petrescu în **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**, viaţa mergea mai departe. După grijile situaţiei de pe front, ale lipsurilor ºi greutăţilor refugiului, mai marii ţării îºi găseau ºi atât de doritele momente de liniºte ºi desfătare. Fiecare dintre cele două capete încoronate ale ţării patrona chiar câte un „loc de pierzanie“: Maria - pe cel de Coţofeneºti, Ferdinand - pe cel de la Ghidigeni.

După ce îºi asumase ºi chiar jucase prin spitale rolul de „mamă a rănioţilor“, Regina se retrăgea în deocheata colonie sanitară franco-română de pe Valea Trotuºului. Aici, spre sfârºitul anului 1917, se petreceau adevărate orgii între medicii francezi ºi dame ºi domniºoare bine cunoscute, totul sub înalta oblăduire a Majestăţii Sale Regina. „Multe dintre eroinele acestor jocuri, în care hazardul era mai puţin amestecat decât amorul, ar fi fost, după spusele lumii, persoane din cel mai apropiat anturaj al Palatului” (C. Argetoianu). Un ziarist ieºean, Barnovschi Vasiliu, a publicat chiar un roman cu cheie pe această temă, mult gustat în anii care au urmat războiului.

La rândul său, supărat pe soartă, Regele Ferdinand se răzbuna în felul lui. „Plictisit fiindcă nu era întrebuinţat la nimic omora muºte pe geam cu o paletă flexibilă, pe care i-o procuraserã aliaţii o datã cu artileria grea ºi se lua la întrecere cu copiii lui în acest sport. Flirta cu Elvira Popescu sau cu o sticlă de whisky ºi nu se da înapoi de la o micã petrecere cu fetiţe ºi cu sticluţe, ca, de exemplu, la Ghidigeni, în timp ce la numai câţiva kilometri se desfãºura bătălia de la Mărãºeºti” (C. Argetoianu). Aceeaºi sursă relatează că aici, la conacul lui Chrissoveloni, regele se deda „la petreceri libidinoase cu cele trei surori Bastache, care, sub costumul surorilor de caritate, îºi exploatau temperamentul”.

Este limpede că o asemenea pribegie nu era altceva decât o nouă modalitate de a evada din lumea razboiului în lumea petrecerilor erotice.

Patru dintre copii – amintiri de la amanți

Din căsătoria cu Ferdinand, Maria a avut ºase copii, dintre care în mod sigur numai doi – Carol ºi Elisabeta – au fost ai lui Ferdinand. Prinţul Nicolae (cu o fire pasional-aventuroasă identică) se pare că a fost ,,o amintire” de la americanul W. Astor; prinţesa Marioara, poreclită mai târziu Mignon, ar fi fost un cadou de la Boris Romanov; iar prinţesa Ileana, devenită mai târziu Maica Alexandra, era fruct al relaţiei cu Barbu ªtirbey. Prinţul Mircea, mort de timpuriu, nu a avut nici el cu certitudine ca tată pe Nando. Se aplica principiul latin: *mater semper certus*...

Barbu Știrbey, oficializat „armăsar princiar”

Transformată în politică de stat, garantarea dreptului la sex al Reginei avea să fie împlinită tot la nivel înalt ºi din raţiuni superioare. Cel destinat atingerii acestui obiectiv a fost prinţul Barbu ªtirbey, de origine nobil autohton, cumnat (prin sora sa Eliza) cu liderul liberalilor ºi marele prim-ministru Ionel I.C. Brătianu. Cei doi parteneri s-au cunoscut în 1907 ºi imediat, într-o perioadă de austeritate, Missy a fost atrasă de figura acestui „prinţ alb”, cum îi plăcea să-l denumească, având o alură tipic

englezească, fiind elegant, manierat ºi, înainte de toate, discret. O personalitate complexă, care a înþeles ºi ºi-a îndeplinit cum se cuvine rolul de amant regal ºi agent politic. „Barbu ªtirbey - scria C. Argetoianu - nu se simþea în largul lui decât printre cucoane. În cercul lor îºi ridica ochii de pe maºina de calculat, îºi împuternicea glasul, îºi permitea ironii ºi glume, ieºea în fine din firea lui, pe cât putea el să iasă din ea, ºi le cucerea pe toate. Le mângâia cu privirea lui perversă, le mângâia cu glasul lui molatic, le mângâia învelindu-le pentru o clipă în legenda lui de bărbat iubit". Până ºi cele patru fete ale sale, din căsătoria legitimă, păreau îndrăgostite de amantul regal; întrebate odată, înainte de căsătoria lor, care ar fi bărbatul... pentru care ar putea să-ºi piardă capul, toate au răspuns în cor: tata! Ceea ce nu le-a împiedicat, desigur, să se căsătorească ulterior cu bărbaþi complet diferiþi de idolul lor masculin declarat.

El reușește să mulțumească și țara, și pe Maria

Introdus în intimitatea Palatului de chiar regele Carol I de îndată ce îºi dăduse seama că prin el - om de onoare ºi de încredere al lui Ion I.C. Brătianu - poate stăvili poftele extraconjugale ale prinþesei Maria de a se arunca în braþe prea diverse, Barbu i-a câºtigat ºi încrederea în capacitãþile sale de sfetnic în marile probleme ale þării. În 1913, moartea lui Iancu Kalinderu, administrator al Domeniilor regale, i-a permis să găsească pretextul pentru a-i da lui Barbu dreptul să circule nestingherit prin coridoarele ºi ungherele Palatului. Bătrânul rege Carol I, prea obosit pentru a mai lupta ºi cu aventurile libidoului Mariei, l-a numit pe ªtirbey în locul lui Kalinderu, dar ºi pe postul de „armăsar princiar".

Cu voia tuturor, Nando, Missy ºi Barbu au format un „menaje a trois" la vedere, în numele pasiunii personale ºi al dragostei de þară. ªi culmea! Toþi trei încercau să pozeze, fiecare în familia sa oficială, ca parteneri fideli. Barbu se comporta în familie ca un soþ ºi tată model. Soþia sa Nadejda (fosta Bibescu) îi ignora „funþia" regală ºi o primea pe Maria la Palatul de la Buftea, cu cele mai cuvioase sentimente, atunci când cele doua familii luau împreună ceaiul sau masa pe malul lacului din apropierea Bucureºtiului sau chiar rămâneau peste noapte acolo. Se spune ca biata Nadejda nu credea că între soþul ei ºi soþia moºtenitorului tronului ar exista relaþii intime, iar vorbele ce-i ajungeau la urechi le considera simple bârfe, colportate de cei invidioºi pentru faptul că între familia ªtirbey ºi principesa Maria erau raporturi atât de apropiate. Mai mult, fetele prinþului erau, la rândul lor, încântate de prezenþa fermecătoare a viitoarei regine la palatul de la Buftea. Aºa că Barbu se prezenta când dorea la reºedinþa regală, fără a trezi nici o bănuială; la un pahar de whisky ºi o ceaºcă mare de cafea neagră, el sta ore în ºir la discuþii pe cele mai diverse teme, în primul rând politice, cu prinþul Ferdinand. Cu aceste ocazii, a reuºit, având mandat din partea lui Brătianu, să-l convingă pe rege să ia importantele decizii privind intrarea þării în război alături de Antantă, să înfăptuiască reforma agrară sau să suporte restriºtile primului război mondial. Cu sentimentul datoriei împlinite faþă de þară, Barbu putea să meargă rapid să satisfacă obsesiile reginei.

Rolul lui Barbu ªtirbey la palat a fost perceput diferit de contemporani. „Pe linia vieþii, pentru mai toată lumea, ªtirbey a fost amantul temeinic al reginei Maria, de care s-a slujit în folosul lui ºi al lui Brătianu", considera C. Argetoianu. Iar I. G. Duca adăuga: „*Spre fericirea ei* (a reginei Maria) *ºi a þării, când regele Ferdinand a urcat treptele tronului, în preajma lor se afla un om de bine. Acesta avea asupra regelui, ca ºi asupra reginei, o influenþă atotputernică ºi, de fapt, în tot cursul crizei din care a ieºit întregirea neamului românesc, el a fost adevăratul suveran al României. Acesta a fost Barbu ªtirbey... Într-o þară de vorbăreþi, nu am cunoscut un om mai tăcut; într-o societate preocupată să facă efect, nu am văzut om afectând o mai mare modestie ºi, aº zice, o mai perfectă neînsemnătate a propriei persoane. ªi, totuºi, sub această banală înfăþiºare, se ascundea o nespus de interesantă personalitate, o inteligenþă pătrunzătoare, o excepþională abilitate ºi o mare ambiþie*".

Maria îl înșală pe Știrbey cu Joe Boyle

Ca „amant temeinic" ºi „om de bine", Barbu a rămas lângă regină, cu mici întreruperi, până în 1930. Dar ºi în această relaþie, nestatornicia reginei ca femeie ºi-a spus cuvântul.

Trioul conjugalo-politic a funcþionat aproape perfect până în 1918, când în viaþa amoroasă a proaspetei regine a apărut fru-

Maria la Bran

Se spune că, în mod sigur, doar Carol şi Elisabeta sunt copiii lui Ferdinand

mosul colonel canadian Joe Boyle, rãtãcit de pe frontul de rãzboi. În haosul creat dupã izbucnirea revoluþiei bolºevice din octombrie 1917, armata bolºevicã a capturat ºi o mulþime de oameni politici români, moºieri, oameni de afaceri º.a. refugiaþi la Odessa. În ajutorul lor a intervenit colonelul canadian Joe Boyle, din armata britanicã, venit iniþial sã ajute la instruirea trupelor ruseºti, reuºind sã-i aducã cu un vapor în portul Sulina. Aureolat de o asemenea victorie, Joe a fost primit ca un erou la Bucureºti, fiind prezentat ºi familiei regale. Cu aceastã ocazie, el i-a cãzut cu tronc reginei, care fulgerãtor a fãcut o mare pasiune pentru ofiþer.

Atotºtiitorul C. Argetoianu a mers pânã într-acolo încât sã considere cã, în fapt, Boyle a fost marea ºi adevãrata dragoste a temperamentalei Missy, acum în plenitudinea vieþii sexuale (avea 42 de ani), despovãratã însã de grijile de a mai rãmâne gravidã. Tot el descrie cum a nimerit, la un moment dat, cu afaceri de stat, în dormitorul reginei, tocmai când aceasta se desprinsese din braþele lui Joe. Surprinsã ºi ºocatã de situaþie, Missy era transfiguratã, vorbea incoerent ºi nu se putea controla.

„Grupul dur” intervine şi curmă aventura

Cãzut în dizgraþie amoroasã, Barbu suferea ca un câine, dar cu obiºnuitul sãu tact nu lãsa sã se vadã nimic pe faþã. Numai cã totul avea sã se rãzbune ca un bumerang. Bãiat de interes, Joe a început ca, sub pulpana reginei, sã facã afaceri pentru a câºtiga avere. Prin influenþa reginei, lua comenzi de stat pentru furnituri militare, intermedia, contra comisioane, diverse tranzacþii ºi prinsese gustul banului mult ºi nemuncit. Totul a mers ca pe roate, pânã când a început sã se implice ºi sã manevreze ºi în politicã; schimba prefecþi, îºi impunea amici de afaceri pe listele parlamentare sau numea ambasadori. Imixtiunile de acest gen au enervat tot mai intens cercurile politice, care i-au pregãtit debarcarea.

„Grupul dur” Brãtianu-ªtirbey l-a convins pe rege sã dispunã expulzarea colonelului, spre disperarea reginei îndrãgostite, care a fãcut un scandal monstru, l-a blestemat pe Barbu ºi l-a amenințat pe Nando, a fãcut o depresie gravã, zãcând la pat câteva sãptãmâni bune. În cele din urmã însã, ea a cãzut la pace, întorcându-se la ªtirbey, mai ales cã ºi criza de menopauzã se liniºtise, încât mai importante pentru ea deveniserã afacerile ºi intrigile politice. Barbu a revenit la conducere ºi la Palat, ºi în pat.

Vestea cã cine vrea sã influenþeze pe Rege trebuie sã aibã acces la Reginã, dar cã aceasta poate fi condusã prin amanþi se rãspândise în întreaga þarã. La o întâlnire electoralã din Transilvania, în 1925, într-un grup de tineri politicieni þărãniºti, avea loc urmãtoarea discuþie: „*Degeaba, mã* - zise unul dintre ei - *noi nu putem face nimic, noi nu putem ajunge la nimic. Brãtianu are pe ªtirbey pe lângã reginã, noi n-avem pe nimeni. Ei, dac-ar vrea Mihai!”* În gândurile lor, Mihai Popovici era Don Juanul irezistibil, care nu avea decât sã vrea! Dincolo de faptul concret, episodul este semnificativ pentru mecanismul exercitării puterii monarhice în România începutului de secol XX.

O rătăcire a lui Ferdinand care-l face pe Știrbey prim-ministru

Situaþia s-a menþinut pânã în primãvara anului 1927, când s-a aflat cã Regele Ferdinand suferea de cancer. Om calculat, Barbu ªtirbey a început sã se îngrijeascã de propriul viitor. Prin influenþele proprii ºi spre stupefacþia adversarilor politici, la 4 iunie 1927, el a acceptat solicitarea lui Ferdinand de a forma un guvern de „uniune naþionalã”.

„Instalarea în fruntea guvernului a lui ªtirbey - nota M. Manoilescu - care nu apãruse pânã atunci în faþã în viaþa publicã (dupã cum, într-o casã decentã, nu apar niciodatã la vedere pe un balcon anume obiecte de întrebuinþare intimã) - constituia nu numai o culme a lipsei de pudoare, ci ºi o culme a imprudenþei politice. Toatã lumea - ºi chiar unii liberali la care bunul simþ învinge sentimentul de partid” - socotea îndrãzneaþã afiºarea lui Barbu ªtirbey, în clipa în care bunul rege îºi trãia ultimele zile, drept o împietate. Din ce întunecatã ºi apocalipticã tragedie shakespeareianã putuse scoate Ionel Brãtianu acest scenariu de groazã, în care agonia soþului trebuia sã fie prezidatã de trufia învingãtoare a prietenului - se întrebau vocile politice.

Cabinetul astfel tutelat a durat numai douã sãptãmâni (5-20 iunie 1927), frâiele puterii fiind preluate tot de Ionel Brãtianu, dar suficient pentru ªtirbey de a se prezenta de atunci înainte drept „fost preºedinte al Consiliului de Miniºtri”.

Carol al II-lea se răzbună

Declinul a urmat apoi rapid: la 20 iulie 1927, moare Ferdinand ºi, mai grav, la 24 noiembrie în acelaºi an, moare Ionel Brătianu, adică stâlpii puterii în jurul cărora valsase Barbu împreună cu Regina Maria.

Lumea politică, sătula de dominaþia liberalilor ºi percepându-l pe ªtirbey drept vârful de lance al acestora la Palat, abia aºtepta să se răzbune. Cel mal vajnic duºman al său rămânea exilatul Carol, viitorul rege, care vedea în el un „Iago dâmboviþean", „amantul fidel" al reginei ºi „eminenþa cenuºie a lui Ferdinand". Întoarcerea lui Carol în þară ºi încoronarea sa ca rege, la 8 iunie 1930, a însemnat apusul, pe scena publică, a vestitului cuplu Maria ºi Barbu. În mod batjocoritor, parcă pentru a-ºi ispăºi păcatele tinereþii, Carol al II-lea o trimitea pe fosta reginã Maria pe la mănăstiri ºi îi interzicea întâlnirile cu Barbu, considerate prea imorale.

Urmărit permanent de Siguranþă ºi căutat pretutindeni, temându-se să nu fie arestat sub un pretext oarecare, Barbu ªtirbey a părăsit þara în 1931, invocând o urgenþă medicală.

Nu avea să se mai întoarcă decât dupã abdicarea lui Carol, la 6 septembrie 1940, ºi atunci pentru a juca un ultim important rol în politica românească: desfãºurarea negocierilor în jurul ieºirii României din război, inclusiv semnarea la Moscova, în septembrie 1944, a armistiþiului cu Aliaþii.

Missy, rămasă singură ºi abătută, s-a retras în sine, părăsită de mulþi ºi ostracizată chiar de fiul său Carol al II-lea, care i-a retras până ºi titlul de Regină a României, rămânând numai Regina-mamă. Regele play-boy nu putea să uite ºi să ierte usturătoarele lecþii de moralitate pe care mama sa, Regina Maria, i le administrase de-a lungul timpului, mai ales în privinþa relaþiilor sale cu Elena Lupescu. Poate că ºi Duduia l-a influenþat pe Carol în acest comportament, dorind să-l domine ºi să-l exploateze singură, fără nici o altă înrâurire din afară, fie ea chiar maternă. Izolată ºi tristă, Maria avea să se stingă din viaþă la 18 iulie 1938, la Palatul Cotroceni.

La 25 martie 1926, pregătindu-ºi parcă încheierea socotelilor cu viaþa, adică la vârsta de 50 de ani, regina Maria a trecut la ortodoxism, în cadrul unei ceremonii desfãºurate la Palat, în care s-a spovedit, a fost dezlegată de Patriarhul Miron Cristea ºi primită în sânul Bisericii Ortodoxe Române. În clipa morþii, intervenită la 1938, acelaºi patriarh va rosti o scurtă rugăciune ºi va închide cu un gest blând, parcă de mângâiere divină, acei superbi ochi care fermecaserã pe mulþi, rostind apoi: „În tot cazul, se va putea spune că a fost o femeie care ºi-a trăit viaþa intens". Iar ca o altă concluzie, poate tot atât de semnificativă pentru efemera existenþă pământească a Reginei Maria, poate fi adăugat motto-ul lui Nietzsche ales pentru **Povestea vieþii mele**:

„Dragostea de viaþă să-þi fie/Cea mai înaltă nădejde/Iar nădejdea cea mai înaltă/Să-þi fie cel mai înalt gând despre viaþă".

Prinţul Nicolae, „o amintire" de la americanul Waldorf Astor

Principesa Ileana, fructul relaţiei cu Barbu Ştirbey

Principesa Marioara, un cadou de la Boris Romanov

Senatul în istoria universală

de acad. Dan BERINDEI

Încã din Antichitate a apãrut Senatul, adunare deliberativã care asuma o parte a suveranitãþii ºi care - este constatat la popoarele mediteranene - coexista în unele cazuri cu adunãrile poporului. Membrii Senatului aparþineau elementelor aristocratice ori erau desemnaþi dintre cei mai vârstnici ºi cu experienþã cetãþeni; în unele cazuri, compunerea sa avea loc pe temeiuri democratice, cu participarea unei pãrþi însemnate a populaþiei masculine.

Romulus – iniţiatorul Senatului la Roma

Senatul Atenei era alcãtuit, potrivit legislaþiei lui Solon, din 400 de membri, care trebuiau sã aibã peste 30 de ani ºi erau aleºi, prin tragere la sorþi, dintre cetãþenii primelor trei clase; în cursul evoluþiei sale a ajuns sã numere 600 de membri ºi sã cuprindã ºi reprezentanþii celei de-a patra ºi ultime clase de oameni liberi. În schimb, în Sparta conservatoare, Senatul sau Gerusia – adunarea bãtrânilor– era format doar din 28 de membri ºi era prezidat de cei doi regi. În Cartagina, Senatul a fost alcãtuit din 300 de membri, desemnaþi printre cei mai bogaþi cartaginezi.

Senatul *model* pentru Antichitate a rãmas, prin eficienþã ºi lunga sa dãinuire, Senatul Romei, instituit, potrivit tradiþiei, de Romulus. Iniþial a avut rolul unui consiliu al regelui ºi cei o sutã de membri ai sãi, care reprezentau ginþile, erau denumiþi *patres*. Numãrul lor a crescut, în timpul regalitãþii, pânã la 300. Senatul era pãzitorul tradiþiilor ºi trebuia sã ratifice hotãrârile adunãrii poporului roman, exercitându-ºi ceea ce era definit drept *auctoritas patrum*; în cazul vacanþei tronului, Senatului îi revenea cârmuirea statului ºi desemnarea succesorului la tron.

Când, în 509 î.Hr., regele Tarquinus Superbus a fost izgonit din Roma ºi a fost instituitã Republica, Senatul a devenit principala instituþie a statului roman. El a fost alcãtuit iniþial din patricieni. Când a fost impusã egalitatea civilã ºi politicã dintre patricieni ºi plebei, Senatul a devenit instituþia reprezentativã a noii aristocraþii, alcãtuitã din familiile cele mai bogate; deºi plebeii au pãtruns în Senat prin bogãþia acumulatã, adunarea a continuat sã reprezinte în statul roman factorul conservator. De la 300 de membri, numãrul senatorilor avea sã creascã, o datã cu dictatura lui Sulla ºi mai ales în vremea lui Caesar, când Senatul a ajuns sã cuprindã 900 de membri. Dupã trecerea la o nouã formã de stat în beneficiul lui Octavian August, Senatul a continuat sã fie menþinut, deºi a intrat în dependenþa imperialã. Oricum, senatorilor li se acorda o preþuire deosebitã în societatea romanã. Purtau un inel de aur, toga lor era împodobitã pe margine cu purpurã ºi purtau o încãlþãminte neagrã caracteristicã.

Treptat rolul Senatului roman a scãzut, el devenind o instituþie cu o razã de acþiune limitatã teritorial, mai ales când s-a instituit Senatul de la Constantinopol. Senatul Romei s-a transformat într-o instituþie cu autoritate mãrginitã la Cetatea Eternã ºi care reunea reprezentanþii aristocraþiei ei; din secolul al XII-lea el avea sã fie ales anual ºi sã cuprindã reprezentanþii populaþiei oraºului, având atribuþii administrative, judecãtoreºti ºi financiare.

Senatul a fiinþat ºi în Imperiul de Rãsãrit al Bizanþului, deºi atribuþiile sale, destul de importante, nu au fost niciodatã de însemnãtatea Senatului Romei pânã când acesta ajunsese sã reprezinte doar oraºul.

Senate cu atribuþii teritorial limitate au fiinþat în diverse centre ale Italiei în perioada medievalã, cel mai important dintre ele fiind cel al Veneþiei, constituit în veacul al XIII-lea ºi care cuprindea, în pragul secolului al XVI-lea, 300 de membri. El a avut atribuþii politice, administrative, judiciare ºi evident economice ºi militare. ªi-a încetat existenþa o datã cu încetarea fiinþãrii Republicii Veneþiene, în 1797.

În general, în perioadele urmãtoare Antichitãþii, cu excepþia Veneþiei, rolul Senatului, mai ales când el a funcþionat în cadrul unui regim monarhic – imperial, regal

sau princiar – a fost mult mai redus decât îl avusese în lumea greacã ºi romanã.

Senatul introdus de Napoleon I nu i-a fost fidel

Revoluþia francezã din 1789 avea sã readucã Senatul în prim-plan, o datã cu atenþia deosebitã acordatã Antichitãþii ºi totodatã ca un factor de echilibru în noua construcþie instituþional-statalã a ceea ce avea sã reprezinte statul modern. La 13 decembrie 1799, dupã lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte, în temeiul cãreia fusese instituit Consulatul, prin Constituþia anului VIII a fost creat Senatul, care trebuia sã cuprindã 80 de membri desemnaþi de consuli. Doi ani mai târziu, un senatus consult a ridicat numãrul senatorilor la cifra de 120, rezervând totodatã primului consul dreptul de a numi senatori, cu condiþia ca ei sã aibã 40 de ani ºi sã se fi evidenþiat prin activitatea lor. Senatului îi revenea sã asigure respectarea Constituþiei, s-o interpreteze prin senatus-consulte ºi sã anuleze eventualele mãsuri anticonstituþionale; de asemenea, avea ºi atribuþii judiciare, mergând pânã la anularea unor sentinþe ºi acuzarea ºi judecarea miniºtrilor. Tot Senatul putea sã proclame starea de asediu în departamente ºi sã dizolve Corpul legislativ, revenindu-i ºi desemnarea membrilor acestui Corp aleºi de pe listele de candidaþi ale colegiilor electorale. Deºi beneficind de privilegii deosebite, Senatul imperial nu ºi-a manifestat pânã la capãt ataºamentul faþã de împãratul Napoleon I. A proclamat cãderea "tiranului" la abdicarea acestuia ºi a restabilit monarhia Bourbonilor. Dar Ludovic al XVIII-lea l-a suprimat, înlocuindu-l cu o Camerã a Pairilor.

Senatul a fost restabilit în 1852 de cãtre Ludovic-Napoleon Bonaparte, devenit împãratul Napoleon al III-lea. Acest Senat cuprindea membrii familiei imperiale, cardinalii, mareºalii ºi amiralii, precum ºi 150 de senatori numiþi de împãrat. Senatului îi revenea sã apere, dar ºi sã interpreteze Constituþia ºi putea chiar sã înlocuiascã, în caz de necesitate, Corpul Legislativ. În ultimii ani ai celui de-al Doilea Imperiu, Senatul – cãruia i s-a recunoscut în 1869 ºi dreptul de a pune sub acuzaþie miniºtri – a devenit o a doua adunare legislativã, având chiar dreptul de iniþiativã în privinþa legilor, ceea ce nu fusese acordat Corpului legislativ. O datã cu prãbuºirea celui de-al Doilea Imperiu ºi cu instaurarea celei de-a Treia Republici, acest Senat imperial ºi-a încetat existenþa. Dar în 1875, Adunarea Naþionalã a Franþei a adoptat noua Constituþie care instituia din nou Senatul. De data aceasta, senatorii, pentru desemnarea cãrora se punea condiþia vârstei de 40 de ani, erau aleºi 225 de cãtre departamente ºi colonii ºi 75 de cãtre Adunarea Naþionalã.

Nu numai în Franþa se constatã existenþa acestui Senat de tip modern, ca una din instituþiile legislative, în sistemele bicamerale, dar ºi ca un factor de moderare ºi echilibru al vieþii publice, uneori chiar ca o instituþie conservatoare, în orice caz mai apropiatã sau mai ponderatã faþã de puterea executivã decât o adunare naþionalã. În Marea Britanie, Camera Lorzilor avea rãdãcini seculare, în secolul al XIV-lea având loc aici procesul de separare de Camera Comunelor. Mai modern apare însã Senatul Piemontului, creat în 1848 ºi devenit, dupã unificarea peninsulei, Senatul Italiei. El cuprindea senatori numiþi de rege dintre notabilitãþi, punându-se ºi aici condiþia vârstei de 40 de ani. Senatul acesta italian participa la elaborarea legilor, proiectele fiindu-i supuse dupã adoptarea lor de cãtre Camera deputaþilor. Îi mai reveneau ºi funcþiile unei înalte Curþi de justiþie în ceea ce privea înalta trãdare ºi judecarea miniºtrilor. Ca ºi Senatul celui de-al Doilea Imperiu ºi acest Senat italian a servit *ca model* lui Alexandru Ioan Cuza când a instituit Senatul în România în mai 1864.

Senatul Belgiei - model pentru Al. Ioan Cuza

Unul dintre Senatele care a folosit ºi el *ca model* în procesele instituþionale din România modernã, dar de data aceasta în 1866, când a avut loc o reorganizare a Corpului ponderator sau a Senatului creat în 1864 de Alexandru Ioan Cuza, a fost Senatul Belgiei. Instituit prin Constituþia belgianã din 7 februarie 1831, care a stat la temeiul legii fundamentale a României în 1866, el cuprindea doar 60 de membri, faþã de 120 membri ai Camerei. Pentru a fi aleºi candidaþii trebuiau sã aibã 40 de ani ºi sã plãteascã un impozit direct destul de ridicat. Senatul belgian participa la elaborarea legilor, dar avea ºi sarcina de a desemna pe unii dintre magistraþii aparatului judiciar.

Pornind de la adunãrile de stãri, ca ºi de la dietele transilvane, sistemul legislativ românesc s-a încadrat firesc, în epoca modernã, unor modele evolutive generale. De la Obºteºtile Adunãri ale Regulamentului organic la Divanurile sau Adunãrile ad-hoc, s-a trecut apoi la Adunãrile elective instituite prin Convenþia de la Paris din 1858. Pânã în 1864, sistemul legislativ modern al statelor româneºti ºi apoi al statului naþional a fost unicameral. În 1864, a fost creat sistemul bicameral, instituindu-se Senatul. Evoluþiile pe acest plan din România, inclusiv în ceea ce priveºte Senatul, se încadreazã unor procese ºi unor modele generale, cu rãdãcini istorice milenare în istoria umanitãþii.

Principatele Române scapă de turci ca să înfrunte ocupaţia rusă

de Emanuel BĂLAN

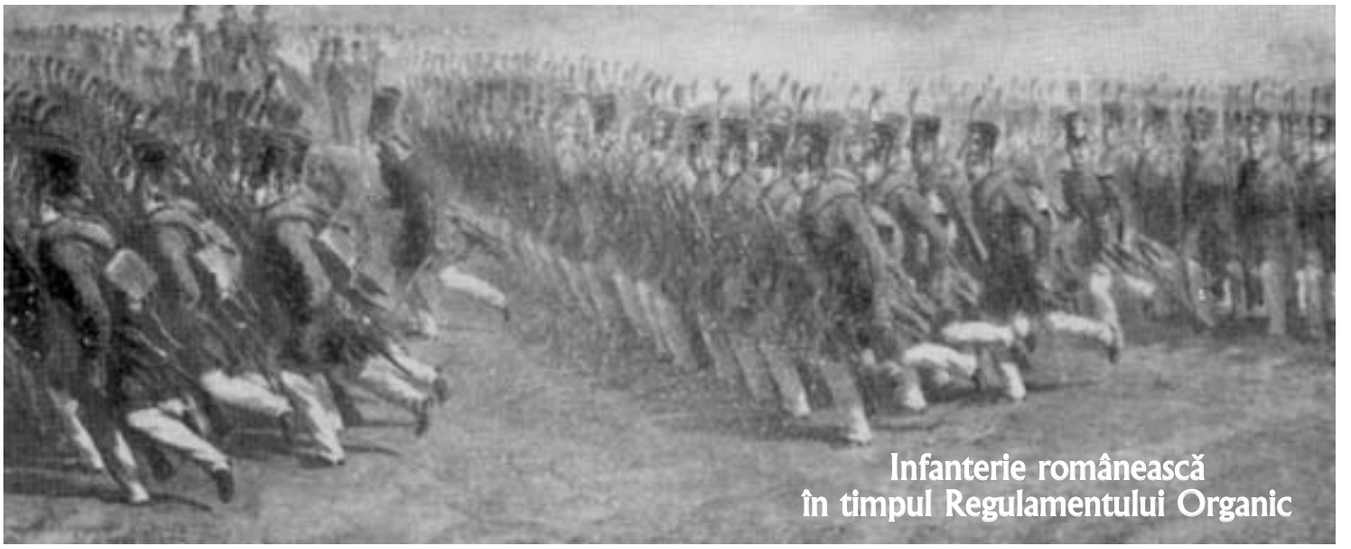

Infanterie românească în timpul Regulamentului Organic

Înainte de a se forma statul naþional român modern ºi de a se impune ca subiect în relaþiile internaþionale, Principatele române au fost lipsite de individualitate juridicã, aflându-se sub incidenþa raporturilor continentale. Declinul Turciei ºi ascensiunea Rusiei, dupã victoria de la Stãnileºti din 1711, a sporit valoarea politicã ºi strategicã a Principatelor, dar a fãcut ca Rusia sã fie tot mai interesatã de aceste zone. Prima interferare a Rusiei în raporturile Principatelor cu Poarta s-a produs în secolul al XVIII-lea, o datã cu semnarea, la 10 iulie 1774, tratatului de la Kuciuk-Kainargi, în urma cãruia Rusia devenea garant al autonomiei româneºti. Principatele devin, la sfârºitul secolului al XVIII-lea, cheia întregii politici a Rusiei în sud-estul Europei, iar cele care jucau un rol important în aplicarea acestei politici erau ºi consulatele deschise în Principate, dupã 1774.

Boierii români cer ajutor lui Napoleon

Planurile expansioniste spre Balcani sub masca apărării fraþilor întru credinþă s-au lovit, la începutul secolului al XIX-lea, de Austria ºi de Imperiul Otoman, la care se adaugă acum ºi Franþa lui Napoleon. Doi adversari redutabili, pentru că „turcii numai sunt de temut”, nota Talleyrand într-o scrisoare adresată lui Napoleon. În 1806, armata lui Alexandru I ocupa Principatele pentru a pregăti războiul împotriva Porþii. În acest timp, o parte a boierimii române cere ajutor lui Napoleon. A urmat armistiþiul de la Slobozia, din 24 august 1807, în fapt un răgaz pentru Petersburg de a pregăti o nouă ofensivă împotriva turcilor. În 1808, la Erfurt, Napoleon accepta ca „Finlanda, Þara Românească ºi Moldova să facă parte din Imperiul rus”.

Tragica situaþie în care se aflau Principatele în 1809 este ilustratã de cãtre diplomatul francez Meriage: „Armata rusă distruse în aºa măsură această þară (Valahia), încât ea nu mai oferea deja decât imaginea unui deºert”. Anexarea forþată a Principatelor în 1810, de cãtre Rusia, n-a fost recunoscutã de Franþa, Austria, Imperiul Otoman ºi Anglia, chiar dacã Rusia, în timpul negocierilor cu Austria, din 1810, a cerut, nici mai mult, nici mai puþin, „Valahia, Moldova ºi Basarabia”. Tot în cursul aceluiaºi an, Rusia cere Porþii un tratat de pace în care „Principatele Moldova, Valahia Mare ºi Micã ºi Basarabia se alipesc pe veci Imperiului rus, cu oraºele, cetãþile ºi satele, cu locuitorii acestora ºi cu averea lor.

1812 – Rusia pune stăpânire pe gurile Dunării

Fluviul Dunărea va fi de acum înainte graniþa dintre cele douã imperii”. Turcii se opun cererii, iar Rusia, după victoriile militare din 1812 împotriva turcilor, se „limitează” la Moldova dintre Prut ºi Nistru, presată ºi de ofensiva lui Napoleon, pacea fiind semnată la Bucureºti, în ziua de 26 mai 1812. Românii ºi-au dat seama de intenþiile þarului, care nu mai era un eliberator, ci un duºman. Rusia îºi realizase visul de a stăpânii gurile Dunării. A fi rusofil la 1800 era ceva banal, iar boierii rusofili vedeau în vasalizarea cãtre Petersburg singura cale de a înlătura dominaþia otomanã. Sub ocupaþia rusã din 1806-1812, unii boieri au devenit rusofili de moment, urmărindu-ºi interesele, ca marele ban, vicepreºedinte al Divanului Valahiei între 1810-1812, Costache Ghica, care a fost ºi consilier rus, marele vistier ºi membru al primului Divan al Valahiei, care era ºi general rus, Constantin Varlaam, mare vistier, membru al Divanului, Constantin Samurcaº, marele vornic Constantin Bălăceanu etc. După 1815, Rusia va interveni ºi mai mult în sistemul de guvernare al Principatelor, diplomaþia rusă considerând cã „tratatul de la Kuciuk-Kainargi i-a asigurat dreptul de protecþie a Principatelor”.

În 1821, izbucnea revoluþia, condusă de Tudor Vladimirescu, care avea ºi cauze naþionale, pe lângă cauzele sociale, iar Rusia se implicase ºi ea susþinând miºcarea „Eteria”, condusă de Alexandru Ipsilanti. Dar Rusia, prin vocea consulului federal, Al Pini, condamna revoluþia arătând cã reprezintă o încălcare a tratatelor „în fiinþă” ºi a „convenþiilor” semnate de Turcia ºi Rusia. Capii revoluþiei au trimis imediat scrisori Rusiei, în care precizau cã ridicarea poporului se face împotriva elementului fanariot, solicitând ºi sprijin pentru noul regim. În diverse memorii, boierii români cereau „ajutor” Rusiei, pentru obþinerea autonomiei Principatelor ºi chiar independenþa, însă obiectivele urmărite nu erau pe placul Rusiei. La 9 ianuarie 1822, consulul general al Rusiei, Minciaky, într-o scrisoare cãtre mitropolitul Veniamin, îºi arăta nemulþumirea de faptul cã boierii tratau direct cu Poarta consolidarea autonomiei, fără acordul Rusiei ca putere protectoare.

1 iulie 1822 - se restabilesc domniile pământene

Rusia nu a protestat la intervenþia trupelor turce, dar prelungirea ocupaþiei a dus la ameninþările cu războiul ºi la retragerea turcilor, în noiembrie 1824. La 1 iulie 1822, erau restabilite, după mai bine de un secol, domniile pământene prin numirea lui Ioniþă Sandu Sturdza în Moldova ºi a lui Grigore Ghica în Valahia, restaurarea însemnând un succes al luptei pentru emanciparea politicã, lucru care nu convenea deloc Rusiei, a cărui influenþă slăbise. Deºi cei doi domni au încercat prin diverse

Revoluţia lui Tudor Vladimirescu displace ruşilor

Grigore Ghica, primul domnitor pământean, după mai bine de un secol

acþiuni să fortifice autonomia în raporturile cu Poarta, ele se loveau de opoziþia Rusiei. Rusia era, pentru boierimea conservatoare, piedicã în calea reformelor ºi a autonomiei pe care doreau să le introducã cei doi domni. Urmărind cu asiduitate obiectivul său de a se amesteca în afacerile interne ale Principatelor, Rusia a reuºit să impună Porþii un nou acord, în privinþa Principatelor. La 25 septembrie 1826, era semnatã convenþia de la Akkerman, ce cuprindea o nouă organizare internã a Principatelor. Alegerea domnilor urma să se facă de către cele două Divanuri, iar durata lor era stabilitã la ºapte ani, domnitorul nu putea fi schimbat de Poartã decât cu acordul Rusiei.

1828. Conducerea Principatelor, preluată de generali ruși

Totodatã erau scutite, timp de doi ani, de plata haraciului. Rusia reuºise prin acest acord limitarea suzeranitãþii otomane ºi sporirea influenþei ei asupra Principatelor. Rãzboaiele ruso-turce de dupã raptul Bucovinei se vor desfãºura pe teritoriul Principatelor, cu scopul de a le implica în politica europeanã ca „provincii turceºti”. Rãzboiul izbucni din nou între cele două puteri, în 1828, Principatele fiind ocupate la 23 aprilie 1828 de trupe ruseºti, cei doi domni fiind înlãturaþi, în fruntea Principatelor fiind numit contele Pahlen; numirea unui rus urma să întãreascã „a voastrã politicească fiinþã”. Însã ruºii, în dorinþa lor de a controla Principatele, au ajuns să cearã sultanului să le vândã „cele două provincii”, contra sumei de 36 milioane franci aur. Prin pacea de la Adrianopol din 2/14 septembrie 1829, Rusia lua în stãpânire braþul Sf. Gheorghe al Dunãrii. Deºi într-o oarecare mãsurã tratatul favoriza emanciparea ºi modernizarea Principatelor, iar legãturile de dependenþã faþã de Poartã deveneau fictive, tratatul creºtea influenþa Rusiei. În timpul ocupaþiei, Principatele au fost conduse de generali ruºi. Primul dintre ei, Pahlen, a fost înlocuit de la preºedinþia divanurilor, fiind considerat slab ºi ineficient, cu generalul Jeltuhin, caracterizat de generalul Miskovici ca un „om aspru ºi nervos”.

Duritatea ocupaþiei ruse, încãlcarea autonomiei ºi exploatarea þării provoacă nemulþumirea populaþiei. Dar Jeltuhin reprima orice încercare de opoziþie, vistierul Iordache Rosetti-Rosnovanu, care încercase să-i þină piept, a fost exilat în Rusia. În încercarea de a aplana aceste revolte, a fost numit Pavel Kisselef, un om iluminist, care venise în 1829 în Principate să instituie ordinea ºi legalitatea conform intereselor Rusiei ºi cu sprijinul unor boieri rusofili din familiile Ghica, Bibescu, ªtirbei, Filipescu, Bãlãceanu, ªuþu în Valahia sau Sturdza, Balº, Ghica în Moldova. Ezitând între dorinþa de a anexa Principatele sau a le subordona, þarul Nicolae I a luat hotãrârea întocmirii unor regulamente, pentru a rãspunde intereselor Rusiei.

Ocupația rusă începe să neliniștească

Ele au fost redactate de comisii de boieri din cele două Principate, sub directa supraveghere a lui Kisselef, având ca secretar pe Nicolae Mavros, la Bucureºti, ºi beizadeaua Nicolae ªuþu, la Iaºi. Totuºi, regulamentele au pus bazele modernizării, au creat serviciile publice ºi au separat puterile în stat. Dar impunerea regulamentelor nu a fost lipsită de apariþia unor boieri patrioþi ca Iordache Catargiu sau Iancu Vãcărescu. Într-o scrisoare către generalul Zakrevski, din 20 februarie 1830, Kisselef prezenta obiectivele Rusiei: „Eu mã silesc aici să câºtig pentru Rusia bogãþiile acestei þări ºi să-i supun pe moldoveni ºi pe valahi obiceiurilor ºi regulilor noastre”.

Marile puteri, sesizând intenþiile Rusiei, protestează, iar cancelarul austriac Metternich îºi exprima temerea cã ocupaþia prelungită a principatelor ar fi echivalentă cu „alipirea lor la Rusia”, pentru cã „oricine cunoaºte politica moscovită nu poate crede cã, după o atât de lungă ocupaþie, Rusia va consimþi la evacuare”. Boierii protestează ºi ei, într-o scrisoare remisă diplomatului francez Charles de Bois Le-Compte, în 1834: *„Guvernul de la St. Petersburg urzeºte împotriva noastrã, perfidiile pe care le-a þesut împotriva polonezilor ºi a tãtarilor”*. Kisselef însă fãcea propuneri privind utilitatea anexării Principatelor, dar cancelarul Nesselrode îi arãta dificultãþile ce vor decurge la fixarea unei graniþe pe Dunãre, dar ºi posibilele complicaþii internaþionale ce vor decurge. Dar „lãsându-le o aºa-zisã independenþã, Rusia le controlează fãrã a cheltui nici un ban”.

Rusia numește domni români supuși țarului

În 1834, Rusia ia decizia evacuării Principatelor, după ce Turcia semnează, la 17 ianuarie, un tratat prin care recunoºtea Regulamentele Organice, fiind numiþi ºi cei doi domni, caracterizaþi de N. Iorga drept „prefecþi ai Rusiei”. Ca putere protectoare, Rusia avea o capacitate imensă de influenþare a administraþiei, în care un rol impor-

tant îl jucau Regulamentele Organice. Cei doi domni - Mihail Sturdza în Moldova ºi Al. D. Ghica în Muntenia - trebuiau să redacteze periodic rapoarte explicative asupra activităþii administrative atât consulilor, cât ºi guvernului rus. Petersburgul transmitea la rândul său instrucþiuni de guvernare. La 10 mai 1838, Nesselrode îi recomanda lui Sturdza să respecte întocmai dispoziþiile regulamentare, iar în activitatea curentă să se consulte cu trimisul puterii protectoare, acelaºi lucru adresându-l ºi lui Al. D. Ghica - de veghere la stricta executare a Regulamentului Organic. Presiunea ºi controlul se exercitã ºi prin intermediul celor douã consulate ruse de la Iaºi ºi Bucureºti. Totodată, Petersburg-ul emitea ºi aprecieri asupra felului în care domnii conduceau treburile publice. Deºi într-o astfel de apreciere, din 27 decembrie 1840, cancelarul Nesselrode privea activitatea lui Sturdza ca fidelă, aveau totuºi o nemulþumire, ºi anume aceea că domnul numise în posturi importante doi boieri – Conta ºi Balº – „neagreaþi de Rusia”, lucru care „lăsase o impresie neplăcută la Petersburg ºi exprima o lipsă de respect faþă de puterea protectoare”.

Opoziþia faþă de Rusia a fost mai puternică în Muntenia, unde punerea în aplicare a articolului adiþional la regulament era tergiversată, motiv pentru care consulul rus Minciaki a ºi fost schimbat, în 1835, cu baronul Rückman. Cercurile politice româneºti liberale din Muntenia, în frunte cu Ion Câmpineanu, aveau o atitudine ostilă faþă de ruºi. Influenþa consulilor era importantă, ei amestecându-se în conflictele opoziþiei ºi domniei, atunci când întâmpinau opoziþia domniei, cu scopul de a se amesteca direct în guvernare.

Nesupunerea lui Ghica îl detronează

Este bine cunoscut conflictul dintre consulul Rückman ºi domnitorul Al. D. Ghica, care nu-l agrea pe domnitor, din cauza tendinþelor acestuia spre independenþă. Urmărind o subordonare totală a Principatelor, Rusia recurgea la intimidări, avertizându-i că ºi în cazul în care cei doi domni nu se vor conforma prevederilor consulului - generalul Rückman - riscau să fie puºi sub acuzare de încălcare a Regulamentelor Organice ºi, apoi, destituiþi. Politica dusă de Al D. Ghica, spiritul de emancipare ºi independenþă, imputate de Petersburg, au adus destituire, în 1842, fapt ce arăta că Rusia nu era de acord cu tendinþele de consolidare a autonomiei.

„Dacia literară” enervează Petersburgul

În locul lui Al. D. Ghica a fost numit Gh. Bibescu (1842-1848), însă ºi acest domn va primi instrucþiuni clare de la Petersburg, mai ales că miºcarea naþionalã îºi fãcea simþită prezenþa tot mai activ. În primăvara anului 1843, Nesselrode îi scria domnului, avertizându-l că „Rusia nu tolera nici o schimbare în poziþia politicã externă a Principatelor”. Deceniul cinci al secolului al XIX-lea a fost marcat de creºterea luptei pentru emanciparea naþionalã. Apariþia la Iaºi a revistei naþionale „Dacia literarã”, sub redacþia lui Mihail Kogălniceanu, nu convenea Rusiei, pentru că prin articolele pe care le conþinea „Rusia se simþea rănită ºi amenințată în ordinele ºi reglementările sale”. Anul revoluþionar 1848 în Europa a cuprins ºi Principatele române, iar Rusia era nelinişºtită de o slăbire a legăturilor sau de o modificare a condiþiilor fiinþei sale politice. Prin consulul ei în Principate, Kotzebue, ea făcea toate eforturile pentru a anihila orice acþiune reformatoare, amenințând chiar cu ocupaþia militară.

Într-o scrisoare din martie 1848, către Gh. Bibescu, generalul Kisselef arăta că guvernul imperial rus lua act cu nelinişºte de agitaþiile revoluþionare din Muntenia, iar la 28 martie, contele Nesselrode trimite o notă consulului general Kotzebue, prin care amenința cu ocupaþia þării ºi anunþa trimiterea de urgenþă a lui Duhamel, care avea misiunea de a împiedica o explozie revoluþionară.

Duhamel spera ca, speculând sentimentul naþional, să þintească independenþa, împingând þara spre un conflict cu Poarta, însă Bibescu refuză să joace pe cartea rusă. Românii exponenþi ai naþiunii revendicau desfiinþarea protectoratului rus ºi nu doreau să se „supună niciodată Rusiei politiceºte”. Revoluþia din Moldova a avut totuºi un succes, în numirea, printr-un firman al sultanului din 28 iunie, lui Grigore Ghica, ca principe, domnitor al Moldovei. Prima sa măsură a fost înlocuirea miniºtrilor lui Sturdza cu oamenii săi, revoluþionari de marcă, precum Alecu Sturdza, Teodoriþă Balº, Iorgu Sturdza. În ciuda tuturor încercărilor lui Duhamel de a înăbuºi izbucnirea revoltei, acesta scria la 9 iunie lui Nesselrode că revoluþia era pe punctul de a izbucni ºi că reprezentanþii Rusiei erau atacaþi verbal ºi chiar amenințați. După victoria revoluþionară de la 11 iunie, prin care acesta acceptă programul revoluþionar, speriat de protestul rusesc, Bibescu abdică pe 13 iunie ºi pleacă la Braºov. Noile amenințări ale puterii protectoare, emise la 19 iulie, acuzau pe români că vor să alcătuiască un bloc etnic naþional „în dispreþul suveranităþii care aparþine Porþii ºi în opoziþie deschisă cu protectoratul Rusiei”.

Mihai Şuţu, unul dintre boierii pe care se bizuie ruşii

Gheorghe Bibescu refuză să joace pe cartea rusă

Ion Ghica acuză, într-o notă remisă consiliului Offenberg, implicarea supuşilor ruşi în tulburările antiunioniste

Nesselrode păcălește cancelariile occidentale

Autoritãþile de la Petersburg refuzau contactul cu guvernul revoluþionar, pe care continuau sã-l submineze prin elementele rusofile din þarã colonelul Ion Odobescu, mitropolitul Neofit ºi fiul guvernatorului. Mitropolitul purta o vie corespondenþã cu consulul Kotzebue, cerându-i intervenþia rusã pentru salvarea ortodoxiei. Sub presiunea Rusiei, Imperiul Otoman va interveni, iar Rusia va trimite trupe doar în Moldova, unde prezenþa lor va fi socotitã de unii consuli europeni drept o invazie. Puterile occidentale priveau cu îngrijorare ocuparea Moldovei de cãtre ruºi, dar cancelarul Nesselrode încearcã sã-i liniºteascã, trimiþând la 19 iulie cãtre misiunile sale diplomatice o circularã în care afirma cã Rusia nu ar fi intervenit, dacã miºcãrile ar fi fost expresia întregului popor moldo-valah ºi nu expresia unui „mic grup de nebuni care îºi datorau ideile programatice unui plagiat din propaganda democraticã ºi socialistã europeanã”. Mai mult, la 31 iulie, printr-o notã diplomaticã, Rusia îi acuza pe români cã doresc sã se unească într-un singur stat. Suleiman Paºa, trimis sã punã capãt guvernului revoluþionar, ajunge, dupã numeroase tratative, sã accepte o locotenenþã domnească formatã din Ion Heliade Rãdulescu, Christian Tell ºi Nicolae Golescu. Duhamel îl acuzã pe Suleiman cã a fãcut un „pact ruºinos” cu revoluþionarii, iar Nesselrode îl atenþiona, la începutul lui august, pe Duhamel, cã protectoratul rus e lichidat *de facto* ºi cã trebuie sã ia mãsuri de contracarare.

Fuad Paşa – trimis să restabilească ordinea

Poarta, confruntatã cu protestele Rusiei care condamna atitudinea lui Suleiman ºi amenința cu intervenþia, pentru a evita o interferenþã þaristã, îl numeºte comisar pe Fuad Paºa, care trebuie sã restabilească situaþia. Pentru a-ºi exprima nemulþumirea faþã de intervenþia militarã otomanã, la 6 septembrie, în cadrul unei mari Adunãri, au fost arse, la Bucureºti, copii ale Regulamentului Organic ºi ale Arhondologiei, iar chipul caricaturizat al comisarului rus „Duhamel – cu cap ºi picioare de urs, îmbrãcat în uniformã de general - era spânzurat de un gardist naþional”.

Convenția de la Balta-Liman

În ciuda unor proteste ale populaþiei capitalei, Fuad Paºa ocupa Bucureºtiul. În vederea reprimării oricãror miºcãri sociale, s-au constituit comisii speciale pentru urmărirea ºi anchetarea celor implicaþi în acþiunile revoluþionare. Rusia, declara Nesselrode Þarului Nicolae, nu putea abandona protectoratul, iar ocupaþia trebuia prelungitã. În încercarea de a-ºi consolida protectoratul, la sfârºitul anului 1848, Duhamel aprecia cã regimul politic bazat pe domnie era uzat, el sugerând lui Nesselrode unirea Principatelor, într-un regat independent. La 19 aprilie 1849, la Balta-Liman, cele douã puteri - suzeranã ºi protectoare - încheiau o convenþie, valabilã pe 7 ani, ce ºtirbea grav suveranitatea Principatelor, domnii urmând a fi numiþi de cãtre sultan, cu acordul puterii protectoare, iar Adunãrile obºteºti erau înlocuite cu consilii sau Divanuri ad-hoc, iar în Principate urmau a staþiona trupe de ocupaþie de 25.000-30.000 de soldaþi de fiecare parte, pânã la „restabilirea liniºtei”. Au fost numiþi domnitori Barbu ªtirbei în Muntenia, ºi Grigore Alexandru Ghica în Moldova.

Rușii pretind despăgubiri

În mai 1851, ruºii pãrãsesc Principatele, dar în octombrie consulul general rus - Fumit - trimite celor doi domni o telegramã în care þarul le cerea „sã plãteascã o sumã de mai multe milioane de franci, ca despãgubire pentru întreþinerea trupelor ruseºti din perioada 1848-1850”. Dar cu ocazia prezentării de cãtre cei doi domni a bugetelor, la Petersburg, Nicolae I a decis cã Muntenia avea sã plãteascã peste 11 milioane franci, iar Moldova - aproape 2,5 milioane franci, cheltuieli date de stare de rãzboi. Eºuând în încercarea de a împãrþi Imperiul Otoman, prin proiectul propus Angliei, þarul cerea atunci sultanului acordarea dreptului de protecþie asupra creºtinilor din Imperiul Otoman, dar primi ºi din partea sa un refuz ºi amenințări cu ocuparea Principatelor, Poarta având motiv să vadă în acest gest un „casus belli” la adresa ei.

La 3 iulie, ruºii invadau Principatele, iar marile puteri, Marea Britanie ºi Franþa, au trecut de partea Turciei, vãzând în intervenþia rusã o încãlcare a Status-Quo-ului din sud-estul Europei. Sub avalanºa de cereri de supunere a diferitelor segmente ale administraþiei ruºilor, cei doi domni pãrãsesc, la sfârºitul lui octombrie 1853, Principatele. Imediat, Principatele au intrat sub administraþie rusã având ca guvernator pe generalul Budberg. Rusia nu dorea o Românie unitã care ar fi fost o barierã în calea expansiunii ei spre Balcani. Franþa, Anglia, Austria ºi Prusia somau Rusia, la 9 februarie 1854, sã pãrãseascã Principatele, în caz contrar fiind obligaþi sã intervinã.

Ţările europene vor şi ele protectorat asupra Principatelor

Aflatã sub aceste presiuni, dar ºi din cauza deplasãrii teatrului de operaþiuni militare în Crimeea, Rusia cedează ºi, în lunile iulie-septembrie, cele douã Principate erau evacuate. Intenþia Austriei, Franþei ºi a Angliei era abolirea protectoratului rus. Conferinþa de la Viena, din 26 martie 1855, susþinea, prin vocea baronului Bourgueney, trimisul Franþei, teza unirii Principatelor. La 2 decembrie 1854, cancelarul Austriei trimite Rusiei un ultimatum în cinci puncte în care se prevedea ca „protectoratul rusesc asupra Moldovei, Valahiei ºi Serbiei sã fie înlocuit prin protectoratul tuturor marilor puteri ºi cedarea de cãtre Rusia Moldovei a pãrþii din Basarabia care se învecinează cu Dunãrea". Rusia nu s-a opus, pentru cã scopul ei era acela de a diviza Franþa de Austria ºi Turcia.

Congresul de Pace de la Paris, din 1856, se deschidea la 25 februarie cu problema Principatelor, vãzutã ca o problemã europeanã. În Protocol se prevedea „desfiinþarea completã a protectoratului rusesc. Rusia nu va exercita nici un drept particular sau exclusiv de protecþiune sau de ingerinþã în afacerile interne ale Principatelor Dunãrene". Contele Orlov, reprezentantul Rusiei, declara cã „aprecia nevoile ºi dorinþele Principatelor" ºi sprijinea „proiectul de unire, cãci va ajuta la prosperitatea provinciilor". Tratatul încheiat la 30 martie cuprindea ºi articolele privitoare la Principate (22-27). „Principatele Valahia ºi Moldova vor urma a se bucura sub suzeranitatea Porþii ºi sub garanþia puterilor contractante". Protectoratul Rusiei înceta, însã Rusia nu-ºi abandonează planurile. În 1856, Karl Marx a fãcut o remarcã genialã: *„Ursul rus va fi capabil de orice, atâta vreme cât va ºti cã celelalte animale cu care are de-a face nu sunt capabile de nimic… Nu există decât un mijloc de a trata cu o putere ca Rusia, ºi anume absenþa fricii"*. Deºi Rusia a recunoscut unirea deplinã a Principatelor, lovitura de stat, din 2 mai 1864, ºi plebiscitul din mai 1864 privind aprobarea unei noi constituþii, ce modifica Statutul dezvoltãtor al Convenþiei de la Paris din 1858, a condus la reacþia negativã a Rusiei exprimatã astfel într-un ziar franco-belgian: *„Este posibil sã-ºi batã joc cineva de tratatele ºi deciziile Europei cu mai multã lipsã de jenã decât prinþul Cuza"?* Detronarea lui Cuza, la 11 februarie 1866, a pus Europa din nou în faþa unui fapt împlinit. Pentru a se discuta problema Principatelor Unite este convocatã Conferinþa de la Paris a puterilor europene. Reprezentantul Rusiei, Budberg, declară cã *„deºi poporul vrea un principe strãin nu este o dorinþã bine chibzuitã"*, pledând pentru separarea Principatelor, arãtând cã în Moldova poporul nu vrea unirea, ci separarea. La Iaºi, au loc, la 3 aprilie, agitaþii puse la cale de diplomaþi ruºi prin care se cerea separarea. Ion Ghica acuză într-o notă remisă consulului Offenberg, la 11 aprilie, implicarea supuºilor ruºi în tulburările antiunioniste. Rusia încerca prin orice cale alegerea unui prinþ strãin, care nu ar fi fost servitorul intereselor sale. Dar iarãºi Europa s-a vãzut depãºitã de evenimente prin alegerea prinþului strãin, la 10 mai 1866, în persoana prinþului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Noul regim trebuia consolidat.

Carol I schimbă raporturile, dar pericolul rămâne

La 29 noiembrie 1869, a fost semnatã convenþia consularã cu Rusia, prin care se aduceau unele limitări ale atribuþiilor consulului – supuºii ruºi fiind scutiþi doar de impozitul personal ºi de prestatul în naturã, însã aceastã convenþie nu a avut aplicare în practicã. Relaþiile pãreau sã se detensioneze o datã cu vizita lui Carol la Livadia, în 1869, la invitaþia

Ion Heliade Rădulescu (foto sus) şi Christian Tell (foto jos), membrii locotenenţei domneşti acceptate de Suleiman Paşa

Reformele lui Alexandru Ioan Cuza enervează pe ruşi, care consemnează într-un ziar al vremii: *„Este posibil să-şi bată joc cineva de tratatele şi deciziile Europei cu mai multă lipsă de jenă decât prinţul Cuza?”*

þarului, prin care voia să arate prestigiul României în zonă. Deºi în aparenþă părea că agreează noul regim, Rusia nu-ºi abandonează planurile. În 1875, se redeschide iar „Problema Orientală”, prin miºcări naþionale în Bosnia, Herþegovina ºi Bulgaria, iar Rusia se pregătea să intervină de partea „fraþilor ortodocºi”. România a adoptat tactica neutralităþii, dar în discuþiile ambasadorului Ion Ghica, la Constantinopol, cu ambasadorul rus contele Ignatiev, acesta i-a transmis că „într-un conflict cu Poarta, Rusia ar putea fi obligată să ocupe România drept garanþie”. Dar cum un conflict ruso-turc putea avea ca teatru de desfãºurare spaþiul românesc, premierul I. C. Brătianu s-a orientat către tratative directe cu Rusia, interesată ºi ea de un acord cu România. În acest sens, a avut loc în Crimeea, la Livadia, întrevederea dintre Brătianu, cancelarul Gorceakov ºi þarul Alexandru II. Brătianu a acceptat în principiu trecerea armatelor ruseºti, dar numai în baza unor convenþii speciale. Neutraliºtii ºi conservatorii ostili unei colaborări cu Rusia au declanºat, prin intermediul ziarului **Timpul**, o virulentă campanie antirusească. La 4 aprilie 1877, se semna la Bucureºti Convenþia româno-rusă, de către Mihail Kogălniceanu ºi consulul rus, baronul Stuart, ce permitea trecerea armatei ruse liber, pe teritoriul României spre Turcia. Rusia se obliga să menþină ºi să se respecte drepturile politice ale statului român, „astfel cum rezultă din legile interioare ºi tratatele existente, precum ºi a menþine ºi a apăra integritatea actuală a României”.

Înfrângerea de la Plevna schimbă atitudinea rușilor

Convenþia a fost votată de cele două Camere pe 16 ºi 17 aprilie. La 3 mai, sosea la Bucureºti marele duce Nicolae, însoþit de generalul Nepokoicinski, ºeful Marelui Stat Major al armatei ruse, într-o vizită la prinþul Carol. Peste cinci zile, pe 9 mai, Parlamentul proclama independenþa de stat a României. Rusia însă, chiar dacă declarase de la început, prin cancelarul Gorceakov, că privea independenþa României ca un fapt împlinit, preciza că aceasta urma să fie întărită *de jure* printr-o hotărâre comună a þărilor europene, după încheierea păcii.

Dorind să participe activ la război, guvernul român a iniþiat convorbiri cu autoritãþile politice ºi militare þăriste, dar fără a se ajunge la o soluþie. Refuzând în principiu colaborarea, chipurile, din pricina posibilelor complicaþii internaþionale, þarul ºi cancelarul Gorceakov „condiþionau participarea românească de integrarea organizatorică ºi subordonarea totală comandamentului rusesc”. Dar eºecul ruºilor în asediul Plevnei, l-a făcut pe marele duce Nicolae să cearã ajutor armatei române într-o telegramă trimisă la 19 iulie 1877 lui Carol. „Turcii, adunând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstraþie ºi dacă se poate să treci Dunărea, după cum doreºti. Între Jiu ºi Corabia demonstraþiunea este neapărat necesară pentru înlesnirea miºcărilor mele”. Bazele cooperării româno-ruse au fost convenite în întâlnirile lui Carol cu Þarul Alexandru al II-lea ºi marele duce Nicolae din august. Forþele româno-ruse au fost puse la Plevna sub comanda lui Carol, asistat de generalul rus Zotov ºi generalul român Alexandru Cernat. În luptele de la Plevna, armata română s-a acoperit de glorie. Ziarul francez **Le Temps** nota: „Ruºii nu pot uita că România le-a dat concursul efectiv”, iar marele duce Nicolae îi scria lui Carol, după cucerirea redutei Rahova că *„… victoria de la Rahova aparþine pe deplin armelor române”*. Ruºii þineau ocupate cele trei judeþe din sudul Basarabiei, încălcând convenþia din 4 aprilie 1877. Tratatul de la San Stefano, încheiat la 19 februarie 1878, prevedea tranzitul trupelor ruse din Bulgaria prin România spre Rusia. Întorcându-se din Bulgaria, trupele þariste încălcau iarãºi Convenþia, pentru că aºa cum spunea Gorceakov, în răspunsul dat lui Ghica, „atunci când Rusia a încheiat convenþia în vederea unui război cu turcii, ea s-a obligat prin acest articol (11) să apere pământul românesc împotriva turcilor, iar prin urmare, dispoziþiile acestui articol nu se referă deloc la Rusia, nici la relaþiile sale cu România” ºi au cerut regelui Carol dezarmarea armatei române.

România devine independentă, dar pierde sudul Basarabiei

Carol se opune, iar I. C. Brătianu ºi M. Kogălniceanu cer marilor puteri să oprească avântul Rusiei. Congresul de pace de la Berlin nu a modificat prea

mult prevederile Tratatului de la San Stefano, deºi reprezentanþii României - I. C. Brãtianu ºi M. Kogãlniceanu - au fost lãsaþi sã-ºi exprime punctul de vedere românesc. Însã prezenþa lor nu a mai putut influenþa cu nimic prevederile deja stabilite ale tratatului.

România devenea independentã, dar pierdea sudul Basarabiei, primind la schimb nordul Dobrogei. La protestul oamenilor politici români, cancelarul Gorceakov a rãspuns: „Oricare ar fi argumentele dvs. ele nu pot modifica prin nimic hotãrârea noastrã; ea este de neclintit. Vã aflaþi în faþa unei necesitãþi politice. Oamenii dvs. de stat sã priveascã aceste lucruri mai lucid ºi sã þinã seama de aceastã necesitate". Rusia a devenit din nou în ochii guvernului ºi a opiniei publice inamicul României. Relaþiile s-au încordat în 1879, o datã cu conflictul de la Arab-Tabia din Dobrogea, legat de delimitarea frontierei cu Bulgaria, când Rusia, de partea Bulgariei, a rupt relaþiile diplomatice, ele fiind reluate abia în iulie 1880, dupã soluþionarea conflictului ºi trecerea Arab-Tabiei în stãpânirea României. Proclamarea regatului, în 1881, act prin care se consolida monarhia ºi regatul, a adus o obiecþie interesantã a ministrului rus de extern Giers, nemulþumit cã România tolera activitatea pe teritoriul sãu a unor revoluþionari ruºi. Dupã asasinarea þarului Alexandru al II-lea, Giers a declarat ambasadorului României cã recunoaºterea regatului e condiþionatã de dovada cã guvernul românesc ºtie sã-ºi apere vecinii de revoluþie. Adoptarea unei legi în 1881, ce viza împiedicarea activitãþilor revoluþionare a imigranþilor, a fost primitã cu satisfacþie de Petersburg. De acum în acolo, oamenii politici români nu vor uita cã „cea dintâi primejdie este... Marea Putere cea mai apropiatã geograficã".

Bibliografie

Vlad Georgescu – *Istoria românilor*, Ed. Humanitas, ed. IV, Bucureºti, 1995

Apostol Stan – *Protectoratul Rusiei. 1774-1856*, Bucureºti, Ed. Saeculum, 1999

Nicolae I. Arnãutu – *12 invazii ruseºti în România*, Bucureºti, Ed Saeculum, 1996

Viorica Moisuc – *"Moscova ne rescrie istoria"!* în "Lumea Magazin" 11, 1998

Paul Cernovodeanu – *„Românii ºi Ruºii. Politicã ºi încuscrire"*, „Magazin Istoric", 4, 1996

România în relaþiile internaþionale. 1639-1939. Ed. Junimea, Iaºi, 1980

Emanuel Bãdescu – *„Prea mici pentru o Rusie atât de mare"*, „Lumea Magazin", 9, 1998

Tudose S. Tatu – *Rusia pune stãpânire pe gurile Dunãrii* – Historia nr. 24, 2003

G. Bezviconi – *Contribuþii la istoria relaþiilor româno-ruse*, Ed. Academiei RPR, Bucureºti, 1962

Paul Cernovodeanu – *„Magazin Istoric"* nr. 5, 1996

Paul Cernovodeanu, Viorica Moisuc, Apostol Stan – *„Lumea Magazin"* nr. 11, 1998

N. Iorga – *Istoria presei româneºti*, Bucureºti, 1922

Ion Varta – *Revoluþia de la 1848 în þãrile române*, Chiºinãu, 1998

Stelian Neagoe – *Istoria unirii românilor*, Bucureºti, 1986

Nicolae Carevan – *Relaþiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, Ed. ªtiinþificã ºi enciclopedicã, Bucureºti, 1984

C. Bacalbaºa – *Bucureºtii de altãdatã*, vol. 1, Ed. Eminescu, 1987, Bucureºti

România în sud-estul Europei, Ed. Politicã, Bucureºti, 1979

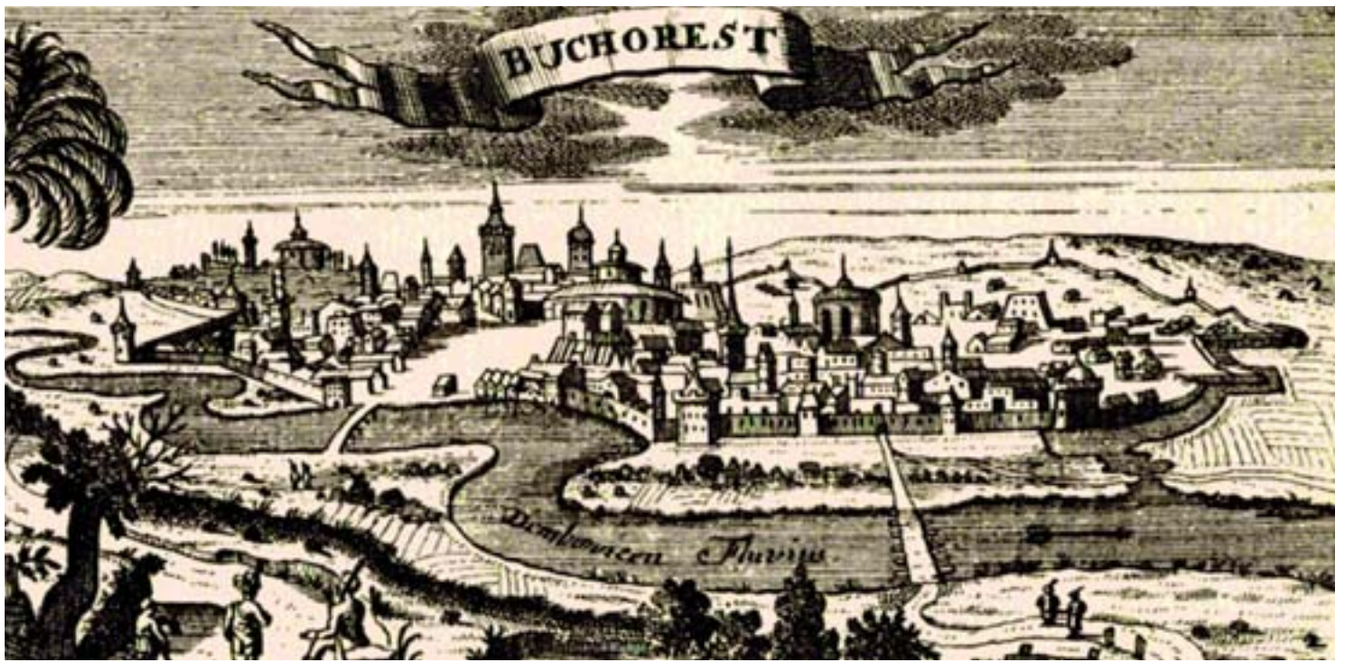

RAPA-NUI
lumea îi spune Insula Paştelui

de Julia Maria Cristea
Viena

Singurii Moai aşezaţi cu faţa spre mare. Legenda spune că ei sunt cei şapte bărbaţi trimişi de regele Hotu Matua în căutarea insulei ce se va numi Rapa-Nui

Eram copil când am citit fantastica carte „Aku-Aku”, a lui Thor Heyerdahl. O lume de neimaginat mi se deschidea ca un miraj în faþa ochilor, iar nostalgia ei m-a urmãrit întreaga adolescenþã. Insula Paºtelui, un loc pierdut în Oceanul Pacific, un tãrâm al misterelor sutelor de statui uriaºe, a cãror existenþã a stârnit imaginaþia cercetãtorilor din lumea întreagã, dar nimeni nu a reuºit sã le dezlege ºarada. ªi iatã cã, dupã zeci de ani, am ajuns sã pun piciorul pe pãmântul insulei, care mi se pãrea atât de îndepãrtatã, atât de nerealã, precum basmele ºi legendele de lumea realitãþii.

Botezată de un olandez fără imaginație

După aproape cinci ore de zbor peste Oceanul Pacific, pentru a străbate distanța de 3.700 km, plecând din Santiago de Chile, am văzut insula ca un triunghi echilateral, o pată maron-verzuie profilată pe cenușiul întinderii de ape. Părea nelocuită, iar sutele de statui ce le credeam aliniate precum soldații la atac lipseau cu desăvârșire. Ne-am apropiat. O mică aș-ezare de căsuțe modeste se profila prin hubloul avionului. Pista de aterizare perfectă era parcă în contratimp cu insula ce părea pustie. Doar pentru puțin timp, atât cât a fost necesar pentru predarea documentelor vamale ce ni s-au dat să le completăm în avion.

Trecând însă de vamă, am încercat un sentiment de bucurie intensă. Atmosfera era „coloratã" de muzica teribil de exotică pentru urechile europene și de lungile și-raguri de flori naturale, cu care eram întâmpinați. Un fel de „pâine și sare", un „bun venit" mult mai romantic, tradițional pe insulele din Mările Sudului. În cele câteva ghișee ca niște vitrine aflate pe un perete întreg, peste 10 femei trupețe, proprietare de pensiuni private cu două-trei camere, își expuneau dinții, într-un zâmbet larg, ireal de alb pe fondul ciocolățiu al feței, făcându-și semne prietenoase să vii, să asculți oferta lor. O priveliște ce-ți amintește de tablourile lui Paul Gaugain. Am aterizat pe lumina zilei, dar în intervalul de nici o jumătate de oră, până să ieșim din aeroport, afară s-a lăsat noaptea, brusc, abrupt, ca și când bunul Dumnezeu ar fi apăsat pe butonul comutatorului, întrerupând lumina.

În întunericul cu miros greu de flori, de alge și de mare, am întrezărit cu greu fața negroidă a ghidei noastre, Claudia, care ne aștepta cu tabela pe care era scris numele nostru și un jeep, ca să ne ducă la hotel și să ne inițieze, timp de o săptămână, în misterele insulei. Dar cu mult patos patriotic de adevărată descendentă a vechiului neam al insularilor **Rapa-nui,** deși tatăl era chilian, iar bunica berlineză. Doar culoarea de ciocolată cu lapte era autohtonă. Așadar, primele impresii, excesul de patriotism se poartă pe toate meridianele lumii. La fel și pasiunea pentru contrastul intens, negru-alb, pus în evidență de haine (probabil ca să poată să fie văzuți și pe întuneric), lucru universal valabil pentru toate persoanele „bronzate" de la naturã. ªi prima descoperire - evident, de mare valoare – suntem singurii turiști români care au ajuns pe Insula Paștelui. Cel puțin așa ni s-a spus.

„În primul rând «insularii» nu au acceptat niciodată denumirea ce s-a dat pământului nostru - ne-a spus Claudia ca introducere. Asta a fost ideea lipsită de imaginație a unui olandez, căpitan de vapor, care a ajuns aici într-o zi de Paște și fiindcă nu știa de existența insulei s-a gândit că el a contribuit la „nașterea ei", deci a botezat-o. Noi continuăm s-o numim „Rapa Nui" (Insula Mare), nume dat în 1863 de navigatorii din Tahiti. Strămoșii noștri au denumit-o „Te Pito te Henua" (Buricul Pământului) sau „ Mata-ki-terangi" (Ochii care vorbesc cu cerul - de fapt craterele celor trei vulcani). Dar și acum părerea insularilor nu contează, ca și cum nu am exista ca națiune, ci doar ca simplu teritoriu anexat la Chile. Toate hotărârile se iau în Santiago de Chile sau în Valparaiso. Când s-a turnat, în 1993, filmul lui Kevin Kostner - Rapa-Nui - locuitorii au aflat doar când pe insulă au început filmările. În 1996, când s-a renovat aeroportul **Mataveri**, guvernul a găsit de cuviință să aducă mână de lucru de pe continent, deși aici posibilitățile de câștig sunt reduse. Cea mai mare parte din veniturile obținute din singura sursă de câștig – turismul – intră tot în buzunarul statului chilian. Dar, cred că este un lucru cunoscut peste tot, nu-i o noutate".

Urâtul Moai-Kavakava – ocrotitorul caselor

Hotelul, ce în reclamă aspira nu numai la un număr de stele, ci la întreaga constelație a „Crucii Sudului", fiind unul dintre cele mai luxoase ale insulei (din cele patru existente), era alcătuit din mici bungalowuri, pierdute într-o pădure de flori pe care le-am intuit noaptea mai mult după parfum, iar pe lumina zilei m-au copleșit cu splendoarea și vitalitatea lor policromă. Din loc în loc, copii minuscule ale vestitelor statui, precum și blocuri ovale, masive, din piatră cenușie, sculptate cu niște meandre ce se interferau lăsându-te să întrezărești în acest păienjeniș pășări ciudate, hârci de mort, șopârle gigante și broaște țestoase stilizate, ce te introduceau în atmosfera mitică a insulei șaradelor și misterelor.

Atârnate de ușa recepției, la loc de cinste, trei sculpturi realizate din crăci de lemn contorsionate, îngrozitor de hidoase, se holbau amenințător. Tematica era identică, un fel de schelet sau cel puțin prototipul unuia care a murit de inaniție, cu burta flască atârnată, adus bine de spate și coastele proeminente, capul mare cu ochii bulbucați făcuți din scoici aplicate, fălci și bărbie puternică, nas exagerat și urechi

Hare Paenga sau Casele-Bărci - primele locuinţe ale colonizatorilor

Moai din Valea Vulcanului RanoRaraku

Femeia cu vulva dublă, idealul de frumuseţe feminină. Sculptura din lemn are 19 cm, din care vulvele au 8,5 cm

Claudia, ghida noastră, susţine că suntem singurii români care au ajuns în Insula Paştelui

lungi, picioare scurte, braþe pânã sub genunchi, penis circumcizat ºi în erecþie - reprezentarea insularilor despre frumuseþea demonului, minus corniþele (acestea sunt de inspiraþie europeanã). Urâþenia lor perfectã le fãcea chiar atrãgãtoare ºi tare mi-am dorit sã am ºi eu o asemenea amintire. Din curiozitate am întrebat dacã le pot cumpãra, iar hotelierul mi-a rãspuns cã nu-s de vânzare. Pe undeva am avut senzaþia cã rãspunsul a fost cam pripit, de parcã se ºi vedea deposedat de groteºtile sculpturi. Zilele urmãtoare, colindând capitala liliputanã – de fapt singurul oraº al insulei – am vãzut pe tarabele localnicilor, care vindeau obiecte artizanale de producþie proprie, o mulþime de sculpturi similare de toate mãrimile, care mai de care mai respingãtoare ºi mai scumpe, de la multe zeci la multe sute de dolari.

M-am încãpãþânat sã cumpãr de la o localnicã un monstru, încercând sã mã târgui, sã mai las din preþul piperat de 160 de dolari. Vãzând cã sunt interesatã, instantaneu a apãrut fiul ei care mi-a spus cã de fapt mama nu cunoaºte preþul real care ar fi fost de 350 de dolari, deci de aici ar trebui sã înceapã târgul. Am renunþat ºi mi-am propus ca, în viitor, sã mã orientez spre persoane singure, ca sã nu mai existe supralicitãri ºi, în cele din urmã, am reuºit sã intru în posesia unei pocitanii, urâte foc. Pe parcurs am înþeles cã aceasta era forma de „colaborare” dintre strãini ºi insulari. Evident, am întrebat-o pe Claudia ce-i cu monstrul, nu degeaba era plin târgul, precis cã avea o semnificaþie anume.

- Este **Moai Kavakava,** ne-a spus ea foarte reþinutã, pot sã spun chiar cu o mare dozã de seriozitate sau poate de teamã. Moai înseamnã „Strãmoºul preistoric”- de fapt este numele dat ºi coloºilor, iar Kavakava – „Costeliv”. În nici o casã nu lipseºte, este reprezentarea spiritelor morþilor, cel care apãra casa de duhurile rele, de demoni. Se pune întotdeauna la uºi, chiar la geamuri, atârnat cu o sfoarã de urechi, aºa cã demonii ºtiu cã nu pot pãtrunde, deoarece casa este pãzitã de spiritele strãmoºilor.

- Ai ºi tu aºa ceva, am întrebat-o curioasã.

- Bineînþeles, toþi Rapanuii au în casã pe Moai Kavakava. Chiar dacã pare o superstiþie, este tradiþia noastrã moºtenitã, iar noi suntem datori s-o ducem cu respect mai departe, altfel ne pierdem identitatea. Acesta este folclorul nostru, mitologia, legendele noastre, dar într-o vreme a fost credinþã. Aºa sã fie oare? În definitiv de ce m-aº mira? Oare þãranii noºtri nu au la uºi ºi ferestre, ba chiar ºi în grajduri, funii de usturoi, împotriva vampirilor? Iar de când scriitorul irlandez **Bram Stoker** a reactualizat în 1897 mitul vampirilor existent în Evul Mediu în toate þãrile Europei, iar Dracula a devenit cel mai reprezentativ personaj din istoria României, obiceiul sau superstiþia s-a extins ºi pe alte continente. Existã oare vreo diferenþã între cele douã superstiþii? Da, poate de spaþiu geografic, dar esenþa este aceeaºi - teama de necunoscut.

Legenda lui Moai Kavakava, relatatã cu multã seriozitate de Claudia, este de o naivitate înduioºãtoare. Pe scurt, *se spune cã un anume rege* ***Tuku Ihu*** *ar fi întâlnit într-o zi duhurile necurate* ***Hiti Rau*** *ºi* ***Nuku te Mango,*** *care dormeau dezbrãcate sub un pom. ªtiind cã dacã acestea vor prinde de veste cã au fost vãzute viaþa îi este în pericol, cum a ajuns acasã a sculptat din douã crãci din lemn de Toromiro contorsionate, figurile lor îngrozitoare – trupul scheletiform, cocârjit ºi capul de diavol. Când a dus treaba la bun sfârºit, a atârnat sculpturile cu un ºnur de urechi, apoi a pornit la drum spre culmea Tongoroua, unde i-a întâlnit prima oarã pe demoni. Aºa cum a sperat, aceºtia i-au ieºit din nou în cale, dar regele* ***Tuku Ihu*** *nu s-a speriat, ci scoþând sculpturile, le-a fãcut sã se miºte ca douã marionete. Vãzând demonii propria lor imagine atârnatã pe sfoarã ºi sãltând sub mâna unui om, s-au speriat ºi au fugit pentru totdeauna de pe insulã.*

Când s-au întâmplat toate acestea e greu de spus, legendele ca ºi poveºtile nu au vârstã, dar figurinele denumite Moai Kavakava sunt cele mai reprezentative relicve ale vechii credinþe, fiind nelipsite din casele insularilor, ca sã-i apere de duhuri rele ºi demoni. Cum se explicã similitudinea tematicii „Zeului Casei”, existentã ºi la chinezi ºi sub o formã sau alta în întreaga Asie, este un nou câmp de investigare a etnografilor, cu un perimetru uriaº, din anul 4.000 înaintea erei noastre, când populaþia din nordul Chinei a început sã migreze. Alãturi de Moai Kavakava, mai existã reprezentãrile fostelor zeitãþi, ºopârle cu cap de om, burtoºi cu douã capete sau obiecte cu semnificaþie miticã, în trecut considerate sacre. Am aflat asta, nu le-am vãzut însã decât pe tarabe, la vânzare. Cu toatã prietenia ocazionalã legatã în cele câteva zile, prietenie consolidatã de numeroase cadouri consistente, Claudia a ezitat sã ne invite la ea acasã. Ne-a prezentat familia, ne-am fotografiat împreunã, ne-a arãtat casa de la depãrtare, dar nu am pãºit pragul ei ºi, în afara casoletelor cu mâncare cu care firma de turism ne asigura prânzul în lungile zile de investigaþie pe creste de vulcan, în peºterile

insulei, în rezervaþia sfântã Orongo sau cercetând petroglifele, altarele Ahu, Moai (cum sunt denumiþi coloºii), nu ne-a oferit nici o bananã din bananierii sãdiþi în curtea ei. Probabil cã pe undeva amintirile „civilizatorilor” s-au transmis din generaþie în generaþie, un fel de „sã nu uiþi Darie” transpus pe pãmântul insulei, cãruia nu i s-a dat nici cel puþin dreptul sã-ºi poarte numele dat de strãmoºi.

O istorie clãditã numai pe legende

De fapt, singurele care s-au pãstrat, aducând o palidã luminã asupra trecutului, sunt legendele transmise oral din generaþie în generaþie ºi dintre acestea cele mai multe salvate datoritã abnegaþiei unui misionar, pãrintele capucin Sebastian Englert, care în 1935 a venit pe insulã, întemeind prima Misiune catolicã. El a fãcut o adevãratã inventariere a statuilor ºi a alcãtuit modestul muzeu de Etnografic, unde au fost depuse ultimele sculpturi originale, din lemn sau piatrã, spre a le salva de a fi „cumpãrate” pe preþuri simbolice ºi duse pe toate continentele, ca sã nu spun jefuite. Evident, legendele sunt explicaþia naivã datã de un popor primitiv, pus în faþa unor fapte de neexplicat. În ce mãsurã ar putea exista în ele un sâmbure de adevãr este ipotetic, dar, pe undeva, se consideră cã naºterea lor a fost legatã de o anume întâmplare realã, în acelaºi timp, existenþa lor la popoare care geografic sunt foarte depãrtate generează o serie întreagã de întrebãri, rãmase fãrã rãspuns pânã acum. Cum ar fi aceea a continentului scufundat în Pacific, legendarul Mu, care ar fi fost o adevãratã punte de legãturã, emiþându-se chiar ipoteza îndrãzneaþã cã Insula Paºtelui ºi toate insulele incluse în „Triunghiul Polinezian” – Noua Zeelandã- Hawaii-Rapa Nui - ar fi relicve ale acestuia.

ªi despre aceastã ipotezã existã o altã legendã: *Se spune cã insula Rapa Nui era la început chiar mai mare decât continentul Americii. Din pãcate, zeilor le-a plãcut sã se joace cu ea. Astfel,* ***Oroke*** *- zeul distrugerii – când era prost dispus, cãci morocãnos cum era se certa mereu cu Oceanul, îi arãta acestuia cã e mai puternic sãltând insula ºi scufundând-o cu ajutorul unei pârghii fãcute din axul pãmântului. Era chiar amuzant ºi-l înveselea nespus sã vadã cum se ridicau ºi se scufundau pãmânturile prin puterea lui; când era sus insula ºi sub apã continentul, când invers. Dar într-o zi pârghia mult prea folositã s-a rupt, ºi cum tocmai atunci, în acest joc de-a „huþa-huþa”, insula era sub apã ºi continentul deasupra ei, Oroke nu a mai putut s-o ridice doar cu puterea mânilor. De atunci ea a rãmas pentru totdeauna sub împãrãþia apelor, care s-au dovedit mai puternice.* Cercetãtoarea englezã Katherine Routledge, care a condus în 1914 prima expediþie arheologicã pe Insula Paºtelui - catalogând ºi desenând terasele din piatrã, altarele ºi peste 400 dintre sculpturile mamut, a fãcut o remarcã: „Aici se aflã cea mai mare pondere de mistere ºi taine din lume, raportat la suprafaþa infimã a insulei. Iar dezlegarea lor este o ecuaþie cu infinite necunoscute. Singurele explicaþii sunt prezumtive, pagini întregi din istoria dezvoltãrii omenirii au fost rupte ºi aruncate cu inocenþa criminalã a nonculturii”.

A doua zi descoperim povestea „botezului” insulei, precum ºi câteva date din istoria ei dramaticã, în timp ce hurducaþi fãrã milã de jeepul condus de Claudia pe drumurile înguste, neasfaltate, pline de bolovani ºi hârtoape, ne îndreptam spre „cariera de piatrã” din craterul vulcanului Rano Raracu, ”maternitatea” unde s-au nãscut coloºii. Peisajul este arid, ierburi ºi tufiºuri aproape uscate cãci suntem la început de iarnã, tufe sãlbatice de maracuia încãrcate cu fructe mici ca niºte mingi de ping-pong, dulci ºi parfumate ºi, la distanþã, nenumãraþi cai sãlbatici, care, paradoxal, gãseau de mâncare ºi mai ales apã pe insula cu pãmânt roºu cãrãmiziu, unde nu existã nici un singur pârâu, doar apele strânse în craterele celor trei vulcani stinºi.

- Avem doar 18 km. de drum asfaltat, între capitala Hangaroa ºi golful Anakena. Restul este lãsat „natural”, ca sã nu strice „autenticitatea” insulei. Noi suntem obiºnuiþi. Pentru turiºti este mai plãcut sã meargã cãlare – evident dacã se pricep – existã însã pericolul sã trãiascã o aventurã palpitantã, sunt mulþi cai sãlbatici pe insulã ºi dacã nu ºtii sã-þi stãpâneºti exemplarul cãlãrit, acesta o ia razna la chemarea unui eventual „partener” aflat în libertate, aruncându-te pur ºi simplu din ºa.

Mulți exploratori, prea puțini au înțeles ce au descoperit

Aºadar, începe sã ne relateze Claudia, supoziþiile fãcute în 1590 de cartograful olandez – Mercator au dat frâu liber imaginaþiei. Acesta fiind

Fecioara Maria cu pruncul Iisus, în biserica Hango Roa

Moai Kavakava, spiritul ce păzeşte casa de duhurile rele, nelipsit din locuinţele insularilor, deşi, de peste un secol, ei sunt creştinaţi

Centrul de ceremonial Tahai, unde se desfăşoară serbările tradiţionale

convins cã trebuie sã existe un echilibru perfect în naturã, a presupus cã dacã Asia, Europa ºi Africa în mare parte se aflã la nordul ecuatorului, trebuia sã existe ºi în sudul acestuia un continent mare, care, împreunã cu o parte din Asia, cu India ºi America, sã menþinã egalã balanþa Pãmântului. Aceastã teorie a dus la speculaþii ºi prezumþii despre existenþa unui nou continent - Terra Australis, dar de-abia pe la începutul sec. al XVIII-lea spaniolii, portughezii, englezii ºi olandezii au început investigaþiile pentru cãutarea lui. Aºa se face cã amiralul olandez **Jakob Rogeeveen,** la solicitarea Societãþii Comerciale a Indiilor de Est – Davisland, a plecat pe 21 august 1721, cu trei corãbii ºi 270 de oameni sã descopere continentul fantomatic. Pe 6 aprilie 1722, a descoperit însã o insulã micã, necunoscutã, necartografiatã pe nici o hartã, pe a cãrui þãrm se vedea, de la mare distanþã, o adevãratã pãdure de megaliþi, ºi cum s-a întâmplat sã fie tocmai duminica Paºtelui, a numit-o **Paasch Eyland** – Insula Paºtelui. Debarcând dupã câteva zile de observaþii, s-au apãrat cu focuri de armã de „indienii sãlbatici" - aproape goi ºi neînarmaþi - ucigând destui dintre ei. Dar, în cele din urmã, sãlbaticii s-au dovedit prieteноºi, au adus oaspeþilor daruri – gãini ºi banane ºi, asemenea maimuþelor, foarte curioºi ºi mai ales foarte „iuþi de mânã", s-au urcat pe vase ºi au furat la iuþealã tot ce au apucat dintre obiectele minunate, nemaivãzute pânã atunci.

Îndemânarea asta fantasticã a fost descrisã de toþi navigatorii ajunºi pe insulã, surprinºi de marea dexteritate ºi „specializare" a insularilor în branºa respectivã. Negãsind decât o insuliþã liliputanã, cu populaþie primitivã ºi statui gigantice care dupã pãrerea lui nu foloseau la nimic, amiralul dezamãgit a ridicat ancora pe 13 aprilie, fãrã sã realizeze proporþiile descoperirii sale ºi faptul cã numele sãu va fi înscris pentru totdeauna în istorie, tocmai datoritã acestui petec de pãmânt cãruia i-a fost naº de botez.

Contemporanii însã nu au apreciat descoperirea sa, considerând cã insula nu merita nici efortul, nici timpul ºi mai ales nici banii investiþi, neavând nimic comun cu necunoscutul ºi misteriosul continent Terra Australis, atât de cãutat. Prin 1768, vestitul cãpitan Bougainville, trecând prin apropiere, a considerat ºi el cã insula este complet neinteresantã ºi nu a debarcat – spre ghinionul Franþei.

În 1770, viceregele din Peru a organizat o expediþie pentru anexarea insulei la coroana spaniolã, astfel, pe 15 octombrie 1770, ea a fost iarãºi botezatã, de data asta „San Carlos" – dupã numele regelui, primind - tipic Spaniei - trei cruci mari din lemn înfipte pe pãmântul ei, care sã ateste cã un nou pãmânt a fost cucerit pentru „credinþa catolicã".

Doar cã Don Felipe, conducãtorul expediþiei, a fost mult mai curios decât predecesorul sãu ºi a vizitat insula, iar relatãrile sale ulterioare asupra populaþiei ºi statuilor uriaºe au stârnit imaginaþia multor navigatori.

Urmează în 1774 vizita cãpitanului Cook, aflat la cea de-a doua cãlãtorie în jurul lumii, vizitã care nu rãmâne fãrã urmări, golful unde a ancorat purtând ºi acum numele sãu. El a fost primul care a cunoscut cultura insularilor, înainte de impactul cu „civilizaþia". Chiar dacã relatãrile sale nu au fost absolut exacte ºi nicidecum entuziaste - probabil din cauza faptului cã s-a înbolnãvit de scorbut - ele constituie cele mai vechi documente revelatoare, care mai târziu au declanºat, dupã principiul dominoului, o adevãratã campanie de dezvãluire a nenumãratelor mistere de nepãtruns. Doisprezece ani mai târziu, contele La Pérouse a vizitat insula. „Indienii" (cum i-a considerat) bine hrãniþi, veseli, fãrã de griji, prieteноºi, cu femei care-ºi ofereau graþiile, în timp ce bãrbaþii ºterpeleau tot ce se putea, i-au fost mai mult decât simpatici, aºa încât le-a fãcut nenumãrate cadouri, capre, oi ºi porci, precum ºi plante ca bumbacul, porumbul ºi arborele de pâine, care însã nu a supravieþuit climei. Relatãrile sale, precum ºi desenele fãcute de însoþitorul sãu, Duché de Vancys, au stârnit ºi mai mult interesul asupra insulei. Din pãcate nu numai cel ºtiinþific.

Confruntarea dramatică cu lumea civilizată

Coliba unui şef de trib. Desen de Stephen Chauvet pentru cartea lui Pierre Loti „Misterele din Insula Paştelui", Paris 1873

Am ajuns la capãtul aºa-zisului drum carosabil. Urmează panta înclinatã a vulcanului, inaccesibilã pentru jeep. Claudia a parcat maºina ºi a pornit-o voinceºte, vorbind non-stop, o cascadã de informaþii „comprimate de culturã", administrate într-un timp record.

- Statuile insulei au stârnit curiozitatea lumii întregi, relata ea în timp ce urca sprintenã coasta bolovãnoasã, iar noi o urmam gâfâind, sub soarele muºcãtor de început de iarnã, care se distra încingând pãmântul la peste 35° ºi pârjolindu-ne fãrã milã. Se presupune cã uriaºii megaliþi au fost fãcuþi datoritã cultului strãmoºilor, de fapt credinþa primitivã a locuitorilor insulei. Etnografi, geologi, antropologi, sociologi, geografi, istorici, chimiºti, ºi nu numai, au în obiectiv de peste 200 de ani descoperirea misterelor insulei. Mai puþin semnificativã li s-a pãrut soarta insularilor. De fapt, ea a fost înscrisã pe aceleaºi coordonate pe care le-a urmat „civilizarea" tuturor popoare-

lor primitive din cele patru continente, de către reprezentanþii bătrânei ºi „civilizatei” Europe. Despre asta se vorbeºte mult mai puþin, ar fi chiar monoton să repeþi lucruri care într-un fel sau altul s-au întâmplat pe toate meridianele.

Secolul al XIX-lea a fost tragic pentru insulari. Prima dramă s-a petrecut în 1805. Vasul **Nancy** - sub drapel american – a venit în arhipelagul Juan Fernandez, să vâneze foci. Evident, aveau nevoie de mână de lucru, aºa că s-au gândit că cel mai practic era să folosească “indienii sălbatici” din Insula Paºtelui. Văzând vasul acostat în golful Anakena, insularii s-au grăbit să vină înot ºi, prietenoºi, s-au urcat pe punte, aºteptând cadourile cu care La Perouse a intrat în legenda insulei. Când a considerat că numărul celor urcaþi pe corabie corespunde necesităþilor, căpitanul a dat ordin de plecare. O luptă dramatică s-a încins între răpiþi ºi răpitori, o parte au reuºit să scape, dar în final 12 bărbaþi ºi 10 femei au fost puºi în lanþuri ºi aruncaþi în cala corabiei. După trei zile de navigat, bărbaþii au fost lăsaþi liberi pe punte, dar, imediat, s-au aruncat în ocean sperând să ajungă înot la insulă, lucru evident imposibil. Văzând aceasta, căpitanul s-a întors în golful Anakena ºi a lăsat femeile libere, dar cei 12 bărbaþi care au murit înecaþi nu au fost uitaþi. Locuitorii au înþeles că duhurile rele ale insulei erau infinit mai blânde decât “demonii civilizaþiei”.

În 1811 **Pindos** - un alt vas american - a poposit în golf să-ºi facă provizii de alimente ºi femei. Au fost prinse, legate ºi îmbarcate atâtea femei câþi marinari erau pe vas, iar după o noapte de orgie, “obiectele plăcerii“ au fost pur ºi simplu aruncate peste bord, să se întoarcă înot la insulă. Mai mult de atât, căpitanul, un anume **Wader,** a găsit că este chiar amuzant să-ºi încerce îndemânarea trăgând în þintele vii, spre bucuria întregului echipaj la fiecare “obiectiv atins ºi scufundat”. De pe þărm, familiile neputincioase asistau la «distracþia macabră», fără să ºtie că, de fapt, puþinele supravieþuitoare, vor aduce cu ele suferinþă ºi moarte pentru toată comunitatea. Americanii le-au dăruit nu numai gloanþe, ci ºi sifilisul. Este firesc că după aceste experienþe, ospitalitatea localnicilor ºi curiozitatea faþă de “lumea civilizaþiei” a cam lăsat de dorit, aºa că, în 1843, când episcopul **Rouchouze,** împreună cu încă 20 de călugări ºi călugăriþe, a debarcat pe insulă, hotărât să-i iniþieze pe sălbaticii locuitori în tainele “iubirii faþă de aproapele tău”, a fost atât de bine primit încât nici până astăzi nu se ºtie sub ce formă au fost gătiþi spre a fi mâncaþi, probabil copþi între bolovanii încinºi – după obiceiul locului.

Canibalismul era obiºnuit, pe de o parte se datora creºterii populaþiei, scăderii posibilităþilor de a obþine hrana ºi imposibilităþii de a pleca să caute alte insule din cauza lipsei copacilor din care să construiască pirogi, iar pe de altă parte exista convingerea că dacă mâncai un duºman (din tribul vecin), mai ales creierul ºi inima lui, îi luai ºi puterea ºi forþele lui oculte. Astfel, în 1890 americanul V. S. Frank, care a făcut investigaþii pe cont propriu, a relatat că a fost martorul unui adevărat ritual executat în faþa unui altar cu statui încă în picioare, iar în final au fost omorâþi mai mulþi prizonieri – marinari peruani ºi membri ai unui alt trib insular, apoi copþi ºi mâncaþi.

Dar timpul vindecă ºi rănile cele mai adânci, Nancy ºi Pindos au devenit doar legendă ºi, încet, duºmănia văditã a insularilor faþă de străini s-a estompat, probabil că noua generaþie – ca întotdeauna refractară ºi cu dorinþă de emancipare - s-a plictisit să tot audă de la părinþi sfaturi despre pericolul ce-l reprezenta “lumea albilor”. Aºa se face că pe 19 decembrie 1862, când căpitanul peruan **Antonio Aiguire**, cu vasul său **Cora** ºi încă cinci nave, a poposit în golful Anakena, insularii nu s-au mai ascuns în peºterile de nepătruns, ci au fost tentaþi de “jucăriile” strălucitoare, puse ca momeală pe stânci de către peruanii veniþi să se aprovizioneze cu “marfă proaspătă” pentru piaþa negustorilor de sclavi. Ei s-au căþărat cu sutele pe corăbii. Curiozitatea a fost prea scump plătită, zeci de morþi, peste o mie de localnici luaþi ca sclavi, printre care regele cu familia, preoþii, învăþaþii, cântăreþii care “citeau cântând” vestitele table **Rongo-Rongo** ce constituie singurele “documente scrise” existente, care nici până în ziua de azi nu au fost descifrate. Întreaga elită a insulei a fost dusă în sclavie în Peru, pentru a strânge excrementele ºi cadavrele cormoranilor, fregatelor, pescăruºilor ºi altor păsări marine, din care se făcea **Guana** – un îngrăºământ foarte scump. O culturã de secole a fost distrusă într-o singură zi.

La protestele ºi apelurile episcopului din Tahiti, susþinute de Guvernul Franþei, apoi de englezi, americani ºi chilieni, statul peruan a hotărât ca locuitorii răpiþi de pe Insula Paºtelui să fie eliberaþi. Dar, decizia a sosit prea târziu. În mai puþin de un an, din cei o mie de sclavi au rămas mai puþin de o sutã. Traiul inuman, foamea, munca în extrem, pedepsele ºi bolile i-au decimat. Supravieþuitorii slăbiþi, bolnavi, înghesuiþi mai rău decât vitele în cala corabiei, nu au rezistat drumului, aºa că pe insulă au coborât în cele din urmă doar 15 persoane, ºi nu singure, ci însoþite de o boală cumplită – vărsatul negru - variola, care a reuºit să încheie “apoteotic” opera distrugerii.

Pukao a căzut la marginea oceanului;
se observă pe el conturul pietrogrifelor

Creştinismul distruge singurele documente cu scriere originală

În 1864, pe insulă a poposit primul misionar european, fratele **Eugene Eyraud,** de profesie lăcătuº, dar care, fiind racolat de congregaþia catolică „Inima lui Iisus" din Capioco-Argentina, a devenit novice ºi, astfel, descoperindu-ºi valenþele intelectuale, s-a gândit să popularizeze evanghelia creºtină. ªi cum Insula Paºtelui era un subiect deosebit de controversat în acel timp, proaspătul misionar s-a hotărât să-i aducă pe calea cea dreaptă a credinþei adevărate pe „ultimii sălbatici" supravieþuitori. Povestea este lungă, cea mai mare realizare pe care a avut-o a fost să definitiveze procesul distrugerii ultimelor urme ale culturii străvechi. Cu pregătirea intelectuală de lăcătuº, dar cu exaltarea de „misionar ce-ºi sacrifică viaþa pentru propovăduirea credinþei adevărate ºi salvarea sufletelor", a îndemnat populaþia să ardă „semnele diavolului" - tablele din lemn **Rongo-Rongo -** precum ºi toate statuietele cu simbolică reprezentativă, de asemenea le-a interzis orice fel de ritual ce þinea de credinþa iniþială. Dintre tablele respective, mai există la ora actuală 26 de exemplare, răspândite în muzeele celor 5 continente – pe Insula Paºtelui se află doar copii.

- De fapt, ce reprezintă tablele **Rongo-Rongo**? Am văzut două autentice ce se află la Muzeul de Etnografie din Viena, dar explicaþia dată este irelevantă.

- Se ºtie că insula a cunoscut două perioade de colonializare. Se apreciază că prima ar fi fost în jurul secolului al IV-lea sau al V-lea al erei noastre ºi se bănuieºte că populaþia ar fi venit din insulele Marchize. Teoria lui Thor Heyerdahl care susþinea că ar fi venit din Peru, ºi pentru argumentarea căruia a făcut acea călătorie fantastică descrisă în cartea „Kon-Tiki", este acum contestată. Cea de-a doua colonializare a avut loc în secolul al XIV-lea ºi a fost făcută de regele **Hotu Matua**. Povestea aceasta am s-o spun mai târziu. Se spune că regele a adus cu el 67 de table **Rongo-Rongo.** Acestea sunt niºte bucăþi de lemn ca niºte scânduri, cu grosime de până la 5cm ºi lungime până la un metru. Nu dimensiunile contează, ci semnele încrustate pe ele, asemănătoare cu hieroglifele, care în ansamblu constituie singura scriere ce s-a născut în zona Pacificului. Doar anumiþi preoþi ºi învăþaþi puteau să le citească, ei erau numiþi Tangata Rongo Rongo. În fiecare an, era un adevărat ritual sacru, ca pe plaja din golful Anakena, să se citească tablele Rongo Rongo, pentru a se reaminti felul în care Hotu Matua ºi poporul său au ajuns pe insulă. Când, în 1862, cea mai mare parte a populaþiei a fost dusă în sclavie, ultimul „cititor" a murit. De atunci, cercetători din lumea întreagă se chinuiesc să descifreze însemnele, doar că nu mai au norocul lui Champollion care, pe piatra Rosetta, a găsit ºi traducerea hieroglifelor în limba greacă, astfel, prin similitudine a găsit înþelesul exact, întemeind în 1822 ºtiinþa Egiptologiei. Părerile sunt împărþite, e posibil ca Rongo Rongo să relateze istoria celui de-al doilea popor venit pe insulă ºi originea lui sau să cuprindă relatări despre constelaþiile văzute din mările sudului, cunoaºterea lor fiind necesară în navigaþie, vehiculându-se chiar teoria că ar avea înþeles pornografic, fiind explicată geneza prin 41 de copulaþii dintre păsări ºi peºti, din care s-a născut în sfârºit soarele. Se ºtie doar că polinezienii erau navigatori foarte iscusiþi, care se orientau după constelaþii, după nori, după curenþii marini, după zborul păsărilor, după drumul broaºtelor þestoase, după vânt ºi după culoarea apei. Cert este că tablele Rongo Rongo au rămas de nedescifrat, s-au identificat semnele care ilustrează păsări, peºti, oameni, simbolul falusului, broaºte þestoase, dar asta nu rezolvă problema. Scrisul este asemănător cu hieroglifele, dar aceasta nu înseamnă că poporul lui Hoto Matua venea din Egipt, ci doar faptul că ambele popoare au rădăcini comune. Aceasta dezlănþuie o nouă serie de ipoteze, ca aceea a continentului **Mu,** scufundat în Pacific. Complicat, nu? Uite aºa, datoritã acestor mistere cu care-ºi frământă creierii generaþii după generaþii de cercetători, am ajuns ºi noi în atenþia lumii întregi. Este de fapt o reacþie în lanþ, o întrebare nu generează un răspuns, ci alte ºi alte întrebări. Un fel de „cine a fost mai întâi, oul sau găina?" Mă întreb, de ce s-au încăpăþânat să păstreze numele de Insula Paºtelui - pe care noi tot nu-l acceptăm - ºi nu au denumit-o „Insula misterelor de nedezlegat"? Ar fi fost mai aproape de adevăr ºi mult mai original.

În zilele următoare, am vizitat cimitirul din Hanga-Roa, unde în 1868 a fost înmormântat înflăcăratul misionar – demn urmaº al călugărilor inchizitori din sec. al XVI-lea, care la rândul lor au distrus scrierea **Maya.** Pe piatra masivă ce veghează mormântul lui este scris: „Fratele Eugene Eyraud, care din lăcătuº a ajuns lucrător al lui Dumnezeu, ºi astfel a cucerit insula pentru Jesus Christus". Cât de eficientă a fost exaltarea sa, să oblige un popor să renunþe la tradiþia strămoºească, să distrugă urmele unei culturi, în ideea că există o nouă religie, mai adevăratã, este greu de apreciat. Dar cât de dezastruoasă se ºtie. În 1882, când locotenentul **Geiseler,** căpitanul vasului de război Hyäne, a făcut pe insulă adevărate investigaþii, locuitorii uitaserã deja că au fost botezaþi ºi venerau vechii lor zei, procesul creºtinizării fiind mult mai târziu definitivat.

Urmând ºirul poveºtii, între 1863-1877, populaþia s-a redus la 111 supravieþuitori, ca spre sfârºitul secolului întreaga insulă să devină o uriaºă "groapă comună". Nici unul dintre iniþiaþii în tainele trecutului nu a mai supravieþuit. Locotenentul Julien Viraud, cunoscut posteritãþii ca scriitorul francez **Pierre Loti**, pe atunci ofiþer pe vasul francez de război **La Flora** care a vizitat insula în 1872, scrie: "Văile sunt pline cu oase sau schelete întregi. «Civilizaþia» a făcut să moară o întreagă culturã, dar «cadavrul ei» nu va mai lăsa nici o clipă de liniºte þărilor apusene".

Amvonul bisericii Hango Roa

Istoria insulei ºi a locuitorilor ei, care, izolaþi pe un petic de pãmânt în mijlocul oceanului, au rãmas la o civilizaþie apropiatã de epoca de piatrã, este dramaticã. Sub pretextul civilizării lor, au fost înºelaþi, decimaþi, obligaþi sã renunþe la tradiþiile lor, la credinþã ºi în cele din urmã la pãmântul lor.

Anexată fraudulos la Chile și transformată în fermă de oi

În 1888, micul petic de pãmânt de numai 166 km^2, pierdut în Oceanul Pacific, a fost anexat la Chile, prin reprezentantul ei – cãpitanul de corvetã Policarpo Toro. Cei 178 de locuitori ai insulei erau complet analfabeþi, la fel ºi **Atamu Tekena** - regele lor de atunci. Tratatul de suveranitate s-a încheiat între douã þãri cu filozofie ºi culturã complet inegalã. De fapt Chile ºi-a scris condiþiile, iar Atamu Tekena a fãcut niºte desene bizare în loc de semnãturã, sperând sã obþinã astfel protecþie pentru populaþia decimatã de negustorii de sclavi, de boli ºi tiranie. Atamu, nepricepând limba spaniolã – probabil cã pânã atunci nu a vãzut nici hârtii scrise, a înþeles sã încheie pactul în spiritul ritualurilor strãmoºeºti. El s-a aplecat ºi a luat cu mâna stângã un pumn de pãmânt, iar cu mâna dreaptã a smuls un smoc de iarbã. Pãmântul l-a bãgat în buzunar, iar smocul de iarbã l-a întins cãpitanului, aceasta simbolizând faptul cã Rapa Nui a dat chilienilor doar dreptul de folosinþã a insulei, niciodatã însã pãmântul propriuzis, care pentru ei reprezintã nu numai identitatea ca popor liber, nu numai legãtura cu strãmoºii, ci ºi a doua mamã.

Surprins de acest cadou dorit, dar nesperat, ce i-a picat din cer, parlamentul chilian, care avea ºi aºa destule probleme interne de rezolvat, n-a ºtiut ce sã facã cu el, aºa cã a închiriat insula societãþii **Williamson and Balfour**, care a transformat-o într-o uriaºã fermã pentru creºterea oilor scoþiene. Reprezentantul firmei Merlet s-a dovedit a fi un „stãpân de sclavi" înnãscut, care a înþeles perfect rolul în care a intrat. Pentru a avea teren suficient sã-ºi creascã oiþele, a obligat populaþia insulei sã se restrângã pe un teritoriu fix în localitatea Ronga Roa, pe care - asemenea unui lagãr de muncã - l-a îngrãdit cu ziduri. Argumentul forte – localnicii furau peste 1.000 de oi pe an, iar din numãrul total de 60.000 paguba era prea mare pentru societate. Nimeni nu avea voie sã iasã fãrã aprobare specialã. Rapa Nui a evoluat în ritm cu epoca, nu mai erau sclavi, erau deþinuþi în propria lor þarã, formã de neosclavagism, adoptatã câteva decenii mai târziu de þãrile lagãrului noii ideologii fãcute dupã principiul forte *„ce-i al tãu e ºi al meu, dar ce-i al meu e numai al meu"*.

Dorind sã discute situaþia intolerabilã în care insularii sunt obligaþi sã trãiascã, **Riro Roco** - ultimul rege al insulei – a încercat sã ducã tratative cu societatea crescãtorilor de oi pe vaporul acesteia. Deºi toþi l-au sfãtuit sã nu se bage în gura lupului, „apa care arde" l-a tentat în aºa mãsurã încât a trecut peste înþelepciunea pe care experienþa îndelungatã a pericolului relaþiilor cu albii ar fi trebuit sã i-o dea. ªi l-a ars! Cum-necum, în condiþii chiar misterioase ºi de neimaginat, s-a dus viu ºi a fost adus mort. Insula a rãmas fãrã rege, iar locuitorii ei primitivi, consideraþi o altã categorie de ovine îngrãdite în þarcuri, au continuat sã-ºi ducã existenþa mizerã pe parcela care le-a fost atribuitã, unde nu mai exista loc ºi pentru monarhie. În 1917, rigida conducere a societãþii crescãtorilor de oi a fost dizolvatã de militarii trimiºi din Chile pentru a stabiliza pe insulã viaþa zguduitã de puternice rãzmeriþe, permanente încercãri de fugã ale locuitorilor, precum ºi o cumplitã epidemie de leprã. Situaþia a început sã se îmbunãtãþeascã parþial, a fost deschisã o ºcoalã de stat – evident în limba spaniolã -, iar absolvenþii strãluciþi au fost subvenþionaþi de cãtre statul chilian sã studieze mai departe pe continent. Evident, la reîntoarcerea lor pe insulã dupã încheierea studiilor, ei au început sã vehiculeze arzãtoare idei de independenþã ºi libertate. În 1966, au avut loc nenumãrate miºcãri, de data aceasta cu succes. Populaþia, care locuia tot în acea formã de ghetou, a cãpãtat dreptul sã circule liber pe insulã, a primit paºaport ºi statutul de cetãþean chilian, iar Rapa Nui a fost declaratã departament al provinciei chiliene Valparaiso. În 1967, s-a fãcut aeroportul militar, cu o pistã de 4 km construitã mai târziu de NASA ca loc de aterizare forþatã a navelor spaþiale. În 1972, a fost deschis ºi pentru zboruri civile, astfel încât insula a devenit accesibilã turismului. Dupã anul 2000, în ºcoli s-a introdus ºi limba de predare Rapa Nui, pentru ca tradiþia naþiei sã nu disparã în timp, fiind consideraþi doar o provincie a statului Chile.

(continuare în numãrul urmãtor)

Cum era să fie înlocuit Ferdinand cu Franz Joseph

de Petre BRAŞOVEANU

Regele Ferdinand şi Împăratul Franz Joseph

Războiul pentru întregirea naþională a României din anii 1916-1919 s-a dovedit din nefericire – în unele privinþe – o împrejurare întristãtoare privind calitatea moralã a acelor personaje care au ieºit la rampã într-un chip surprinzãtor ºi, de bunã seamã, dezamãgitor. Cine ºi-ar fi închipuit cã se vor gãsi oameni dispuºi, în mijlocul suferinþei naþionale de la sfârºitul anului 1916, sã-ºi ofere serviciile ocupantului pentru rãsturnarea dinastiei? Motivele „patriotice” invocate în scopul detronării regelui legitim mascau în fond orgolii stupide ºi pãgubitoare. Regele Ferdinand I era pus în situaþia de a constata cã existã, printre credincioºii sãi supuºi, oameni pentru care cauza României pãrea a se confunda cu aceea a Puterilor Centrale. Sfârºitul rãzboiului va însemna ºi sfârºitul combinaþiilor fanteziste, degradante ºi periculoase.

Petre Carp - vârful de lance al acțiunii

Anul 1916 - al 50-lea an al dinastiei Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României ar fi putut să fie ºi ultimul pentru Ferdinand I, înscăunat la numai două luni după declanºarea primei mari conflagraþii mondiale. Finalul acestui an catastrofal se contura tragic ºi sumbru pentru români ºi pentru regatul care, mutându-þi capitala la Iaºi, mai cuprindea circa 37.000 de km. Oltenia, Muntenia ºi Dobrogea se aflau sub ocupaþie străină. La Bucureºti, germanii deveniserã – consemna în ale sale **Note politice** Al. Marghiloman, preºedintele conservatorilor filogermani rămaºi, cu învoirea premierului Ionel Brătianu, sub ocupaþie – *„grozav de aspri ºi puþin discreþi. Ei invadaserã totul ºi desigur cã curtenia este în mod voluntar datã la o parte (…) Pe hârtiile oficiale, titlul ministerului ºi menþiunea „Regatul României” sunt ºterse. Ei zic cã oficial Regatul României nu mai există. Au oprit sã fie pomenit în biserici regele ºi chiar sã se pronunþe numele lui*”.

Ideea unei păci separate cu ceea ce mai rămăsese din statul român preocupa intens autoritãþile imperiale de la Viena ºi Berlin. O condiþie preliminară formulată fără nici un echivoc ºi vehiculată intens în cercurile militare ºi diplomatice germano-austriece era aceea a înlăturării regelui Ferdinand, precum ºi a premierului Brătianu. Unele capete politice înfierbântate de la Bucureºti – ale acelor bărbaþi de stat cu binecunoscute simpatii prusace ºi mai ales cu declaratã ostilitate faþă de Rusia – susþineau acest punct de vedere. Petre P. Carp, Theodor Rosetti ºi alþi câþiva, inclusiv fostul narodnic C-tin. Stere, se pronunþau deschis pentru schimbarea dinastiei ºi îndeosebi pentru înlăturarea bietului ”Nando”.

Cum se ajunsese aici, nu la promovarea noului favorit al englezoaicei de la „Porþile Orientului”, ci la dramatica situaþie în care se afla cel de-al doilea monarh neamþ de pe tronul României? Cum a ajuns să fie de notorietate publică intenþia Puterilor Centrale de a-l detrona pe regele Ferdinand I ºi, mai ales, cum de s-au putut găsi oameni politici (vorba lui Caragiale, „cu oarecare pretenþii de seriozitate”) dispuºi a susþine o asemenea cerinþă, din care ºi-au făcut portdrapel al unui crez politic, care, în varianta Carp, suna cam aºa: *„Între frontierele României ºi monarh , optez pentru cele dintâi*”.

„După 48 de ani, mă văd aproape singur”

Să ne întoarcem cu doi ani în urmă, la celebrul Consiliu de Coroană de la Sinaia, unde bătrânul rege Carol I a fost nevoit să accepte soluþia neutralităþii României faþă de războiul care tocmai se declanºase o dată cu atacarea Serbiei de către monarhia dualistă austro-ungară. La 14/27 iulie 1914, împăratul Franz-Joseph îl anunþase pe monarhul de la Bucureºti despre războiul pe care era hotărât să-l declare împotriva Serbiei, exprimându-ºi speranþa că *„vechea ta prietenie ºi legăturile noastre amicale sunt pentru mine tot atâtea garanþii cã tu vei avea o înþelegere sinceră a hotărârilor ce am luat în acest caz grav*”.

De bună seamă, fostul locotenent prusac transportat cu cinci decenii în urmă într-un deghizament romantic, pe Dunăre, pentru a deveni domnul unei Românii ce avea să se proclame independentă ºi apoi să devină regat, dovedea deplină înþelegere pentru cauza imperială de la Viena, de care era legat prin tratatul secret din 1883. De altfel, kaiserul Wilhelm al II-lea îi scrisese regelui la 18/31 iulie, în termeni asemănători (desigur măgulitori pentru monarhul care păstorea peste aceºti „latini ai Orientului”), afirmând: *„Gândurile mele se îndreaptă către tine care ai întemeiat la gurile Dunării* – acele guri ale Dunării cedate dealtfel cu generozitate de către cancelarul Bismark Rusiei la 1878 – *un stat civilizat ºi ai ridicat astfel un zăgaz în faþa valului slav. Eu am încredere cã tu vei fi credincios prietenilor tăi ºi cã vei împlini neapărat datoriile tale de aliat*”. Două zile mai apoi, cancelarul Germaniei telegrafia în termeni încă ºi mai imperativi, cerând regelui Carol, nici mai mult, nici mai puþin decât *„mobilizarea imediată a armatei române ºi îndreptarea ei împotriva Rusiei”*.

A doua zi, pe 21 iulie/3 august, regele se adresa sfătuitorilor săi, convocaþi la castelul Peleº, afirmând în prezenþa principelui moºtenitor Ferdinand: *„Războiul general a izbucnit. Se dă marea luptă în care pentru o întreagă perioadă istoricã se va stabili harta ºi soarta popoarelor. Desigur cã în acest război vor fi învingători ºi învinºi. Dar e neîndoielnic cã între cei dinainte ºi irevocabil meniþi să fie învinºi vor fi neutrii. Aºa fiind, după maturã chibzuinþă, convingerea mea adâncă e cã datoria României e să execute tratatele ce o leagă de Tripla Alianþă*”.

Pentru prima dată, după 48 de ani de domnie, la 14 iulie 1914, Carol I - susţinînd intrarea în război alături de Tripla Alianţă - se trezeşte izolat de restul clasei politice româneşti

În *Memoriile* sale, I.G. Duca compară întîlnirea de la Peleş cu un sfat domnesc din alte vremuri, marcat de văicăreli balcanice

Întrunirea, evocatã savuros de cãtre I. G. Duca în **Memoriile** sale, aminteºte de scena unui sfat domnesc din alte vremuri, cu boieri temãtori ºi vãicãreli balcanice, cu tradiþionala dispoziþie spre tergiversare, atât de strãine bãtrânului monarh de stirpe prusacã. Cu o zi înainte, Take Ionescu, ºeful conservatorilor democraþi, se lamenta: „*Suntem o generaþie nenorocitã, rãzboiul este un cataclism îngrozitor, civilizaþia piere. Ce vom deveni noi în aceastã vâltoare, nu ºtiu”*. Acum bãtrânul cumnat al lui Vodã Cuza, Theodor Rosetti, carpist aflat desigur în opoziþie, îndemna ºi el sfãtos ºi melancolic la cumpãtare: *”Suntem o þarã micã, un biet popor ieºit abia de ieri, de alaltãieri, din greutãþi ºi din robie. Nu cred cã stã în putinþa noastrã sã facem politicã mare. Acum cei mari s-au încãierat, noi nu avem ce cãuta în luptele lor. Sã stãm deci liniºtiþi la o parte, sã ne vedem de nevoile ºi necazurile noastre ºi sã ne cãznim sã pãstrãm ceea ce cu atâta trudã am agonisit. Bineînþeles, tratatele trebuie respectate. Dar nu cred cã tratatele noastre ne obligã formal ºi, prin urmare, decât sã ne avântãm într-un rãzboi contra simþãmântului public, mai bine sã rãmânem neutri”*.

În acel moment, sfatul nu era lipsit de cumineþenie, de înþelepciune ºi de bun simþ. Cu toate acestea, impetuosul „iunker” Petre P. Carp, singurul susþinãtor al regelui în aceastã împrejurare, voind sã arunce „vreascuri peste focul ce ardea în sufletul bãtrânului Hohenzollern”, în nãdejdea cã *„astfel va câºtiga, poate, partida ºi-l va face pe rege ca, într-un moment de revoltã ºi energie, sã treacã peste voia sfetnicilor sãi ºi sã declare rãzboiul”* a lansat (în buna tradiþie a „lucrãturilor” orientale) o nedreaptã ºi inutilã diatribã: *„Sire, þin sã se constate cã în ceasul cel mai grav pentru þarã ºi la sfârºitul lungii domnii închinate propãºirii naþionale Majestatea Voastrã este pãrãsitã de toate partidele ºi de toþi sfetnicii*”. „Lucrãtura” era fãrã rost ºi demonstra monarhului, încã o datã, cã aceastã þarã, mai presus de talente, avea nevoie de caractere. „*Constat cã reprezentanþii þãrii, aproape în unanimitate, au cerut neutralitatea. Ca rege constituþional, mã supun voinþei d-voastre. Mi-e fricã însã cã prestigiul þãrii va ieºi micºorat din ºedinþa de astãzi ºi mã tem cã aþi luat o hotãrâre de care România se va cãi în viitor*”.

Cât de mult ºi de grav l-a afectat aceastã decizie, care îl umplea de amãrãciune, ne putem da seama din mãrturisirea fãcutã lui C-tin. Stere: „După patruzeci ºi opt de ani… mã vãd aproape singur”, dar mai ales din intenþia de abdicare pe care moartea survenitã douã luni mai târziu l-a împiedicat sã o punã în aplicare, dar a cãrei motivaþie era extrem de semnificativã: *„Foºti miniºtri, profesori universitari ai ºcolilor superioare, precum ºi toate clasele societãþii au astãzi numai un singur þel înaintea ochilor, acela de a pune mâna pe Transilvania*”. În faþa unei opþiuni similare avea sã fie pus, doi ani mai târziu, nepotul sãu, care îi va succeda la tron.

„Aţi nenorocit România!”

Decizia privind adoptarea poziþiei de neutralitate era desigur întemeiatã ºi, probabil, singura posibilã în acel moment. Frunteºul conservator Ion Lahovary, care fãcuse parte din ministeriatul prezidat de Titu Maiorescu, avea dreptate atunci când argumenta: *” Noi, care suntem autorii pãcii de la Bucureºti, nu putem sã ne facem complicii unei asemenea opere ºi de dragul ei sã omorâm mii de oameni ai acestei þãri. Scopul Austro-Ungariei este sã întãreascã Bulgaria în paguba noastrã. Ajutând-o sã-ºi atingã þelul, ne-am pregãti un viitor înspãimântãtor. Gândiþi-vã ce ar fi soarta noastrã între o Ungarie atotputernicã, persecutând ºi mai rãu elementul românesc la Nord, o Serbie duºmãnoasã fiindcã am ajutat la sfâºierea ei, o Bulgarie întãrâtatã de Austria în Sud ºi o Rusie cãutând sã ne ia Basarabia, pe care Triplica ne-o oferã azi ca sã mergem alãturi de ea. Gândiþi-vã ce ar mai fi soarta acestei nefericite þãri!”* Cuvinte profetice, dacã avem în vedere tragica situaþie a regatului român după semnarea pãcii „teutonice” de la Buftea-Bucureºti.

Concluzia retoricã a lui Petre P. Carp la sfârºitul Consiliului de Coroanã (*„Eh, frumoasã ispravã mi-aþi mai fãcut. Aþi nenorocit România!”*) a fost pusã atunci pe seama convingerilor sale progermane, categorice, dar nu mai mult. Totuºi, poate cã ar fi trebuit sã fie privite mai cu luare aminte nu atât argumentele sale – ale unui strateg de club – care puteau, eventual, epata un auditoriu de cafenea (*„dacã nu mergem cu Austria, Germania sau va înlesni victoria ruºilor ºi vom pierde astfel România(!), sau, ceea ce e convingerea mea, Germania va birui ºi prin neu-*

tralitatea noastrã vom pierde toate foloasele acestei victorii, pe care le vor culege, în dauna noastrã, ungurii ºi bulgarii”), ci, mai degrabã, avertismentul final: *„Nu duceþi þara aceasta la un dezastru prin panslavitatea d-voastrã sau printr-un sentimentalism fãrã rost în politicã. Eu sunt gata sã iau rãspunderea situaþiei”*.

Invocatul „panslavism” era desigur fals ºi nu intraserã în calcul atunci nici sentimente proruse ºi nici vreun sentimentalism naiv, ci doar simple calcule de oportunitate. Numai cã în 1914 (la fel ca ºi doi ani mai târziu, la Consiliul de la Sinaia), Petre P. Carp era, asemenea lui Stere, extrem de îngrijorat de pericolul – de altfel real – pe care îl reprezenta imperiul þarilor pentru siguranþa naþionalã. Acest antislavism îl va împinge în cele din urmã la atitudinea pe care a avut-o în problema schimbãrii dinastiei. În 1916-1917, vom vedea, el era din nou gata sã-ºi asume rãspunderea (cum nu vor proceda nici Marghiloman ºi nici Maiorescu) pânã la a contribui la îndepãrtarea de pe tron a bietului rege Ferdinand.

Drame de familie la curtea regalã

La doar douã luni dupã aceastã scenã petrecutã la Sinaia, regele Carol I avea sã se stingã, am spune, „de inimã rea”. Contele Ottocar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la Bucureºti, care, dupã propria mãrturisire, îi torturase ultimele sãptãmâni de viaþã *(„…el primea comunicãrile pe care i le adresam ca niºte lovituri de bici. Primisem însãrcinarea ca sã încerc totul, pentru a obþine imediata cooperare a României ºi a trebuit sã merg atât de departe, încât sã-i amintesc cã cuvântul dat nu îngãduie nici o ºovãire, cã un tratat este un tratat ºi cã onoarea îi porunceºte sã tragã sabia”)*, avea sã gãsească formularea cea mai exactã: *„Regele Carol a murit de rãzboi*”. Încã o datã, atragem aici atenþia asupra unui fapt mai puþin cunoscut: intenþia bãtrânului monarh de a renunþa la tron. La sfârºitul ºedinþei de consiliu evocate mai sus, el avea sã declare – atenþie: *„De altminteri, domnilor, eu mã consider personal legat faþã de Puterile Centrale; dacã dumneavoastrã credeþi cã fericirea României îi impune sã urmeze de azi înainte altã politicã externã, eu sunt gata sã mã retrag ºi, de altminteri, domnilor, succesorul meu e aici, el n-are decât sã…”*

Ceea ce a urmat, aflãm din relatarea lui I. G. Duca, martor la aceastã încercare pe care o înfãþiºeazã astfel: *„Principele Ferdinand l-a întrerupt, scuturându-se de pe scaun cu un gest de vehementã protestare. Regele Carol s-a oprit ºi, cu ochii lui vioi ºi veºnic miºcãtori, a aruncat repede în jurul mesei o privire circularã. Nici unul dintre noi n-a miºcat, n-am spus nici un cuvânt, n-am schiþat nici un gest. Feþele noastre n-au trãdat decât indiferenþã ºi cel mult oarecare scepticism. Carol a înþeles cã manevra nu a reuºit. A stat o clipã pe gânduri ºi, pe urmã, ca ºi cum nu ar fi fãcut niciodatã o declaraþie de asemenea gravitate, a încercat sã vorbeascã de altceva. Personal am avut viziunea unui joc de cãrþi”*.

Numai cã, în mod surprinzãtor, decizia Consiliului de Coroanã acceptatã de monarh ºi eventuala sa intenþie de abdicare aveau sã stârneascã o adevãratã furtunã în sânul casei regale. Cele mai vehemente s-au dovedit… femeile. Iatã ce constata un apropiat al palatului precum tânãrul – la acea datã – liberal I. G. Duca: *”Dar problema cea mare era sã se ºtie dacã va fi sã luãm armele alãturi de Antanta sau ba. Or, la aceastã întrebare, þara toatã rãspundea **da**, palatul rãspundea **nu**. Conflictul era cu atât mai grav, continua Duca, cu cât a merge cu Antanta însemna pentru þarã a înfãptui idealul naþional, a dezrobi pe fraþii noºtri de peste munþi ºi din Bucovina. A se opune intrãrii în acþiune cu puterile Antantei prezenta opiniei publice Coroana ca împotrivindu-se realizãrii celor mai scumpe ºi legitime aspiraþii naþionale”*.

Aºi, totuºi, finalul domniei primului Hohenzollern din România este umbrit de aceastã incertitudine, de aceastã îndoialã. Pentru a înþelege exact ce avea sã se întâmple în chiar primul an al rãzboiului nostru de întregire naþionalã, pentru a ne putea explica cum s-a ajuns la soluþia preconizatã de conservatorii din Bucureºti încã la finele anului 1916, e necesar sã mai stãruim asupra situaþiei dificile dinaintea morþii regelui Carol I. *„Cum era cu putinþã* – se întreba I. G. Duca – *ca bãtrânul rege, pe care ne-am obiºnuit sã-l iubim sau, mai bine zis, sã-l respectãm, cum se poate ca el, care a dat atâtea dovezi de cuminþenie, care în atâtea împrejurãri s-a arãtat un bun român ºi cu adevãrat însufleþit numai de grija intereselor þãrii, cum se poate ca acum, la sfârºitul lungii ºi glorioasei sale domnii, sã stea mãcar pe gânduri între datoriile lui de rege al românilor ºi între scrupulele lui de principe german?”*

Franz Joseph, un posibil înlocuitor al Regelui Ferdinand

Impetuosul „Junker“ Petre P. Carp

Întrebări grele, întrebări cutremurătoare, pentru că ne introduc în meandrele sufleteºti ale unui om care-ºi trăise prima parte a vieþii în Prusia, fusese crescut ºi educat în spiritul ideilor germane ºi apoi devenise – oarecum prin adopþie – un bun român. În clipa deciziei supreme, în omul de stat au prevalat, în cele din urmă, interesele þării pe care o cârmuise aproape o jumătate de veac. Dar omul în sine, prinþ dintr-o familie regală ºi imperială prusacă, nu-ºi putuse reprima fireºtile sentimente de ataºament faþă de þara sa de obârºie. O mărturisise la 14 august într-o scrisoare plină de amărăciune kaiserului Wilhelm, referindu-se la Consiliul de Coroană care „s-a pronunþat totuºi cu o unanimitate la care nu mă aºteptam împotriva aplicării tratatului ” (secret din 1881). Ce putea adăuga acest personaj de înaltă autoritate morală decât: *„Nu e nevoie să mai dau asigurări cât de mult sufăr din cauza situaþiei momentane ºi a stării de spirit necugetate a þării mele; dificultăþile sunt greu de învins, căci eu nu pot începe singur, fără un guvern responsabil, un război faþă de care întreg poporul se împotriveºte”.*

Tronînd la Peleş, Regina Elisabeta ţine cu dinţii de Coroana care începuse să se clatine

Fapt este că regele (care, potrivit mărturisirii făcute lui Take Ionescu, regreta un singur lucru: de a nu fi murit înainte de începerea războiului) era flancat, chiar dacă într-un plan secund, de trei personaje regale care aveau ºi ele dorinþele, motivaþiile ºi credinþele lor. Mai întâi Regina Elisabeta (poeta Carmen Sylva) care „toată viaþa trăise într-o atmosferă de artă” ºi manifestase în general nepăsare faþă de chestiunile politice. ªi, dintr-o dată, regina-poetă devenise, iată, „cea mai înverºunată apărătoare a cauzei germane”. *”Le spunea tuturor* – notează în memoriile sale viitorul lider la P.N.L. – *că niciodată ºi pentru nimic în lume nu va consimþi să stea un ceas măcar pe tronul unei þări în război cu Germania, că, dacă România vrea să facă acest pas, regele trebuie să abdice imediat, că principele Ferdinand ºi copiii lui ar fi niºte trădători faþă de sângele ce curge în vinele lor, dacă n-ar urma fără ºovăire pe bătrânul rege în exilul lui. România să-ºi aleagă un rege de unde poate ºi alte asemenea cuvinte imprudente ºi rău venite*”. Aºadar, încă o confirmare a intenþiei monarhului de a abdica, sprijinită, iată, de către cea care „în acele zile era o germană ºi numai o germană”. În delicata poetă parcă se treziseră toþi strămoºii ei, într-atât *„de dimineaþa ºi până seara aþâþa pe bietul rege, a cărui inimă era deja destul de stăpânită de atavismele lui germane ºi destul de tulburată*”.

Pe de altă parte, nu mai puþin tulburat era principele moºtenitor devenit la 28 septembrie/11octombrie 1914 regele Ferdinand I, un personaj care, potrivit expresiei lui N. Iorga, „pentru cei mai mulþi era un necunoscut ºi un neþinut în seamă, pentru câþiva o tainã, aproape pentru nimeni o siguranþă”. Noul rege, care, fără îndoială, întruchipa ceea ce cu îndreptăþire Sterie Diamandi numea „un exemplar de elită”, era un mare timid, lipsit de voinþă ºi de iniþiativă într-atât, încât uneori făcea impresia unui om care „vede, înþelege, ºtie ce trebuie sa facă, dar care în faþa evenimentelor stă neputincios, lovit parcă de paralizie”. În aceste condiþii, noul monarh „era osândit, dacă avea în jurul lui sfetnici buni, să fie un rege mare, dacă, dimpotrivă, era rău sfătuit, putea deveni cel mai slab ºi mai nefast dintre suverani”.

Sigur că astăzi cunoaºtem declaraþia făcută curând după moartea unchiului său ºi anume aceea că ”*eu sunt rege constituþional; prin urmare, dacă þara crede că interesele ei îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi ea o piedică în realizarea idealului ei naþional. Un singur lucru cer însă þării – ºi cred că am dreptul să-l cer, având în vedere gravitatea unei atari hotărâri: să se gândească bine înainte de a-ºi spune ultimul cuvânt, de a-ºi trage spada”.*

Retorica feminină și politica de stat

Ai apoi, Ferdinand „cel Loial”, cum va fi numit după Marea Unire, era în întregime dominat de energica, voluntara, ambiþioasa lui soþie, Maria - prinþesă de Edinburg după tatã, dar care „fusese crescută de mama sa, fiica unică a þarului Alexandru al II-lea, în mediul marilor duci ºi în fundul sufletului ei a avut necontenit o mare slăbiciune pentru Rusia” (undeva, I.G. Duca notează: *„De altminteri îi plăcea să-ºi zică ºi să se creadă englezoiacă, dar de fapt regina Maria era o Romanov din creºtet până în tălpi*”). Ei bine, fermecătoarea reginã (pe care contemporanii aºa au cunoscut-o: *„Nu o încurcă nici frământările îndoielii ºi nici nefolositoarele scrupule nu o înãbuºesc*”), care nu a sfârºit de a-ºi uimi anturajul (*„cu regina Maria niciodată nu ai nici o garanþie de viitor, te poþi aºtepta oricând la ceea ce nici dânsa nu bănuieºte”),* a ºtiut să-ºi impună voinþa ei inflexibilă ºi firea capricioasă.

Aceasta era femeia care, întrucât „nu prea ºtia a-ºi stăpâni sentimentele”, cutezase a se împotrivi vehemenþelor germanice ale soacrei sale regale, făcându-ºi cunoscute sentimentele cu aceeaºi imprudenþă cu care vorbea la Peleº regina Elisabeta. „*N-am venit în România, ca după 20 de ani să renunþ la Coroana României! Nu mi-am sacrificat tinereþile ºi nu m-am ostenit să dau þării acesteia moºtenitori de coroană, ca să-i văd acum rătăcind prin lume ca principi germani în*

exil! Eu de þara asta nu mă despart! Înþeleg aspiraþiunile ei º i le îmbrăþiºez. De altminteri, unde să merg? Eu germană nu sunt, la drepturile mele de principesă englezã m-aþi silit să renunþ când m-am măritat, altă patrie decât România nu am. Dacă principele Ferdinand renunþă la Coroanã º i pleacă în Germania, la unchiul său, eu divorþez º i stau aici…"

„Straºnică jupâneasă", ar fi exclamat cronicarul din vechime. De altfel, principesa de Edinburg-Romanov nu era singura care-º i manifesta nelinişteaîn acele împrejurări hotărâtoare pentru destinele þării. Din aceleaº i pagini memorialistice se desprinde un tablou de familie dintre cele mai ciudate. Marele crai - care se va dovedi în curând prinþul Carol - vorbea la fel ca º i mama sa: unchiul º i tatăl pot să abdice, el însă va primi Coroana. Mai mult: *„Până º i pricipesele se agitau º i afirmau prietenelor º i intimilor de la Peliºor că nu pleacă din þară, că ele iubesc România mai presus de toate º i că, dacă dinastia este izgonită, ele rămân ca surori de caritate…"* În sfârºit, pentru ca tabloul să fie complet, memorialistul adăuga: *„Zilnic erau drame între principele Ferdinand º i soþia lui, între principesa Maria º i regina Elisabeta, între tată º i copii, între copii º i bătrâna matuºă, între toþi º i rege. Ameninþări, lacrimi; opoziþia profita de aceste dezbinări ca să trimită vorbe º i emisari la Peliºor, să încurajeze pe pricipesa Maria º i pe principele Carol în atitudinea lor"*. Aºa încât imaginea acelui Ferdinand „cel Loial" de mai târziu era departe de a se fi conturat. Mai mult chiar, „familia lui îl dezaproba", amintindu-i insistent faptul că *„datoria lui de rege român este să se supuie cerinþelor populare"*.

Astăzi poate părea surprinzător faptul că, în anii neutralităþii, când, în ciuda curentului filoantantist, se accentua poziþia oficială a statului român care era departe de a fi fost exprimată, când presiunile din partea celor două blocuri politico-militare erau extrem de insistente – până a se ajunge la acel ultimativ „**acum sau niciodată**", ei bine, în rândul opiniei publice îndoiala făcea uneori loc gândului că dacă noul monarh se opune, atunci poate că ar fi mai bine să plece. Dacă în acest al doilea Hohenzollern venit în România predominau sentimentele de principe german, iar supuºii săi ar trebui să jertfească viitorul neamului pentru capriciile º i încăpăþânările sale, atunci – gândea un Take Ionescu bunăoară – *„să aducem pe tron pe ducele de Abruzzi, un principe latin, un om inteligent, din lagărul Antantei…"*

Soluþia răsturnării dinastiei îº i făcea astfel loc, adăugându-se mai vechilor resentimente republicane din epoca regelui Carol I .

„Mărturisesc că regele este o enigmă pentru mine"

Personajul de care ne ocupăm aici nu era totuº i dintre cele mai obiºnuite. În august 1916, cu doar câteva zile înaintea intrării României în război, îº i serbase cei 51 de ani ai săi. Omul pe care Ionel Brătianu, regina Maria º i prinþul Barbu ªtirbey credeau că îl pot manevra după plac continua să intrige pe cei dispuº i să vadă în el un biet nehotărât, un complexat º i un timorat. *„Regele a vorbit de abdicare dacă i se forþează mâna"*, constatase cu surprindere Petre P. Carp, cel care avea să devină în curând cel mai asiduu sprijinitor al soluþiei detronării monarhului. *„Mărturisesc că regele este o enigmă pentru mine"*, avea să exclame ministrul Germaniei la Bucureºti, după decizia de intrare a României în război. Nicolae Iorga avea să consemneze retrospectiv în lucrarea **Supt trei regi** faptul evident că *„Noul rege al României fusese, din momentul intrării în þară ca moºtenitor prezumptiv, întâi un neînþeles"*. Abilitatea, insistenþele º i iezuitismele contelui Czernin, care pricinuiseră atâtea suferinþe regelui Carol I, s-au lovit de o inpenetrabilitate enigmatică, ce l-a uimit pe hârºiitul diplomat al monarhiei bicefale. Influentului ministru austro-ungar, care evoca frecvent datoria de onoare a noului Hohenzollern de pe tronul României ca alternativă la o „mizerabilă trădare", noul rege îi răspundea că „datoria de onoare" o cunoaºte º i România, dar aºa cum trebuie „fără injoncþiuni străine".

În anii neutralităþii, pe când premierul Brătianu purta interminabile discuþii complicate cu scopul tergiversării deciziei, sperând să aleagă un moment favorabil când puterile beligerante erau ostenite º i epuizate, în vreme ce amantul oficial se retrăgea la Buftea, unde regina îº i petrecea zile întregi („într-un costum de călărie, pentru a-º i justifica prezenþa"), întreþinând la rându-i lungi conversaþii politice cu persoane din lumea diplomaþilor, astfel încât se putea crede că acolo se deplasase de fapt „centrul de operaþii" al puterii de stat – tocmai atunci, timidul, nehotărâtul, influenþabilul rege continua să-º i voaleze intenþiile, fără a dezvălui până în ultimul moment care era hotărârea sa definitivă. Înainte de ziua Consiliului de Coroană de la Cotroceni din august 1916, von dem Bussche, ambasadorul Berlinului la Bucureºti, era mai nedumerit decât oricând. Obþinuse doar răspunsuri contradictorii care urmau să-l bulverseze a doua zi, când România intra în război. Monarhul, căruia diplomatul german îi vorbise cu îngrijorare º i reproº despre convenþia ce ar fi fost semnată (º i, într-adevăr, fusese) cu Antanta, îl asigurase că nu se simþea legat de nici o convenþie semnată – dacă o astfel

Titu Maiorescu se miră de uşurinţa cu care oamenii politici văd răsturnarea dinastiei

de convenþie scrisã exista – cã nu este obligat sã se ralieze unui eventual aviz al majoritãþii Consiliului de Coroanã º¡i cã nu va semna nici un fel de decret de mobilizare. Printre conservatori (dar nu numai în rândul acestora) deruta era la fel de mare. Marghiloman º¡i Maiorescu comentau tot felul de º¡tiri contradictorii. Cel dintâi primise invitaþia de a se prezenta la palatul regal, cel de-al doilea aflase cã nu se va þine nici un fel de Consiliu º¡.a.m.d.

Take Ionescu vine cu o altă idee: „Să aducem pe tron pe ducele de Abruzzi'

„Aţi greşit şi odinioară, domnule Carp…"

La Consiliul de Coroanã de la Palatul Cotroceni, din 17/27 august 1916, regele a înº¡tiinþat de la început reprezentanþii tuturor partidelor despre hotãrârea guvernului º¡i a sa privind intrarea þãrii în rãzboi pentru înfãptuirea idealului naþional. Le solicita concursul, dar nu le cerea sfatul, hotãrârea fiind luatã: România nu poate lupta alãturi de Puterile Centrale „cãci ar însemna sã meargã împotriva întregii evoluþiuni istorice a neamului nostru". Totodatã, regele a arãtat (dupã cum relateazã I. G. Duca) cã spre a ajunge la o atare hotãrâre a trecut prin încercãri cumplite, dar având în vedere numai interesele þãrii a cãrei Coroanã o poartã *„s-a învins pe sine însu¡i"*.

Cel care s-a opus cu înver¡unare aproape de neînþeles a fost, din nou, Petre P. Carp, care a reiterat opiniile privind pericolul rusesc pentru þarã º¡i dinastie: *„Sã nu-¡i închipuiascã Majestatea Voastrã cã o Rusie învingãtoare va tolera vreodatã în România o dinastie Hohenzollern…"* Ca º¡i în 1914, º¡i-a acuzat colegii („Lingu¡itorii Tronului au învins"), afirmând insiduos cã *„în asemenea condiþiuni, cei cãrora Coroana le-a fãcut pe plac nu au nici un merit sã o asigure acum cã îi vor da tot concursul"*. A urmat celebra replicã, sfidãtoare, nedreaptã º¡i întristãtoare: *„Am trei fii, îi dau Majestãþii Voastre sã se batã º¡i sã moarã. Iar eu mã voi ruga lui Dumnezeu ca armata românã sã fie bãtutã…cãci numai astfel România va putea sã fie scãpatã"*.

Exasperat de încãpãþânarea bãtrânului lider conservator (pe care regele încerca, pãrinte¡te, sã-l convingã cã nu crede cã acestea erau adevãratele sale sentimente), premierul Brãtianu a exclamat: *"Atunci, ia-þi fiii înapoi º¡i dã-i în armata germanã"*. Carp a rãmas nemi¡cat, cu capul desfigurat printr-o crispaþiune de urã pe care nu voi putea sã o uit pânã în mormânt", notează I. G. Duca. Reacþia monarhului a fost memorabilã: *"Aþi gre¡it º¡i odinioarã, domnule Carp, când aþi vorbit de interesele dinastiei. Nu cunosc interesele dinastiei, nu cunosc decât interesele þãrii. În con¡tiinþa mea aceste douã interese se confundã. Dacã m-am hotãrât sã fac acest pas grav, e fiindcã dupã o maturã chibzuinþã, eu am ajuns la convingerea, la convingerea adâncã º¡i nestrãmutatã, cã el corespunde cu adevãratele aspiraþiuni ale neamului a cãrui rãspundere o port în ceasul de faþã. Dinastia va urma soarta þãrii, învingãtoare cu ea sau învinsã cu ea. Deoarece mai presus de toate, sã º¡tiþi, domnule Carp, cã dinastia mea este românã. Rãu aþi fãcut când aþi numit-o strãinã, germanã. Nu, e românească!"*

Astfel se înfãþi¡eazã la judecata istoriei cele douã personalitãþi. Pe de o parte fostul pre¡edinte al Partidului Conservator, care gãsea de cuviinþã să arunce în obrazul monarhului, sfidător, ameninþarea cã Rusia *"va impune o dinastie românã, o dinastie Ghica, Sturdza sau o dinastie Brãtianu sau Carp"*… Apoi, Carp (care pentru a nu mai încape nici o îndoialã cã altele ar fi fost sentimentele sale) a þinut să precizeze: *"Sire, nu a¡ vrea ca Majestatea Voastrã să creadă cã am cedat unui moment de mânie. Nu. M-am gândit mult înainte de a spune cuvintele pe care le-am spus. Dat fiind cã nu vãd alt mijloc de a salva România, de aceea sunt silit să repet cã urez armatelor noastre să fie învinse*". Pe de altã parte, un neamþ care î¡i onorează condiþia de rege al românilor: *„Românii nu au adus aici pe unchiul meu, regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germanã la gurile Dunãrii, ci ca o dinastie naþionalã º¡i revendic pentru Casa Mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor i-a încredinþat-o"*.

Ce putea să înþeleagă din acestea arogantul domn P. P. Carp, care va continua să „salveze " România, în modul pe care-l vom vedea în condiþiile dramatice ale ocupaþiei germane º¡i mai ales în perspectiva acelei „Pax Theutonica" pe care î¡i fãcea iluzia cã o va putea negocia convenabil prin detronarea regelui sãu legitim !

Condiţia preliminară – schimbarea dinastiei

La doar câteva săptămâni după ocuparea Bucure¡tilor, Al. Marghiloman menþiona în ale sale **Note politice:** „Maiorescu vine la mine. El se mira de u¡urinþa cu care oamenii no¡tri politici vãd rãsturnarea dinastiei. Pânã º¡i Theodor Rosetti a fost câ¡tigat acestui sentiment". Oamenii politici invocaþi erau germanofili (sau rusofobi) rãma¡i în Bucure¡ti sub ocupaþie, cei mai mulþi, deputaþi conservatori din opoziþie. Încã la acea datã se vehiculau mai multe variante – unele agreate de cãtre personalitaþi diplomatice sau militare germano-austriece.

Varianta autohtonã: menþinerea dinastiei prin aducerea pe tron a prinþului Carol sau a prinþului Nicolae (cei doi fii ai regelui Ferdinand I);

Varianta austriacã: proclamarea ca rege al României fie a împãratului de la Viena (care era ºi rege al Ungariei), fie a fratelui sau a fiului acestuia;

Varianta germanã: înlocuirea regelui Ferdinand I cu fiul kaiserului Wilhelm - prinþul Frederich-Eitel - sau cu nepotul sãu – prinþul Frederich Wilhelm de Hohenzollern.

Miza era, în oricare dintre aceste combinaþii, încheierea cât mai grabnicã a unei pãci separate cu România. Condiþia *sine qua non*: înlãturarea regelui ºi a premierului Ferdinand care trebuiau sã pãrãseascã þara. În schimb, germanii ar fi negociat, poate, o modificare mai puþin severã a frontierei pe Carpaþi în favoarea Ungariei. Oricum, clauza solicitatã de Bulgaria (anexarea Dobrogei) era în afara oricãrei discuþii.

Este interesant cã pentru formula unei „uniuni" cu Austria înclinau douã personalitãþi atât de diferite, precum Maiorescu ºi Stere. Proiectul de **uniune dinasticã** susþinut de cãtre Constantin Stere (în acest scop el a prezentat în primãvara anului 1917, succesiv, la Viena ºi Berlin, un memoriu care a gãsit o relativã audienþã) relua parþial ideile lui Aurel C. Popovici, bazându-se pe urmãtoarea tezã ºi argumentare: *„Aceastã þarã nu poate fi niciodatã nimic, dacã trebuie sã devinã câmpul competiþiunilor între ruºi ºi Europa Centralã; pentru a termina, trebuie sã ne legãm cu blocul Mitteleuropa; Germania va voi libertatea miºcãrilor ei pentru a avea Polonia în sânul ei; aºadar, România în orbita austriacã; lucrul cel mai bun este unirea personalã cu Austria; împãratul sau fiul împãratului, rege al României…"* [a] i concluzia aiuritoare, în relatarea rezumatã a lui Al. Marghiloman, consemnatã în mai 1917: *„Aºa, blocul român Ardeal-România Mare se va strânge…"*

În principiu, formula era agreatã – cu unele reticenþe – ºi de cãtre cuplul Maiorescu-Marghiloman, care vedeau o eroare în vechea tendinþã a fostului rege Carol: *„Este o greºealã a ne lipi de Berlin – Berlinul este destul de departe – în loc sã strângem legãturile noastre cu Viena*". Este adevãrat cã printre ultimele însemnãri ale lui Maiorescu întâlnim un comentariu privind pacea cu Germania (aºa cum preconizau Carp ºi Stere) care se încheie cu observaþia fostului mentor junimist: *"Eu mã gândesc ºi la posibila continuare a dinastiei noastre actuale, fie sub Ferdinand cuminþit, fie dacã abdicã el, sub Carol*".

De altfel, varianta **menþinerii dinastiei** – ipoteza prinþul Carol – gãsea un oarecare ecou în rândul unor personalitãþi germane, chiar dacã personajul preconizat degaja de pe atunci o indicibilã savoare comicã, aºa cum se vãdeºte ºi din intervenþia sa mai degrabã rizibilã. Într-unul din momentele premergãtoare pãcii preliminare de la Buftea, acesta ar fi spus cã *„deºi nu este constituþional din partea reginei, declara în numele femeilor române cã este trist, cã nu se poate rezista pânã la ultima extremitate ºi cã spera cã se va gãsi un bãrbat de stat destul de patriot care sã împiedice pe rege de a semna o asemenea pace*".

Un ipochimen de o desăvârșită ticăloșie

În vreme ce în Rusia se petreceau evenimente deosebit de grave ºi îngrijorãtoare (înlãturarea þarului, anarhizarea armatei imperiale, lipsa de autoritate a condominiumului de putere soviete-Kerenski), atât de îngrijorãtoare încât regele va fi sfãtuit sã se adreseze – în martie 1917 – armatei printr-o proclamaþie cititã chiar pe linia frontului, iar apoi parlamentul de la Iaºi va modifica însãºi Constituþia pentru a face posibile reformele promise de rege, la Viena se vântura prin cercurile oficiale pe unde mai avea succes un anume Aurel Onciul, deputat român în parlamentul austriac. Ipochimenul – care se temea, vorba lui Caragiale, sã nu rãmânã „fãrã coledzi" – publicase la Viena o broºurã batjocoritoare la adresa românilor pe care îi bârfea pe unde apuca sã fie ascultat (Marghiloman ºi Bratianu ar fi fost „bulgari", Take Ionescu ºi C. Mille ar fi fost „cumpãraþi de Antanta", iar Stere un „iredentist incurabil" º.a.m.d.).

„Ce fel de neam vei fi dumneata, Onciul, dacã ºefii românilor liberi vor fi bulgari?", îl apostrofa Al. Vaida-Voevod, pe atunci medic practicant în capitala imperialã. „Nu-þi dai seama ce oprobriu comiþi contra însãþi d-tale ºi a familiei d-tale?" Noul Gagamiþã Dandanache nu îºi dãdea seama. La o halbã de bere în garã îºi expunea intenþia de a se adresa Ministerului de Rãzboi pentru a solicita fonduri cu care sã vinã în Bucureºti pentru a face reforma þãrii. Desigur a þãrii aflatã sub ocupaþie. „Am sã plec la Bucureºti. Am sã adun toþi primarii, pe rând. Din toate satele. Voi aduce la cunoºtinþa lor cã împãratul vrea sã facã reforma agrarã ºi voi împãrþi numaidecât toatã proprietatea între þãrani. Apoi voi lãsa prin plebiscit sã se destituie monarhia de Hohenzollern-Sigmaringen ºi sã se proclame, în locul ei, dinastia de Habsburg…" Aurel C. Popovici, un om altfel rezonabil ºi onest, îi zeflemisea "patriotismul austriac" ºi amintea cu înþelegere de zelul deputatului român renegat (Vaida-Voievod îl numea „jugãnit").

„Ce fel de neam vei fi dumneata, dacă şefii românilor liberi vor fi bulgari?", îl apostrofa Al. Vaida-Voevod (în imagine) pe Aurel Onciul, pentru broşura publicată de acesta la Viena

Cum frunta°ul ardelean þinea sã-l lãmureascã pe înfocatul „reformator” cã o acþiune astfel prezentatã de cãtre un român, °i pe deasupra deputat bucovinean, n-ar corespunde nici mãcar intereselor habsburgice, cã a°a ceva ar apãrea sub demnitatea casei imperiale, aducând mai degrabã a lovitură de stat, °i încã nici aceasta cu rezultate satisfãcãtoare, zelosul ofertant a convenit cã poate ar fi mai de folos, dupã încheierea pãcii teutonice, numirea sa ca profesor la Universitatea din Bucure°ti sau desemnarea lui ca deputat, dacã nu chiar răsplătirea pentru serviciile aduse „naþiei” (capitularea României) cu un post de director la Banca Naþionalã.

E°uând în proiectul de răsturnare a dinastiei din regat, plebiscitarul bucovinean „cu creieri austrieci «bãtuþi»” (ca berbecii la fudulii, explica Vaida-Voevod) va sfâr°i prin a susþine în 1919 anexarea Bucovinei la Ucraina. Ba încã într-o vreme î°i cãuta un sponsor în persoana premierului Tisza, cãruia chiar i-a adresat un memoriu privitor la românii din Transilvania. Soluþia bucovineanului convertit la simpatii budapestane era instituirea unei **Gesamtmonarchie** în Ungaria (o monarhie totalã de tip autoritar).

Acelaşi trufaş şi filogerman P.P. Carp susţine că mareşalul von Mackensen (în imagine) nu discută decît cu el

Răspunsul demnitarului de la Pesta era ca Onciul să nu se mai amestece în treburile Ungariei - un sfat pe care escrocul politic ar fi putut sã-l urmeze mai ales cã alte capete înfierbântate gândeau la Bucure°ti („gândeau” nemþe°te), dar °i la Viena sau Berlin soluþiile cele mai fanteziste de „salvare” a României, de exemplu prin arestarea familiei regale sau suprimarea primului ministru, dacã nu chiar asasinarea cu ajutorul unei bombe (varianta Petrograd 1918) a regelui Ferdinand.

Alte scenarii fanteziste la „Porțile Orientului”

Un adevărat roman de aventuri conspirative – care de care mai aiuritoare – se conturează din paginile jurnalului lui Marghiloman. Un anume George ªtirbey propunea Vienei să accepte în continuare dinastia, „cel puþin cu prinþul Nicolae” - în vârstă de °apte ani - „sub regenþa unui membru al familiei”. C. Stere se fixase asupra variantei ”B” a uniunii dinastice, oferind mai nou tronul kaiserului Wilhelm al II-lea. În 1918, va găzdui în publicaþia sa „Lumina” (care apărea sub regimul de ocupaþie la Bucure°ti) un articol bizar intitulat **Nici român, nici Hohenzollern**. Conu’ Petrache Carp propunea, în schimb, candidatura kronprinþului Frederic Wilhelm. În sfâr°it, cum fantezia combinatorie a românului se dovedea inepuizabilă până °i în asemenea împrejurări întristătoare, comiltonii carpi°ti au descoperit o soluþie sclipitoare prin stranietatea ei, desigur nu mai puþin ”salvatoare” decât celelalte. Este vorba despre ceea ce Marghiloman numea cu sobrietate „**sistemul Beldiman**”. Echipa de serviciu de la Bucure°ti, formată din conservatorii opozi þioni°ti rãma°i sub ocupaþie (fraþii Arion, D. Neniþescu, Gr. Antipa °i alþii) elaboraserã un fabricat guvernamental în fruntea cãruia preconizau sã a°eze pe Al. Beldiman, ministrul României la Berlin. Ministrul fãrã minister °i de bunã seamã fãrã credinþã era foarte iubitor de germani °i promitea sã aranjeze plecarea regelui °i a guvernului de la Ia°i. A°a ar fi stabilit diplomatul care-°i încheiase practic cariera prin trãdare, în întrevederile cu generalii Hindenburg °i Ludendorff. Premierul de fantezie îl asigura pe mare°alul Mackensen cã de altfel problema dinastiei Hohenzollern nici nu mai exista, aceasta nemaifiind demnã de încredere.

Demnã de încredere se credea jalnica echipã de mercenari de la Bucure°ti, care, sub zdrenþuita pulpanã a ceea ce mai putea fi prestigiul politic al domnului Carp, visa cele mai întristătoare °i fabulatorii enormitãþi, pe care probabil cã autoritaþile germane de ocupaþie le priveau cu nedumerire. Beldimanii de la Bucure°ti a°teptau instrucþiuni, dovedindu-se la fel de zelo°i ca °i bucovineanul Aurel Onciul, iubitor de austrieci, ucraineni °i disponibil chiar pentru contele Tisza. Bunãoarã - relatează Al. Marghiloman - fiul ministeriabilului de fantezie Al. Beldiman se confesase cutãrui reprezentant al ocupaþiei germane în sensul cã pentru el viaþa nu mai e de suportat decât în Germania °i cã se gãse°te străin în România. Aceea°i fobie de scutieri zelo°i o vãdeau °i alþi câþiva ofiþeri care î°i aruncaserã uniforma, se lãsaserã prin°i, iar acum erau miraþi cã sub ocupaþie germanã unii ofiþeri ai kaiserului nu catadicseau sã le întindã mâna.

Se iveau astfel, în tragicele împrejurări ale ocupaþiei militare, unele aspecte ale degradării morale, care – fie °i prin excepþie - nu lipseau nici la noi. Începuserã sã aparã încã din vremea campaniei din 1916, când ofiþeri din armata care opera în Cadrilater exterminaserã toþi porcii de prin gospodăriile oamenilor, ba chiar „asaltaserã” în retragere viile familiei Negroponte, fãcând pagubã acolo ca °i cum ar fi fost trupe de invazie. Jalnicul general Mustaþă, lăsat de către Brătianu ca prefect al poliþiei Capitalei, s-a dovedit imediat după retragerea armatei române suspect de zelos faþă de trupele imperiale de ocupaþie, până când lucrurile s-au lămurit, mai târziu: generalul era în solda Germaniei.

Conu’ Petrache versus Caragiale

La începutul anului 1918, Al. Marghiloman nota în jurnalul său: „C. Arion îmi poveste°te cã Carp e radios; a văzut pe Mackensen, care i-a spus cã îndatã dupã facerea pãcii cu Rusia, Moldova va fi atacatã…” „Trist subiect de satisfacþie”, comenta autorul **Notelor politice,** °i el filogerman, dar nu până într-atât încât să ajungă la trădare de þară. Ambiþiosul junimist de odinioară pretindea că nu discuta decât cu mare°alul von Mackensen, afi°ând de altfel o intransigenþă „prusacă”, mai ceva decât a acestuia (până acolo încât să devină dezagreabil chiar °i germanilor). Pretindea alegerea imediată a unui alt rege

ºi ar fi fost dispus sã formeze eventual propriul sãu cabinet, numai cã *"nu procedez la nici un act înainte ca Germania sã-mi desemneze un suveran ºi pentru ca sã constitui un guvern îmi trebuie condiþiuni de pace ºi suveranul*".

Intransigentul personaj (care, altfel, fãcea – precum eroul lui Moliere – proza umoristicã fãrã sã ºtie) îi declara lui Marghiloman la începutul lunii august 1917, în plinã desfãºurare a luptelor de la Mãrãºeºti ºi Oituz, ceea ce numea „condiþiile sale" faþã de Germania:

1. „*Sã deºerte Moldova*" (în traducere liberã sã izgoneascã armata românã)

2. „*Sã goneascã dinastia*"

3. „*Sã-mi dea imediat noul rege…*"

Ideile politice ale venerabilului fost preºedinte al conservatorilor erau perfect þintuite – pe Maiorescu (oscilant ºi conformist dinastic) nu voia sã-l mai vadã de vreo cinci ani, pe Stere îl detesta ca fost socialist ºi pentru cã era „domnul care a oferit România Austriei". În ceea ce-l privea pe domnul care oferea România Germaniei, adicã pe sine, conu' Petrache credea cã este omul salvator, în condiþiile în care, punând umãrul la detronarea actualei monarhii, restul (adicã desemnarea noului rege) ar fi fost „treaba" germanilor…

Caragiale, odihnind sub pãmânt la acea datã, nu a mai apucat sã-ºi vadã personajele defilând în plinã actualitate pe scena dramaticã a istoriei. Memorabila replicã din celãlalt veac „**Tache, Tache, fii cuminte!** " se repeta la Bucureºti, într-un decor schimbat, care aparþinea mai degrabã unei farse decât unei comedii, cu un C. C. Arion pe post de Brânzovenescu, trãgându-l de mânecã pe noul Farfuridi al veacului al XX-lea, ca sã-l înduplece: "**Coane Petrache, dacã l-au iertat împãraþii, iartã-l ºi dumneata…**" Replica Arionului se referea la faptul cã, deºi în 1916, la Sigmaringen avusese loc excluderea Regelui Ferdinand al României din rândul membrilor familiei de Hohenzollern, în primãvara anului 1918 Berlinul se arãta dispus sã discute, cât mai grabnic chiar, condiþiile unei pãci separate cu dezavuatul rege refugiat la Iaºi, care l-a ºi desemnat în acest scop pe noul premier, generalul Averescu.

Mai inflexibil decât oricând, „domnul care oferea România" a comunicat la Iaºi regelui cã, ºi dacã ar fi semnat pacea cu germanii, rãmânerea pe tron a monarhului "*ar fi dat locul la o serie de convulsiuni care ar face dinastia imposibilã*". Utopia carpistã nu a dat însã nici un rezultat. Istoria îºi avea legile ei secrete. În fond, oricâtã justificare patrioticã ar mai fi putut avea, împotrivirea bãtrânului „iunker" mergea, absurd, chiar în contra interesului naþional. La urma urmei, ce mai reprezentau în realitate Petre Carp ºi grupul sãu, depãºiþi de evenimente? Pe cine mai reprezentau ei în acel moment ºi mai cu seamã ce viitor putea sã mai aibã, dupã rãzboi, acest partid care s-a compromis irevocabil în timpul ocupaþiei germane? Timpul cerea alþi oameni, iar conservatorii aproape cã ieºiserã deja din scenã. Dupã rãzboi, România avea sã cunoascã altfel de oameni ºi alte credinþe. Chiar dacã nemuritorul Caragiale avea sã rãmânã, din nefericire, pentru multã vreme, contemporanul actorilor ieºiþi la rampã pe o scenã mai largã, dar tot aici, la „Porþile Orientului".

Neînţelesul şi, totuşi, loialul Rege Ferdinand

Constantin Mavrocordat îi bagă pe popii beţivi la şcoala de cuminţire

de Grigore TOLOACĂ

ªucãriþi, cum spunea turcimea, pe cei doi domnitori români – Constantin Brâncoveanu ºi Dimitrie Cantemir – care i-au trãdat, trecând de partea ruºilor, otomanii au ajuns la concluzia cã ar trebui sã schimbe niþel macazul. ªi, în consecinþã, sultanul Ahmed Itan al III-lea, sfãtuit de apropiaþii sãi, a hotãrât sã nu mai numeascã domni pãmânteni în Moldova ºi în Þara Românească. Aºa se face cã, timp de aproximativ o sutã de ani, pe tronul provinciilor de la nord de Dunãre au fost aduºi domni venetici, selecþionaþi cu grijã dintre grecii aciuaþi în Fanar, încã din anul 1453, când acest vestit cartier a devenit reºedinþã a patriarhului ortodox de Constantinopol.

Domnitorul descoperă că oamenii în sutană petrec prin cârciumi

Se spune cã epoca fanariotã în Þãrile Române a început o datã cu apariþia lui Nicolae Mavrocordat pe tronul Moldovei, în 1710. Cum se alegeau aceºti domni strãini? Cu grijã. În primul rând, trebuiau sã fie credincioºi *Porþii*. Apoi, sã fie învãþaþi ºi înþelepþi. De obicei, erau selecþionaþi dintre dragomani – un fel de tãlmaci, interpreþi – cunoscãtori ai mai multor limbi strãine ºi pricepuþi în ale diplomaþiei. De asemenea, se avea în vedere ca pretendenþii la aceste demnitãþi sã nu fie prea lacomi spre înavuþire (sã nu dea rãu la norod, spuneau, chipurile, turcii). Greu de îndeplinit însã asemenea cerinþã. Sã umbli cu mierea pe mâini ºi sã nu te ungi... ªi mai erau ºi peºcheºurile. Toate atârnând, desigur, pe umerii bieþilor românaºi.

Istoricii spun însã cã epoca fanariotã a avut ºi oarecare beneficii pentru noi. Li s-ar fi stopat, cicã, pofta flãmândã a celor douã mari imperii megieºe – Rusia ºi Austria – de a-ºi împãrþi frãþeºte teritoriile dintre Carpaþi ºi Dunãre. Se spune cã aºa a ºi fost. Se mai afirmã cã în aceastã perioadã s-a simþit un reviriment cultural. Fiii boierilor autohtoni, prinzând gustul învãþãturii, au început sã frecventeze cu mai mult sârg înaltele ºcoli strãine, deschizându-ºi capul ºi mintea spre lume.

Dar nu despre asta e vorba. Sã revenim la ce se întâmpla în Moldova, prin anul 1748, în timpul domniei lui Constantin Vodã Mavrocordat. Socotindu-se, pe drept, un domn bun ºi un reformator luminat, nu s-a dat în lãturi de la nimic. S-a implicat în toate. Inclusiv în problemele popilor ºi ale femeilor. S-o luãm mai întâi cu popii. Iscoadele Mavrocordatului, trimise în þarã, sã vadã cam ce fac slujitorii Domnului prin biserici, s-au întors la Iaºi cu informaþii mai mult decât alarmante.

Oamenii în sutanã, raportau iscoadele, neavând ce face, îºi pierd vremea cât e ziulica de mare, ba chiar ºi noaptea întreagã, în jurul butoaielor cu vin din cârciumi. Când aveau chef, ºi aveau destul de des, încingeau cu enoriaºii ºi câte o sârbã îndrãcitã pe ritm de Isaia dãnþuieºte. Mai rãu era cã nici duminica, la slujbã, în bisericã, nu veneau cu capul limpede. Când ajungeau la tãmâiat, sfinþiile lor, stimulate pesemne ºi de aburii bãuturii de peste noapte, întârziau vreme îndelungatã în faþa fiecãrei femei mai de doamne-ajutã, din primele rânduri, afumându-le din belºug cu cãdelniþa în timp ce le priveau, cu poftã necuratã, din tãlpi pânã în creºtet, "punând gând rãu asupra lor".

Spre bucuria amatorilor de chiolhanuri duminicale, preoþii greci dornici de înavuþire, ce invadaserã bisericile moldoveneºti o datã cu venirea în þarã a domnilor fanarioþi, au instalat peste drum de lãcaºul Domnului ºi câte o cârciumioarã înþesatã cu butoaie de vin, de multe ori contrafãcut. Aºa cã, dupã slujbã, cei mai mulþi dintre drept credincioºi îºi fãceau o cruce mare, îºi spuneau Doamne-ajutã ºi treceau rapid, fãrã complexe, dincolo de uliþã, în "casa cu plãceri a satanei", cheltuindu-ºi agoniseala din cursul sãptãmânii ce tocmai se sfârºise.

Popii – încuiați în biserici și puși cu burta pe carte

Având în vedere toate aceste "matrapazlâcuri îmbrãcate în odãjdii bisericeºti", Nicolae Vodã Mavrocordat nu se zgârci în a lua cele mai potrivite mãsuri întru salvarea din pãcat a tagmei preoþeºti. Prima grijã a domnitorului a fost aceea de a-i recicla, cum se spune acum, pe popii din toate parohiile. Îi bãgã în biserici de pe la trei noaptea, plantând la uºi doi-trei zdrahoni de *ciohodari* – un fel de paznici domneºti – ºi îi þinea acolo nemâncaþi pânã pe la ºapte dupã-amiazã. În acest timp, un popã socotit niþel mai învãþat le citea de la Anvon, din cãrþi sfinte, ce ºi cum e cu orânduielile bisericeºti. Le reamintea cum trebuie sã se producã taina sfântã a botezului, cum se comportã o faþã bisericeascã, ce se respectã la o cununie în preajma altarului, stãruindu-se pe faptul cã e oprit de la Dumnezeu ca privirile pãrintelui sã zãbovească prea mult pe trupul tinerei mirese, pentru a nu-l bãga în pãcat nici mãcar cu gândul. Li se mai vorbea cursanþilor despre împãrtãºanie, spovedanie, parastasuri ºi aºa mai departe. S-a atras atenþia ºi cucoanelor preotese cã e nevoie sã-ºi þinã mai din scurt bãrbaþii ºi sã nu-ºi ia ibovnici decât în cazuri de forþã majorã, când pãrintele e prea vârstinc ºi îºi pierde bãrbãþia pe drum. Cât priveºte cârciumile, pricazul a fost ca acestea sã fie mutate urgent la trei-patru uliþe de biericã.

Cu muierile a fost mai greu. Dar Nicolae Vodã Mavrocordat, reformist luminat cum era, s-a descurcat pânã la urmã ºi cu doamnele.

Mai întâi însã ar trebui consemnat un anume fapt. Dacã înainte de epoca fanariotã doamnele ºi domniºoarele, precum ºi, în general, boieroaicele autohtone, se implicau frecvent în treburile politice, sociale ºi economice ale þãrii sau ale þinuturilor, dând dovadã de un libertinaj foarte larg, spun cronicarii, mai ales din punct de vedere al moravurilor, o datã cu venirea domnilor strãini, lucrurile s-au schimbat la o sutã optzeci de grade. Aducând cu ele obiceiurile din Turcia musulmanã, femeile din protipendadã, în frunte cu prima doamnã a þãrii, au impus o austeritate severã asupra a ceea ce se chema moralitatea femininã. Doamnele ºi domniþele nu îºi mai permiteau sã aparã tam-nesam în faþã, la manifestãri publice, la teatre ºi, în nici un caz, la sindrofii mai mult sau mai puþin mondene. Ele puteau fi vãzute, de puþini privitori însã, doar la anumite serbãri familiale prilejuite de botezuri, logodne, nunþi ºi, doamne fereºte, la niscaiva înmormântãri mai însemnate. Restul timpului, adicã mai tot, stimabilele ºi-l petreceau ferite de ochii lumii, în gineceul lor (gineceu fiind, dupã cum se ºtie, pistilul unei flori, dar ºi apartamentul rezervat femeilor din casele antice greceºti).

Crâșmărițele - scoase din bodegi

Asta era situaþia femeilor la nivelul superior al societãþii. Mai jos, prãpãd, dupã cum consemneazã cronicarul. Nicolae Vodã Mavrocordat a fost intrigat mai ales de faptul cã tinerele moldovence erau folosite de anumiþi interesaþi pentru a-ºi burduºi cât mai mult ºi cât mai repede pungile cu galbeni, fãrã sã þinã cont cã metodele lor de înavuþire rapidã duceau, printre altele, la o degradare perpetuã a moravurilor ºi la generalizarea depravãrii. Înfuriat la culme, Vodã a dat ordin sã înceteze imediat obiceiul de a pune în cârciumi fete tinere ºi frumoase, mai mult goale decât îmbrãcatre, pentru ca bãrbaþii, înfierbântaþi de bãuturã, dar ºi de nurii ademenitori ai provocatoarelor crâºmãriþe, sã comande tot mai multe ulcele cu vin sau feligene cu rachiu de tescovinã. Mânat de aceleaºi raþiuni reformatoare, domnitorul i-a convocat în capitala þãrii pe ispravnicii tuturor þinuturilor moldoveneºti, poruncindu-le sã cutreiere satele ºi târgurile aparþinãtoare ºi unde vor da de femei învinuite de curvie mãrturisitã sã le prindã cu arcanul ºi sã le trimitã cu pazã strictã direct la Iaºi. Acþiunea a durat câteva luni bune, susþinutã de forþe de ordine impresionante. Dar, din pãcate pentru stãpânire, nu s-au putut strânge decât vreo optzeci de nenorocite din întreaga Moldovã. Neavând încotro, Vodã s-a mulþumit ºi cu atât. Dupã o muºtruluialã bunã, cu fiecare în parte, învinuitele de curvie mãrturisitã au fost închise în beciurile Mitropoliei de la Sfântul Gheorghe, unde erau þinute "de mureau de foame, în întuneric, rãmânând ca vai de ele, goale".

Doamna Catrina intervine în sprijinul prostituatelor

Aflând de treaba asta, din fundul gineceului ei (sau iatac, cum i se spunea în Moldova), Doamnei Catrina, soþia Mavrocordatului, i se înmuie inima de milã ºi se hotãrî sã facã ceva pentru bietele femei lovite de crunta reformã "moraviceascã" a lui Vodã. Îºi luã o interpretã, cãci nu se deprinsese prea bine cu limba autohtonã, ºi coborî, cu voia soþului, în întunecatele beciuri de la Mitropolie. Ceea ce vãzu, o îngrozi. Nu se poate aºa ceva, îºi zise, dupã ce zãbovi acolo câteva ceasuri bune, stând de vorbã cu bietele femei. Le-a încurajat cât a putut, "trimiþându-le, apoi pâine ºi luminã ca sã nu ºadã pe întuneric, ºi câte un cântar-douã de in ca sã nu stea degeaba". Dar nu-i de-ajuns, îºi mai spuse miloasa Doamnã. Dupã ce obþinu încuviinþarea domnitorului, dãdu sfoarã prin þarã cum cã oricare din acele femei nenorocite, închise din vina lor în beciurile Mitropoliei, va fi slobozitã dacã se va gãsi un suflet bun de bãrbat care sã le cearã de nevastã. Pretendenþi s-au gãsit îndatã. Mai ales cã Doamna Catrina nu a omis sã specifice în depeºele trimise înspre toate colþurile Moldovei cã fiecare mireasã ieºitã din beciurile de la Sfântul Gheorghe va primi, ca zestre, pe seama vistieriei domneºti, câte o pungã cu zece galbeni, o vacã cu viþel, cinci oi gata a fãta ºi câte zece gãini ouãtoare cu cocoºul de trebuinþã.

Aºadar, reformele lui Nicolae Vodã Mavrocordat s-au soldat cu rezultatele scontate. O vreme, se scrie în cronici, nu a mai fost vorba, cicã, de popi beþivi ºi fustangii ºi nici de femei învinuite de curvie mãrturisitã. Câtã vreme anume, nu se spune. Cronicarii au tãcut mâlc din acest punct de vedere.

Insula Şerpilor
istorie şi adevăr

de prof. Emanuel BĂLAN

Problema Insulei ªerpilor rãmâne, în continuare, “cuiul lui Pepelea” în relaþiile româno-ucrainene, la ºapte ani de la semnarea Tratatului politic de bazã dintre cele douã þãri. În vara anului 2001, pe fondul negocierilor grupurilor de experþi din cele douã þãri, ce aveau loc la Kiev, compania englezã JKX OIL & GAZ anunþa descoperirea de cãtre partenerul sãu ucrainean, din Compania Crimean Petroleum (CPC), a unor apreciabile zãcãminte gazeifere ºi petrolifere în apropierea zonei “olimpiiskaya”, din Marea Neagrã. Forãrile au fost fãcute în nordul zonei contigue a României, la aproximativ 12 km est de marea teritorialã ºi la 40 km sud de insulã. Această acþiune era contrarã principiului stabilit până la delimitarea spaþiilor maritime ºi anume cã ambele pãrþi nu vor explora ºi exploata resursele minerale ale zonei.
Relaþiile s-au inflamat ºi mai mult în această varã când Ucraina a anunþat construirea canalului BÎSTROE în Delta Dunãrii, fãrã consultarea pãrþii române, canal ce va afecta în special Delta.

În antichitate se numea Leuce

Să vedem însă care a fost statutul acestei insule de-a lungul istoriei. Insula ªerpilor (Zmeânãi) este singura insulă a Mării Negre, aflată la circa 24 de mile marine de Sulina, cu o suprafaþă de 0,700 km^2, un perimetru pătrat de 1.273 m, având un contur neregulat. Este situată pe coordonatele de 451553 latitudine nordică º301441 longitudine estică.

Relieful este stâncos, cu þărmuri abrupte, înalte de 15-20 m, altitudinea maximă fiind în zona centralã de 40 m. Turiºtii care au vizitat-o în 1939 au descris-o ca fiind un peisaj cu stânci golaºe, pietriº º doar ici colo petice de vegetaþie săracă. Pe insulă nu existau arbuºti, nu erau izvoare de apă sau puþuri.

Cormoranii º pescăruºii convieþuiau cu ºerpii de apă neveninoºi: de aici º numele insulei.

Insula este cunoscută încă din antichitate sub numele de LEUCE (albă, în greaca veche), fiind amintită în legendele greceºti, unde eroul Ahile ar fi avut un templu. Descoperirile făcute în secolul al XIX-lea, de germanul KOHLER º rusul KRITZKI, au luat drumul Germaniei º Rusiei, la noi fiind expuse în muzee doar câteva monede greceºti, romane º genoveze. În secolele XIV-XV insula a făcut parte din statul muntean º apoi din cel moldovean. Titulatura lui Mircea cel Bătrân (1386-1418) este edificatoare: domn al Ungro-Vlahiei, al "pãrþilor de peste munþi" – Amlaºul º Fãgãraºul, Banatul de Severin º al "amândouă pãrþile peste toată Podimavia, încă până la Marea cea Mare" – Dobrogea, "pãrþile tătărãºti" – Bugeacul cu Chilia – ticostomo º gurile Dunării, precum º Cetatea Dârstorului (Silistra). ªtefan cel Mare a avut legături cu posesiunile genoveze de la Marea Neagră, iar Insula a fost folosită de vasele moldoveneºti pentru eliberarea din robie a unor tineri genovezi, iar un cântec cãzãcesc vorbeºte de Piotr Voevode (Petru Rareº), ce avea legături cu fraþii săi de la Dunăre, care stăpâneau bălþile º Marea".

În 1812, posesiune rusească

Începând cu secolul al XVIII-lea, Insula ªerpilor devine parte a prevederilor tratatelor de pace încheiate în urma războaielor ruso-turce. În urma războiului ruso-turc din 1806-1812, încheiat prin pacea de la Bucureºti (1812), Basarabia este anexată de Rusia, Insula ªerpilor devenind posesiune rusească; Rusia va construi pe insulă un far. Prin Tratatul de la Adrianopol din 2-14 septembrie 1829, încheiat în urma războiului ruso-turc din 1825-1829, se confirmă stăpânirea de către Rusia a sudului Basarabiei, a controlului Dunării º a schimbării frontierei dintre Basarabia º Dobrogea de pe braþul Chilia-Canalul Oceacov - graniþă fixată în 1812, pe braþul Sf. Gheorghe (art. 3); chiar dacă tratatul nu făcea nici o referire la insulă, Rusia îºi reconfirmă stăpânirea. Izbucnirea la 4 octombrie 1853 a războiului Crimeii dintre Rusia, pe deoparte, º Turcia º aliaþii acesteia, pe de altă parte, se încheie prin semnarea Tratatului de pace de

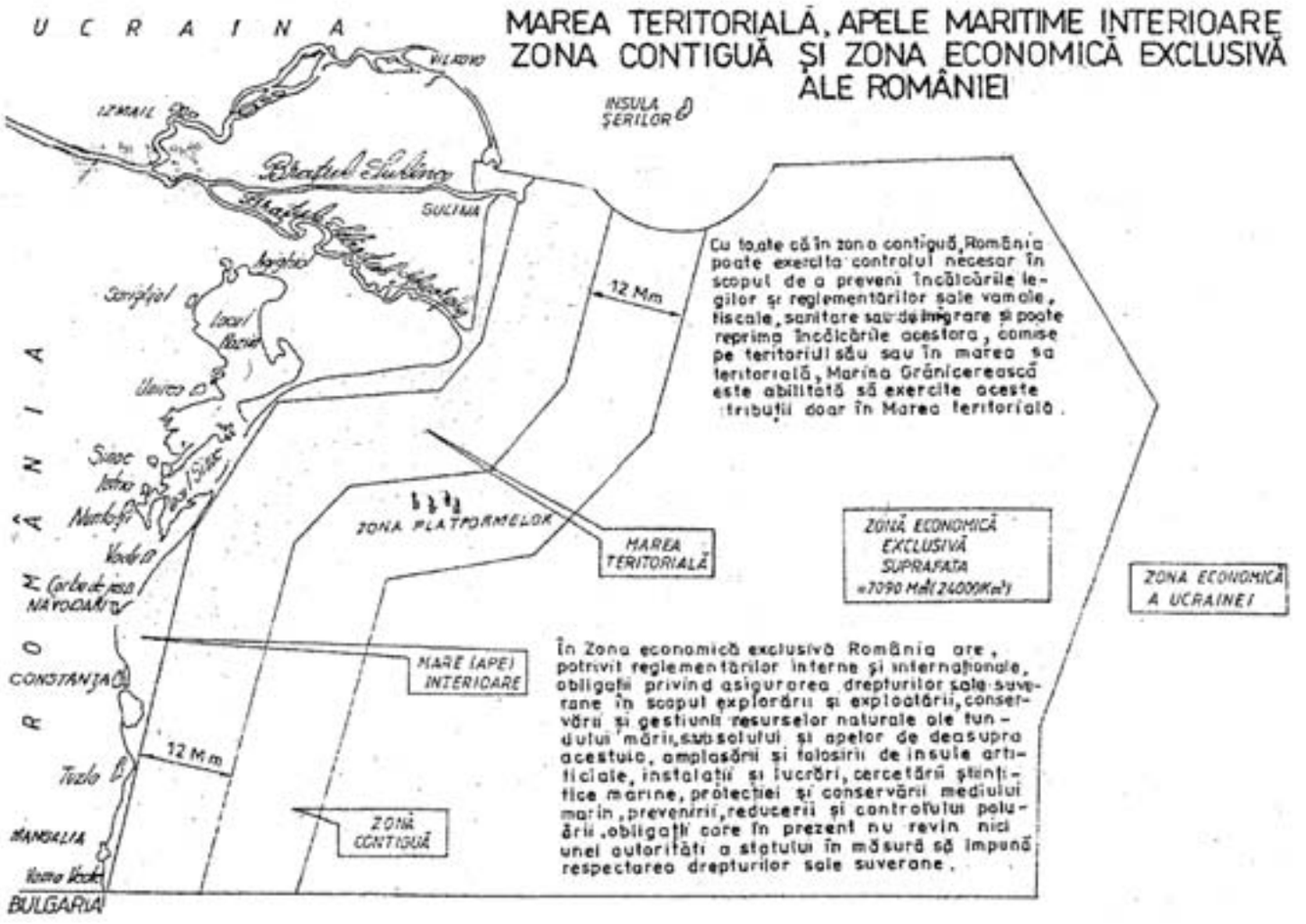
MAREA TERITORIALĂ, APELE MARITIME INTERIOARE
ZONA CONTIGUĂ ŞI ZONA ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ
ALE ROMÂNIEI
U C R A I N A
INSULA ŞERILOR
Braţul Sulina
SULINA
Sfîntul
Ulmeni
Sacalin
Mamaia
Năvodari
CONSTANŢA
Tuzla
MANGALIA
BULGARIA
12 Mm
ZONA PLATFORMELOR
MAREA TERITORIALĂ
ZONĂ ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ SUPRAFAŢA =7090 Mil(24000Km²)
ZONA ECONOMICĂ A UCRAINEI
MARE (APE) INTERIOARE
ZONĂ CONTIGUĂ
Cu toate că în zona contiguă, România poate exercita controlul necesar în scopul de a preveni încălcările legilor şi reglementărilor sale vamale, fiscale, sanitare sau de imigrare şi poate reprima încălcările acestora, comise pe teritoriul său sau în marea sa teritorială, Marina Grănicerească este abilitată să exercite aceste atribuţii doar în Marea teritorială.
În Zona economică exclusivă România are, potrivit reglementărilor interne şi internaţionale, obligaţii privind asigurarea drepturilor sale suverane în scopul explorării şi exploatării, conservării şi gestiunii resurselor naturale ale fundului mării, subsolului şi apelor de deasupra acestuia, amplasării şi folosirii de insule artificiale, instalaţii şi lucrări, cercetării ştiinţifice marine, protecţiei şi conservării mediului marin, prevenirii, reducerii şi controlului poluării, obligaţii care în prezent nu revin nici unei autorităţi a statului în măsură să impună respectarea drepturilor sale suverane.

la Paris din 30 martie 1856, prin care Rusia pierdea protectoratul asupra Principatelor Unite, Delta ºi nordul Basarabiei, deci ºi Insula ªerpilor. Dar Rusia refuzã evacuarea garnizoanelor militare ºi, în acest sens, se încheie un nou Tratat la Paris, în 19 iunie 1856, completat cu un Protocol adiþional, la 6 ianuarie 1857, care stipula ca insulele Deltei Dunãrii sã reintre în posesia Porþii otomane (art. 2), care urma sã întreþinã ºi farul de pe insulã (art. 4). Acest tratat marchează prima apartenenþã juridicã a Insulei la un stat.

În 1878, retrocedată României

În urma rãzboiului ruso-turc din 1877-1878, la care a participat ºi România, pacea de la San Stefano, din 3 martie 1878, impunea Turciei, ca putere învinsã, ca în schimbul despãgubirilor de rãzboi, în sumã de 410 milioane ruble, sã cedeze Rusiei ºi sangeacul Tulcei, cu insulele Deltei (inclusiv Insula ªerpilor), pe care sã le schimbe cu cele trei judeþe din sudul Basarabiei (art. 19, aliniatele a-d). Marile puteri, însã, nemulþumite de creºterea puterii Rusiei în zonã, au impus un nou tratat, la Berlin, la 1 iulie 1878, care prin articolele 45-46 confirmau retrocedarea României a Deltei, Insulei ªerpilor, sangeacului Tulcei ºi Dobrogei centrale. Până în 1948, Insula nu a mai fost pomenită în vreun act oficial. ªi în urma ultimatumului sovietic din 26 iunie, respectiv 28 iunie 1940, dar ºi a discuþiilor ce au avut loc în vederea trasării frontierei dunărene din toamna aceluiaºi an, Insula ªerpilor rãmâne României.

Între 1920-1938, pe insulã s-a aflat o micã unitate de marinã, care asigura securitatea ºi funcþionarea farului, ce avea o înãlþime de 63 m, fiind vizibil de la 30 km de pe mare.

În 1948, U.R.S.S. o răpește din nou

La sfârºitul celui de-al doilea rãzboi mondial în cadrul Conferinþei de Pace de la Paris – 29 iulie-15 octombrie 1946 – ºi prin Tratatul de pace, din 10 februarie 1947 dintre România ºi Puterile Aliate ºi Asociate, stipula la art. 1, aliniatul 2, cã "graniþa sovieto-românã este în conformitate cu Acordul sovieto-român din 28 iunie 1940, la nord de Insula ªerpilor, parte a României". Dar, deodatã, în 1945, URSS-ul face presiuni pentru modificarea graniþei din zona Mãrii Negre ºi la 4 februarie este semnat Protocolul referitor la precizarea parcursului frontierei de stat între România ºi URSS, între ministrul de externe sovietic N. M. Molotov ºi premierul român Petru Groza. Protocolul prevedea cã "Insula ªerpilor, situatã la Marea Neagrã, la rãsãrit de gurile Dunãrii, intrã în cadrul URSS, urmând ca URSS sã asigure frontiera maritimã românească" (**art. 1, lit. b**). Protocolul nu a fost ratificat niciodatã de România, deci juridic insula nu e pierdutã.

În urma acestui protocol, printr-un proces-verbal din 23 mai 1948, insula era predatã URSS-ului: "Noi subsemnaþii Nikolai Pavlovici Sutov, prim-secretar de ambasadã, în calitate de reprezentant al Ministerului de Externe al URSS, ºi Eduard Mezincescu, ministru plenipotenþiar, în calitate de ministru de externe al RPR, în virtutea ºi executarea Protocolului sovieto-român semnat la Moscova, la 4 februarie 1948, am încheiat prezentul proces-verbal, astãzi, la ora 12, ora locală, Insula ªerpilor sau Zmeânâi Ostrov, situatã la Marea Neagrã la 451518 latitudine nordicã ºi 301915 longitudine esticã, a fost înapoiat URSS de cãtre RPR, ºi încadratã în URSS".

La 25 noiembrie 1948, printr-un alt proces-verbal, a fost stabilitã graniþa româno-sovieticã la vest de Braþul Chilia. România pierdea 17 ha de teren ale Insulei ºi 12 mile marine ape teritoriale, URSS emiþând pretenþii ºi asupra zonei economice exclusive. Intrarea efectivã s-a produs în august 1949, când personalul român a zãrit un numãr de nave militare sovietice, iar dintr-o ºalupã au debarcat soldaþi ºi ofiþeri înarmaþi, personalul fiind dus la Sulina. Stabilirea de cãtre URSS a zonei platoului continental contravenea Convenþiei de la Geneva din 1958, potrivit cãreia apele teritoriale cuprindeau 12 mile marine. Între 1967-1987, România ºi URSS au purtat discuþii pentru a stabili

delimitarea platoului continental ºi zona economicã exclusivã, fãrã a se ajunge la un rezultat. Convenþia de la Montego Bay (Jamaica), din 1982, privind drepturile mării, intratã în vigoare în 1994, dupã ce a fost ratificatã de cãtre 60 de state, stabilea zona economicã la distanþã de 200 mile marine, indiferent de adâncime, zonã în care statul explorează, protejează resursele naturale ºi subacvatice (peºte, materii prime, petrol, gaze). Apele teritoriale reprezintã 12 mile marine, zonã în care statul are deplinã suveranitate; aici circulaþia navalã e liberã. Convenþia stabilea ºi zona învecinatã situatã între apele teritoriale ºi zona economicã exclusivã, largã de 12 mile, unde statul are drept de control fiscal, vamal, sanitar ºi informaþional. Regimul insulelor, din această convenþie, art. 121, precizează la pct. 1: "O insulã este o întindere naturalã de pãmânt care rãmâne descoperitã în timpul fluxului". La pct. 3 se precizează cã "stâncile care nu sunt propice locuirii umane nu au zonã economicã exclusivã ºi nici platou continental".

Pe insulã se aflã o garnizoanã militarã, ce deserveºte un heliochom, un miniport militar, staþii de radiolocaþii, depozite, instalaþii energetice ºi un far. Insula adãposteºte instalaþiile radar "ochiul Ucrainei", peste România, Bulgaria, Grecia, Turcia, toatã Mediterana, pânã în nordul Africii ºi Golful Persic; aprovizionarea se face de la Odessa.

Tratatul româno-ucrainean din 1997

Tratatul politic de bazã româno-ucrainean, semnat la Neptun, în 2 iunie 1997, recunoaºte graniþa dictatã de forþa URSS în 1940 ºi reconfirmatã în 1948, stipulându-se sintagma "Insula ªerpilor ce aparþine Ucrainei".

Concluziile privind problema Insulei sunt:

- insula nu a aparþinut URSS-ului pânã în 1948;
- protocolul din 4 februarie 1948, procesul verbal de predare al insulei, Tratatul privind regimul de frontierã din 1961, deºi fãceau toate referire la Tratatul din 1947, erau toate încãlcãri ale acestuia;
- deºi Ucraina invocã calitatea sa de succesor al actelor juridice ale URSS, ea este importantã, deoarece Ucraina a participat direct la Tratatul de pace din 1947, de la Paris, punându-ºi semnãtura prin ambasadorul sãu I. Lenin, declarându-se succesori la aceste înþelegeri bilaterale. Ucraina nu respectã principiile diplomaþiei internaþionale – "pacta sunt servanta" ºi "bona fide";
- insula are o importanþã economicã ºi datoritã descoperirilor de zãcãminte petrolifere ºi gazeifere.

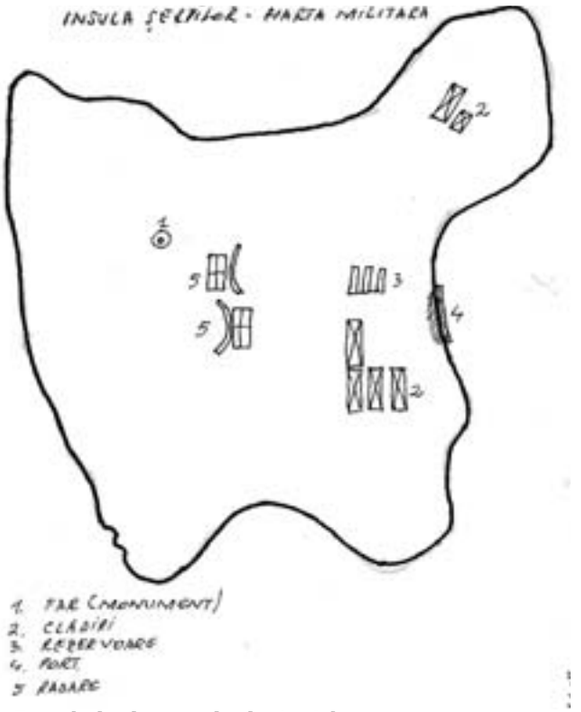

Discuþiile dintre cele douã pãrþi privind Tratatul regimului frontierei de stat, elaborarea ºi asistenþa mutualã în probleme de frontierã ºi "Acordul pentru delimitarea platoului continental ºi a zonelor economice exclusive ale celor douã state în Marea Neagrã rãmân deschise, dupã mai multe runde de negocieri ce au avut loc la Bucureºti ºi Kiev".

Blazonul Romanovilor pe zidul Branului

de Bogdan-Florin POPOVICI

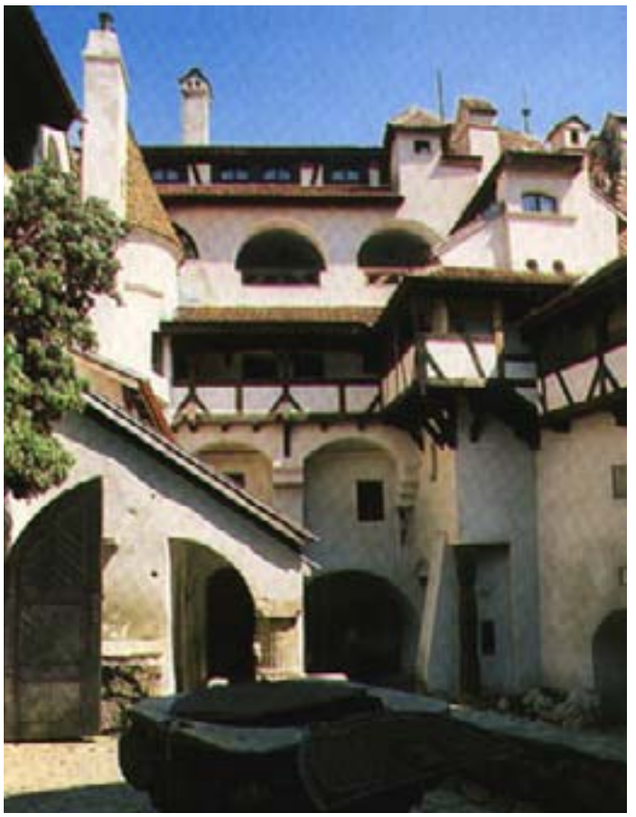

Evoluþia în timp a cetãþii Bran, de la un remarcabil punct fortificat pânã la a fi considerat „o clãdire învechitã ºi mizerabilã, care nu mai poate fi de nici un folos” (dupã împãratul Austriei Iosif al II-lea), de la o construcþie militarã austerã pânã la reºedinþa pitoreascã a regalitãþii române, a generat o istorie anume, plinã de farmec, dar ºi de mistere.

Una dintre „enigmele” Branului o constituia ºi existenþa unui blazon impunãtor pe curtina exterioarã de vest a cetãþii. Ascuns destul de mult de vegetaþie, blazonul nu a fost, din datele pe care le deþinem, „descifrat”, necunoscându-i-se cu precizie semnificaþia sau momentul în care a fost plasat. Fotografiile de la sfârºitul secolului al XX-lea nu indicau nimic în acest loc pe zidul de vest. În prima jumãtate a secolului al XX-lea, se produseserã douã evenimente principale, care ar fi putut genera plasarea acelui blazon: stãpânirea regelui maghiar ºi împãrat austriac, Carol al IV-lea ºi stãpânirea Casei regale române (regina Maria ºi Principesa Ileana, 1920–1948).

Se pare cã, la un moment dat, înainte de 1989, se intenþiona chiar înlãturarea acestui blazon, considerându-se cã reprezintã Monarhia austro-ungarã. S-a abandonat acest proiect, deoarece existau unele pãreri conform cãrora blazonul era, de fapt, stema Rusiei þariste... În orice caz, lucrurile erau nelãmurite, studiul cel mai detaliat legat de heraldica de la castelul Bran nefãcând nici o referire la blazonul amintit.

Din cauza poziþiei sale, cam la 4 m deasupra bazei zidului (care se aflã la rândul ei într-o zonã abruptã, greu accesibilã) nu am reuºit sã obþinem o fotografie clarã ºi revelatoare a blazonului. Cercetarea acestuia de la distanþã, cu binoclul, ne-a permis identificarea unei acvile bicefale, în zbor deschis, care are pe piept un scut, în care este reprezentat Sf. Gheorghe ucigând balaurul. De asemenea, am observat alte 8 scuturi mai mici, plasate simetric de o parte ºi de alta, pe aripile acvilei.

Cercetãrile întreprinse ulterior ne-au permis stabilirea faptului cã însemnul heraldic este asemãnãtor celui al Rusiei þariste (ºi al familiei Romanov) de la sfârºitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea. În plus, scuturile mai mici plasate pe aripile pãsãrii simbolizau stãpânirile dinastice ale þarilor din familia Romanov. *Aºadar, blazonul de pe curtina de vest a Branului reprezintã blazonul familiei Romanovilor.*

Blazonul este confecþionat probabil din bronz. El are dimensiuni destul de mari; dupã estimarea noastrã, bazatã pe analiza dimensiunilor pe planuri ºi fotografii, ar avea o lãþime aproximativã de 3 metri ºi o înãlþime de un metru. El se prezintã ca o acvilã bicefalã, limbatã, în zbor deschis, încoronatã cu douã coroane imperiale, cu capetele înclinate, þinând în dreapta un sceptru, iar în stânga - globul crucifer, având pe piept un scut cu stema Moscovei. Pe aripile acvilei, dispuse simetric, sunt plasate 8 scuturi, câte patru de fiecare parte, reprezentând posesiuni ale Rusiei þariste.

Dat fiind contextul general-istoric, era de bãnuit cã aceastã stemã a fost plasatã pe cetate de Regina Maria, din cel puþin douã motive. În primul rând, existã precedente, regina decorând castelul cu o serie întreagã de simboluri heraldice, care au dat o notã de pitoresc ºi spectaculos reºedinþei de la Bran. În al doilea rând, trebuie reamintit faptul cã regina Maria era fiica marii ducese Maria, fiica unicã a þarului Alexandru al II-lea al Rusiei). Deci, regina Maria a României era nepoata þarului Rusiei, ceea ce ar putea explica existenþa acestui blazon.

Cercetând documentele aflate în fondul Casei regale, aceste presupuneri se confirmã. Astfel, într-o înºtiinþare a administratorului Castelului Bran, C. Soare, adresatã colonelului Eugen Zwiedeneck, la 4 mai 1936, se amintea despre operaþiunea de „aºezare a vulturului rusesc pe castel”. Cum, din studiul citat anterior despre heraldica de la Castelul Bran, aflãm cã în cetate mai existã o singurã reproducere a stemei Romanovilor, pe oblonul ferestrei unei Camere de oaspeþi, rezultã cu mare probabilitate cã aceastã însemnare se referã la plasarea blazonului de pe curtina de vest.

SUMAR

octombrie 2004

5. Pe cont propriu
de Ion CRISTOIU

Cînd rușii îl manipulează pe Carol al II-lea

MOMENTE ALE ISTORIEI - 1944

12. România este păcălită de sovietici și se află în stare de război cu Marile Puteri
de prof. univ. dr. Ioan SCURTU

PUNCTE DE VEDERE

18. F.D. Roosevelt pregătea bomba atomică pentru scurtarea războiului
de col. (r) dr. Alexandru MANAFU

DOCUMENTE MUZEISTICE

24. Portretele care ne urmăresc din muzee
de prof. univ. dr. Paul REZEANU

MEMORII

32. Inessa Armand îl cucerește pe Lenin cu Patetica lui Beethoven
de prof. dr. Mihai MAXIM

36. Mareșalul Prezan, soldatul tăcut al României reîntregite
de Viorica ZGUTTA

DOCUMENT INEDIT - 1948

40. Grigore Preoteasa pune umărul la asasinarea prietenului Lucrețiu Pătrășcanu
de dr. Teofil OROIAN

Historia

Publicaţie lunară editată de: GRUPUL DE PRESĂ EVENIMENTUL ROMÂNESC

Președinte: Ion CRISTOIU
Director General: Vlad PUFU
Director executiv: Eugenia CRISTEA

REDACȚIA:

Seniori editori:
Acad. Dan BERINDEI
Prof. univ. Gh. BUZATU
Prof. univ. Ioan SCURTU
Prof. univ. Niculae NOICA
Prof. univ. dr. Mircea DUȚU
Prof. Cornel LUNGU

Culegere:
Vali MĂGUREANU

Layout & DTP:
Iulian POPOVICI

ADRESA REDACȚIEI:

Piața Presei Libere nr. 1, corp C, etaj 3, cam. 360, Sector 1, București
O.P. 33, C.P. 69
cod poștal 013701
Secretariat: Tel./Fax: (021) 223.12.36; (021) 223.12.98
E-mail: evenimentulromanesc@historia.ro

Departamentul Comunicare, Relaţii publice şi Marketing: Gheorghe MISCHIE
Tel.: 021/223.12.36
0744.144.454
0788.395.362
Departamentul Difuzare: Gheorghe MISCHIE
E-mail: geom@historia.ro

Tipar: Evenimentul Românesc
Tel./fax: (0238) 72.42.70

Abonamentele se fac la oficiile poºtale ºi prin filialele Rodipet din întreaga þarã. Numãr de catalog: 4686-capitolul 8

SUMAR

octombrie 2004

MOMENTE ALE ISTORIEI - 1930

44. S.U.A. - sub teroarea crimei mafiote

de Cornel C. ILIE

MOMENTE ALE CULTURII - 1989

48. Dan Deșliu - răsfățatul comuniștilor sare în barca F.S.N.

de Valeriu RÂPEANU

REPORTER PRIN LUME

54. Rapa-Nui, lumea îi spune Insula Paștelui

de Julia Maria CRISTEA

DOCUMENTAR

62. Alexandru Ioan Cuza înființează Senatul ca instrument în slujba sa

de acad. Dan BERINDEI

PORTRETE

65. Ion Constantin Otescu, un aristocrat printre comuniști

de ing. Niculae NOICA

DIN ISTORIA AVOCATURII

68. Ella Negrutzi spulberă misoginismul din Baroul românesc

de prof. univ. dr. Mircea DUŢU

POVESTI DE LA CITITORI

73. Războiul dintre Mușatini și Basarabi pentru două domnițe

de Grigore TOLOACĂ

PORTRETE

78. Principesa Ileana, victima unui atentat la New York

de Nicolae PEPENE